בעזרת השם יתברך

קונטרס

לשון קדשו

דברות קודש של כ"ק מרן אדמו"ר רבן של ישראל

רבינו **יואל טייטלבוים** זללה"ה

אבדק"ק סאטמאר יע"א

וגאב"ד עיה"ק ירושלים תובב"א

סעודה שלישית

תולדות תשב"ח (חלק ב)

בָּא אָחִיךָ בְּמִרְמָה וַיִּקַּח בִּרְכָתֶךָ

• יעקב רימה את יצחק והסתיר כח תורתו מפני הענוה • מן השמים העלימו מיצחק מהות עֵשָׂו כדי שיעברו הברכות בהסתר מפני הקטרוג • מדרש: לעתיד יתעטף עֵשָׂו בציצית לישב בין הצדיקים. וזה מתקיים בעקבתא דמשיחא • **תנא דבי אליהו:** יעקב היה עוסק בתורה מנערותו ועד זקנותו, ולכן זכה לבסוף לחיי עוה"ז בלי צער ובלי יצה"ר • חקירה אם בזמן המקדש נהגו לאכול מצה לאפיקומן • ברכת יעקב היה בליל פסח, ויצחק לא היה יכול לאכול מציד עֵשָׂו, שכבר אכל האפיקומן • **חיד"א:** מצה האמצעית כנגד יצחק, ועושים יַחַ"ץ לרמז על גאולת מצרים ועל גאולה העתידה, ששניהם בזכות יצחק • **אור המאיר:** הבעש"ט כששמע מנגן בכינור הכיר המחשבות של עושה הכינור • ברכת וְיִתֶּן לְךָ היא תפילה נצחית עד סוף כל הדורות, ועיקר קיומן לעתיד •

נעתקו בלשון אידיש

בהוספת ביאורים והערות

להבנת הענין

שנת תשפ"ז לפ"ק

יצא לאור ע"י **מערכת לשון קדשו**
כל הזכיות שמורות ואיסור השגת גבול ידוע © Copyright
צו מנדב זיין רופט: **1-718-388-5519** | אויטאמאטיש דורך קרעדיט קארד: **#1700 845-366-2793**

לשון קדשו - קונטרס שדמי (חלק ב) (**28** מינוט מתוך **56**) **זייער קלאָר** ★★★★★

לשון קדשו:
929-522-1515
דרוק **1** דערנאך **837** פאר די **רעקארדינג** פון די וואך. פאר הערות דרוק **3**

ארץ ישראל: **072-3275205**
ענגלאנד: **0330-350-3110**
פעקס: **718-650-2970**

קול אוצר יהודא ברוקלין: **718-298-4641**
ארץ ישראל: **072-2223419**
ענגלאנד: **0330-150-758**
79→2→1→6→28.2

• ברכת מזל טוב •

הרה"ג רבי **צבי אלימלך טייטלבוים** שליט"א
רב ביהמ"ד תפלה למשה פאטמאר - ב"פ
לנישואי בנו החתן ישכר בער נ"י
עב"ג בת הרה"ג רבי **יוחנן האלבערשטאם** שליט"א

הר"ר **משה יחזקאל בראך** הי"ו
לנישואי בנו החתן חנני' יו"ט ליפא נ"י - עב"ג בת
הר"ר **שמעון עוזר שוואַרטץ** הי"ו

• וְהֵם יַעֲלוּ לְזִכָּרוֹן •

הרבני החסיד והמפואר, איש יקר רוח מאוד נעלה, אוצר כל כלי חמדה, היה דבוק ומקושר לרביה"ק זי"ע בכל נימי נפשו
רבי **אלטר ישכר בעריש** ז"ל
שוויממער
ב"ר **ישראל מנחם** ז"ל - נפטר ח' כסלו תשל"ג

הרה"ח ירא שמים, עסק בתורה בשקידה רבה לילות כימים, יגע וטרח להוציא לאור ספרי הקדמונים, תלמיד נאמן לרביה"ק זי"ע ודבק בלב ובנפש בו ובתורתו
רבי **יצחק** ז"ל **בראך**
ב"ר **משה** ז"ל
נפטר ה' כסלו תש"ם

האשה החשובה יראת ה' צנועה וחסודה
מרת **רחל לאה** ע"ה **אקערמאן**
ב"ר **ברוך יודא** ז"ל
אשת הרה"ח ר' **ישראל זאב** ז"ל
נפטרה ה' כסלו תשע"ט

האשה החשובה יראת ה' צנועה וחסודה טובת לב, שמרה פיה ולשונה בזהירות יתירה, והרבתה בתפלות ותחנונים ליוצרה
מרת **אסתר ריטשל** ע"ה **וויים**
בת הרה"ח ר' **מאיר ישראל** גאלדבערגער ז"ל
אשת הרה"ג ר' **עמרם מלכיאל** ז"ל
נפטרה ז' כסלו תש"פ

הרב החסיד רבי
שמואל זאב ז"ל
פריעדמאן
ב"ר **אפרים פישל** ז"ל
נפטר ט' כסלו תשע"ה

הרב החסיד רבי
שמואל בנימין אליעזר ז"ל
בערגער
ב"ר **שלום צבי** ז"ל
נפטר ל' חשון תשפ"ה

הילדה
פעסיל הינדא ע"ה
בת יבלחט"א
הר"ר **אלעזר הלוי גרובער** הי"ו
נפטרה ה' כסלו תשע"ח

♦ הר"ר **יקותיאל יהודה** ז"ל, ב"ר קלונימוס קלמן הי"ו **וויים**, כ"ב ניסן תשפ"ו ♦
♦ הר"ר **משה אפרים** ב"ר ארי' ז"ל **הערשקאוויטש** - חותנתו מרת **שפרה יענטא** ע"ה, ב"ר משה יהודא ז"ל ♦
♦ מרת **חיה דבורה** ב"ר מאיר ע"ה **ווינשטאק**, כ"ז טבת תשפ"ו ♦

לה

קושיות ודקדוקים בענין הברכות של יצחק

קושיא יד

דערנאָך ווייטער דאָס ענין [של הברכות שבירך יצחק ליעקב], **די גאַנצע פַּרְשָׁה איז עפעס הַפְלֵא וְפֶלֶא, ס׳איז נישטאָ נאָך אַזאַ פַּרְשָׁה פִּלּוּאָה ווי די וואָכעדיגע סדרה, דאָס גאַנצע ענין פון די בְּרָכוֹת.**

לו

המפרשים כבר נתקשו בזה, דהלא הכל ראו רשעתו של עשו, עד שאברהם נסתלק קודם זמנו שלא יראה את עשו בצאתו לתרבות רעה, ואם כן האיך יצחק אבינו שהיה גדול עד אין חקר לא הרגיש ברשעתו וחשב אותו לצדיק, ורצה לברכו

יד) [דתמוה הוא, דהלא] **יעדער האָט געזען ווי עֵשָׂו** [פירט זיך אויף], **וואָס ער איז געווען אַ רָשָׁע, און אַבְרָהָם אָבִינוּ איז נִסְתַּלֵק געווארן** [פריער] **כדי ער זאָל נישט זען**[א] [כשעשו יוצא לתרבות רעה. און] **מ׳האָט שוין דערקענט ביי די דרייצן יאָר**[ב]**. און ווער שמועסט** [נאָך פון] **שפעטער. ער האָט אַלעס געטון, אַלע עבירות, עֲבוֹדָה זָרָה גִּילּוּי עֲרָיוֹת און שְׁפִיכַת דָּמִים**[ג]**, אַלעס.**

און יִצְחָק אָבִינוּ איז דאָך געווען אַזוי גרויס, עַד אֵין חֵקֶר. ווער קאָן דען מַשִּׂיג וּמְשַׂעֵר זיין די הייליגע אָבוֹת. און ער האָט דאָ גאָרנישט געזען, ער האָט גאָרנישט געווואוסט ווֹאָס עֵשָׂו איז. [וכדכתיב וַיֶּאֱהַב יִצְחָק אֶת עֵשָׂו] **כִּי צַיִד בְּפִיו, ער האָט אים אינגאַנצן פאַרפאָפט,** [ביז] **ער האָט געמיינט ער איז אַ צַדִּיק.**

[והלא ענין כזה היא בחינת] **אֹמֵר לְרָשָׁע צַדִּיק אָתָּה**[ד]**,** [ס׳איז דאָך] **אַן עק,** [אַז] **ער האָט גאָר געמיינט** [על רָשָׁע כמותו, אַז] **ער איז אַ צַדִּיק.**

[א] כמבואר **בבראשית רבה** (סג, יב): וַיָּבֹא עֵשָׂו מִן הַשָּׂדֶה, רבי יודן בשם רבי אייבו, ורבי פנחס בשם רבי לוי, ורבנן בשם רבי סימון, אֶתְּ מוצא אברהם חיה קע״ה שנה, ויצחק ק״פ, אלא **אותן ה׳ שנים שמנע הקב״ה מחייו, מפני שעבר עשו שתי עבירות, שבא עשו על נערה המאורסה,** שנאמר (תצא כב, כז) כִּי בַשָּׂדֶה מְצָאָהּ, [וכאן נאמר וַיָּבֹא עֵשָׂו מִן הַשָּׂדֶה]. וְהוּא עֲיֵף, שהרג את הנפש, היך מה דאת אמר (ירמי׳ ד, לא) כִּי עָיְפָה נַפְשִׁי לְהוֹרְגִים. רבי אמר אף גָּנַב, היך מה דאת אמר (עובדי׳ א, ה) אִם גַּנָּבִים בָּאוּ לָךְ אִם שׁוֹדְדֵי לַיְלָה. **אמר הקב״ה, כך הבטחתי את אברהם ואמרתי לו** (לך טו, טו) וְאַתָּה תָּבֹא אֶל אֲבוֹתֶיךָ בְּשָׁלוֹם, **זו היא שיבה טובה והוא רואה לבן בנו עובד עבודת כוכבים ומגלה עריות ושופך דמים, מוטב לו שיפטר בשלום,** זה הוא שכתוב (תהלים סג, ד) כִּי טוֹב חַסְדְּךָ מֵחַיִּים.

וברש״י לך (טו, טו): [וְאַתָּה תָּבוֹא אֶל אֲבוֹתֶיךָ בְּשָׁלוֹם] תִּקָּבֵר בְּשֵׂיבָה טוֹבָה. **בישרו שיעשה ישמעאל תשובה בימיו, ולא יצא עשו לתרבות רעה בימיו. ולפיכך מת ה׳ שנים קודם זמנו, ובו ביום מרד עשו.**

[ב] כמבואר **בבראשית רבה** (שם, י): וַיִּגְדְּלוּ הַנְּעָרִים. רבי לוי אמר, מָשָׁל להדס ועצבונית שהיו גדילים זה על גבי זה, וכיון שהגדילו והפריחו, זה נותן ריחו וזה חוחו. כך **כל י״ג שנה שניהם הולכים לבית הספר ושניהם באים מבית הספר, לאחר י״ג שנה, זה היה הולך לבתי מדרשות, וזה היה הולך לבתי עבודת כוכבים.** אמר רבי אלעזר צריך אדם להטפל בבנו עד י״ג שנה, מכאן ואילך צריך שיאמר בָּרוּךְ שֶׁפְּטָרַנִי מֵעונְשׁוֹ שֶׁל זֶה.

וברש״י (כה, כז): וַיִּגְדְּלוּ הַנְּעָרִים וַיְהִי עֵשָׂו. כל זמן שהיו קטנים, לא היו נכרים במעשיהם, ואין אדם מדקדק בהם מה טיבם. כיון **שנעשו בני שלש עשרה שנה, זה פירש לבתי מדרשות, וזה פירש לעבודת כוכבים.**

[ג] כמבואר **בבראשית רבה** (סג, יב) המובא לעיל. – ועיין **בגמרא בבא בתרא** (טז:): אמר רבי יוחנן, **חמש עבירות עבר אותו רשע באותו היום, בא על נערה מאורסה, והרג את הנפש, וכפר בעיקר, וכפר בתחיית המתים, ושט את הבכורה.** בא על נערה מאורסה, כתיב הכא וַיָּבֹא עֵשָׂו מִן הַשָּׂדֶה, וכתיב התם כִּי בַשָּׂדֶה מְצָאָהּ. הרג את הנפש, כתיב הכא [וְהוּא] עָיֵף, וכתיב התם אוֹי נָא לִי כִּי עָיְפָה נַפְשִׁי לְהוֹרְגִים. וכפר בעיקר, כתיב הכא לָמָּה זֶּה לִי, וכתיב התם (בשלח טו, ב) זֶה קֵלִי וְאַנְוֵהוּ. וכפר בתחיית המתים, דכתיב הִנֵּה אָנֹכִי הוֹלֵךְ לָמוּת. ושט את הבכורה [פירש״י: ביזה את העבודה שהיתה בבכורות. שט תרגום של בזיון, מַדּוּעַ הֶקִילוֹתָנִי (שמואל ב׳ יט, מד), תרגם יונתן אַשְׁטְתַנִי], דכתיב וַיֶּבֶז עֵשָׂו אֶת הַבְּכֹרָה.

[ד] **בספר משלי** (כד, כד): **אֹמֵר לְרָשָׁע צַדִּיק אָתָּה, יְקֻבְּהוּ עַמִּים יִזְעָמוּהוּ לְאֻמִּים.** – ועיין **בגמרא סוטה** (מא:): **אמר רבי אלעזר, כל אדם שיש בו חנופה, אפילו עוברין שבמעי אמן מקללין אותו, שנאמר אֹמֵר לְרָשָׁע צַדִּיק אָתָּה,**

לז

ועוד יותר תמוה, דאף אם חשב שעשו צדיק, אבל למה רצה ליתן ׳כל׳ הברכות לו, והניח את יעקב לגמרי

און נאָך אַ גרעסערע פֿלאָ איז, [דאף אם היה סבור שֶׁעֵשָׂו הוא צדיק, אמנם הלא יעקב בודאי היה צדיק, ועדיין יקשה] **וואָס האָט ער יַעֲקֹב אָבינו׳ן איבערגעלאָזט אין די זייט, אַלע בְּרָכוֹת האָט ער געוואָלט געבן פאַר עֵשָׂו׳ן? ס׳איז דאָך עפּעס הַפְלֵא וָפֶלֶא.**

לח

והאמנם שכבר ביארו בספרים, ומקורו גם בזוהר, שהיה כן מן השמים בכדי שיבואו הברכות ליעקב באופן כזה, כדי להסתיר הדבר מפני המקטרג. אבל מכל מקום צריך שיהיה בזה איזה הסבר, במה נתלבש טעותו של יצחק

אֱמֶת, דאָס זאָגן זיי דאָך [בספרים, און] **ס׳שטייט דאָך אין זוהר הקדוש אויכעט״**, [אז] **ס׳האָט אַזוי געברויכט צו זיין מִן הַשָּׁמַיִם. און אַז מ׳ווייל מִן הַשָּׁמַיִם פאַרשטעלן די אויגן, האָט דאָך** [עס] **קיין שִׁיעוּר נישט.**

[ובספרים כבר ביארו כי] **אַזוי האָט געברויכט צו זיין די בְּרָכוֹת, ס׳האָט געמוזט קומען אויף דער בְּחִינָה, וועגן** [להסתיר מפני] **קְטָרוּג, מיט טַעֲמִים** [אחרים, פאַרוואָס] **ס׳האָט געמוזט קומען מיטן לְבוּשׁ פון עֵשָׂו׳ן, און ווען נישט דאָס, האָט עס נישט געקאָנט זיין אויף דער בְּחִינָה, אַז ס׳זאָל ׳דורכגעפירט׳ ווערן אַ זאַך.**

דער בּוֹרֵא כָּל עוֹלָמִים [איז] **נוֹרָא עֲלִילָה עַל בְּנֵי אָדָם**[ו] (תהלים סו, ה).

מילא ס׳איז אַודאי געווען מִן הַשָּׁמַיִם [מה שיצחק לא הרגיש ברעתו של עשו], **אַז נישט האָט עס נישט געקענט פּאָרקומען,** [שהרי] **יִצְחָק אָבִינוּ האָט** [אייביג] **קוֹלֵעַ אֶל הַשַּׁעֲרָה**[ז] **געווען. אֱמֶת הַדָּבָר.**

אָבער אַף עַל פִּי כֵן מוז דאָך עס האָבן עפּעס אַ הֶסְבֵּר, [וויאַזוי ס׳איז געווען] **די הַלְבָּשָׁה, וויאַזוי האָט עס געקאָנט געשען אַזאַ גרויסן טָעוּת.**

לט

אַזוי דער אלשיך הקדוש״, און די מפרשים זאָגן[ט]**, אַז ער האָט געוואָלט געבן** [פאַר] **יַעֲקֹב אָבינו׳ן עולם הבא, און** [פאַר] **אים עולם הזה.**

יְקָבְהוּ עַמִּים יְזֵעָמוּהוּ לְאֻמִּים, ואין ׳קובֵ׳ אלא קללה, שנאמר (בלק כג, ח) לֹא קָבַהּ קֵל, ואין ׳לְאוֹם׳ אלא עוברין, שנאמר (בפרשתן כה, כג) וּלְאוֹם מִלְאוֹם יֵאָמֵץ.

ה **בזוהר** הק׳ בפרשתן (דף קלט.): וְאִי תֵּימָא, הֵיךְ לָא יָדַע יִצְחָק כָּל עוֹבָדּוֹי בִּישִׁין דְּעֵשָׂו, וְהָא שְׁכִינְתָּא חָוֹת עִמֵּיהּ, דְּאִי לָא שָׁרְיָא עִמֵּיהּ שְׁכִינְתָּא, הֵיךְ יָכִיל לְבָרְכָא לֵיהּ לְיַעֲקֹב בְּשִׁעְתָּא דְּבָרְכֵיהּ. אֶלָּא וַדַּאי שְׁכִינְתָּא חָוֹת דָּיְירָא עִמֵּיהּ בְּבֵיתָא וְדָיְירָא עִמֵּיהּ תָּדִיר, אֲבָל לָא אוֹדְעָא לֵיהּ, בְּגִין דְּיִתְבָּרֵךְ יַעֲקֹב בְּלָא דַּעְתֵּיהּ, אֶלָּא בְּדַעְתֵּיהּ דְּקוּדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא. וְהָכִי אִצְטְרִיךְ, דִּבְהַהִיא שַׁעְתָּא דְּעָאל יַעֲקֹב קַמֵּי אֲבוּהִי עָאלַת עִמֵּיהּ שְׁכִינְתָּא, וּכְדֵין חָמָא בְּדַעְתֵּיהּ דְּיִצְחָק דְּאִתְחֲזֵי לְבָרְכָא, וְיִתְבָּרֵיךְ מִדַּעְתָּא דְּשָׁכִינְתָּא. – [ועיין עוד טעם בזוהר הק׳ (ח״א דף לה:)].

ו הכוונה בכאן שהוא ׳עילת כל העילות׳ וסיבת כל הסיבות. וכעין לשון **הרמב״ן** (המובא להלן בהערה יב) שמסיים על זה בלשון ׳ולו לבדו נתכנו עלילות׳.

ז לשון הפסוק בספר **שופטים** (כ, טז) כֹּלֵעַ בָּאֶבֶן אֶל הַשַּׂעֲרָה וְלֹא יַחֲטֵא. ושם מיירי ממי שהוא קולע אבן, שלא יחסר מלהגיע את האבן שזרק לנקודת המטרה שרצה לזרוק שם, ואפילו בחוט השערה לא החסיר מלכוון המקום המדוייק. ולעניינו הכוונה, שלא החסיר יצחק מלכוון את האמת בשום ענין אחר, ואפילו בחוט השערה.

ח **בתורת משה להאלשיך** (כז, א) [במקוצר]: וַיְהִי כִּי זָקֵן יִצְחָק וכו׳. הן אמת כי אחת מדרכי חסידותו יתברך וגדולה היא מאוד, הלא היא לקרב את הצדיק לידי זכות ולהרחיק מן החטא, וכמאמר רבותינו ז״ל (חולין ז.) אפילו בהמתן של צדיקים אין הקב״ה מביא תקלה על ידם, צדיקים עצמם לא כל שכן וכו׳, כי על כן לקיים עולם בל ימוט, רגלי חסידיו ישמור מהכשל בחטא וכו׳. והנה מכלל מאמרנו זה יצא עתק מפי כל איש שומע, **גבר כיצחק אבינו תהיה מכשלת ׳אֱהוֹב את הרשע מאת הצדיק׳ תחת ידו, וחפץ בברכת עשו מאת יעקב,** ולולא עשתה רבקה בערמה נטל עשו הברכות. ○ **ועוד נוסיף להפליא, כי הלא לא בסתר היתה רשעת עשו וצדקת יעקב, כי לעין כל מאז גדלו, היה עֵשָׂו יוֹדֵעַ צַיִד אִישׁ שָׂדֶה, וְיַעֲקֹב אִישׁ תָּם יֹשֵׁב אֹהָלִים.** ומה גם כי יעקב נולד מהול מן הבטן (אבות דרבי נתן ב, ה), ועשו ערל ולא נמול בקטנותו לאדמימותו, ובגדלו מיאן למאן דאמר, **ואיך יאהב אותו יצחק** והוא

[אָבער] **דאָס אַליין איז אויך אַ פֶּלֶא,** [אַז יצחק זאָל וועלן] **אים אינגאַנצן אויסשליסן פון עוֹלָם הַזֶּה? נו וואָס וועט ער טון.**

מ

קאָן זיין, ער האָט נישט עֶשְׂו׳ן געהאַלטן אַזוי שלעכט, האָט ער געקלערט אַז ער וועט פון אים נֶהֱנֶה זיין [יעקב מעשו], **צי כדומה.**

[אָבער] **אין סוֹף** [לאחר כל התירוצים] **על כל פנים,** [נאָך] **אַלץ דאַרף מען פאַרשטיין,** [פאַרוואָס האָט ער יַעֲקֹב׳ן] **אינגאַנצן אויסגעשלאָסן.**

מא

איבערהויפט [אַז] **אין ׳די׳ בְּרָכוֹת ליגט דאָך אַלעס** [גם השפעות ׳רוחניות׳, וכמו שדרשו בו] **וְיִתֶּן לְךָ מִטַּל הַשָּׁמַיִם זה הַמָּן, דָּגָן וְתִירוֹשׁ,** [וו״י] **ער רעכנט דאָך אויס מקרא ומשנה, דער מדרש׳.**

ראשון למילת שמונה. ולא עוד כי אם שאמרו רבותינו ז״ל ריש **שמות רבה** (א, א) כי אברהם ויצחק קבעו בית תלמוד עם יעקב, עד למדוהו כל חכמתם, ואז שלחוהו למדרשו של שם ועבר, אך עשו וישמעאל מאסו בתורה ומוסר, **ומי גבר כיצחק יגעל בטוב ויבחר ברע חלילה. ואם עיני בשרו כהו בזקנתו, עיני שכלו בעמדן יעמודו, והלא כמו זר נחשב נפתה לבו על קול דברו** באומרו היאך מעשרין את התבן (תנחומא סימן ח), **ויעצים עיניו מראות ברוע מעשיו המפורסמים לעיני הכל.** ומה גם לרבותינו ז״ל (ב״ר סה, א) האומרים יוֹדֵעַ צַיִד, צד נשי אנשים ובועלן, וגם נשיו הקטר יקטירון יום יום לעבודה זרה לעיני יצחק ורבקה עד שקצו בחייהם, כמאמרם ז״ל (תנחומא סימן ח) על וַתְּהֶיֶיךָ מוֹרַת רוּחַ, ועשו לא כיהה בהן. ○ והן אמת כי מדברי רבותינו ז״ל **בבראשית רבה** (שם) יורה באצבע כי ידוע ידע יצחק באמת ובתמים צדקת הצדיק ורשעת הרשע, כי הלא אמרו וכו׳ (עי״ש עוד). הנה מכל זה נחה שקטה קושי סמיות עיני שכלו של יצחק, מהכיר את הצדיק ואת הרשע. אמנם פי שנים תכפל אשמתו **למה זה חפץ לברך את אשר שנא ה׳,** ולא למד מאברהם שהוא יתברך מסר הברכות בידו לברך את אשר ירצה, ומיאן לבלתי הגיע חלק לישמעאל וכו׳. ואגב קושי הלז, עוד נשימה לב אל הערות הכתובים, ואניפה יד ליישבם יחד כולם בעזרתו יתברך וכו׳ (עי״ש שחושב כ״ג קושיות בלשונות הפסוקים).

והנה טרם נבא אל הביאור, נשים לב אל הערת המפרשים, והיא איך עשה יצחק עיקר **מטובות העולם הזה הגשמיים, מִטַּל הַשָּׁמַיִם וּמִשְׁמַנֵּי הָאָרֶץ** וכו׳. וְאוֹמַר, כי **הן אמת שהן לא קצרה יד מְרוֹם שכל טוב וקדושת יצחק, מהבחין בין צדיק לרשע בין עובד אלקים לאשר לא עבדו, עוד שנית ידע כי הלא בין שניהם חלקו העולמות כולם, יעקב נטל לחלקו העולם הבא, ועשו העולם הזה** (ילקוט שמעוני, רמז קיא), כי על כן היו דבריו אל עשו לאמר וְהָיָה כַּאֲשֶׁר תָּרִיד וגו׳, כי כאשר יעקב יפרוק עול מצות ישלוט בו, **הנה ידע כי יעקב בחר לו קה, לקיים תורה ומצות אשר המה טוב העולם הבא, ועשו אין לו בו חלק, רק למשול בעולם הזה להצר ליעקב מדי עברו וכו׳. אך אמנם לְמַה שיצחק אוהב משפט, וכל ישעו וכל חפץ יקוב הדין את ההר ולא ישיג איש גבול רעהו, וכאשר אין לעשו חלק בעולם הבא, כן גם יעקב ישולל מטובות העולם הזה וּמוֹתָרָיו, כי לא חלקו הוא, למען הנחילו עולם שכולו טוב בשלימות בכל מכל כל, כי טוב להם יאושרו אז מעתה.** ○ **ולכן בראות את עצמו לפי דעתו קרוב לאסיפתו, נתן את לבו לברך את בניו איש אשר כברכתו, לעשו להגבירו בטובות העולם הזה כי הוא חלקו, וליעקב אחרי כן בטובות העולם הבא כאשר יאתה לו.** והנה מצאנו אוֹן לנו באמרם ז״ל בבראשית רבה (סה, יא) וז״ל, וְהֲבֹאתִי עָלַי קְלָלָה וְלֹא בְרָכָה, אפילו ברכה אחת שהוא עתיד ליתנה לי בסוף אינו נותנה לי, עד כאן. **הנה כי ליעקב היתה ברכה ערוכה ושמורה לתת לו בסוף, ואין זה רק כי לעשו היה חפץ להנחילו בעולם הזה מטל השמים ומשמני הארץ ורוב דגן, להיות גביר בעולם הזה כי הוא חלקו, ואחר כך ליעקב בחלקו הצפון לו,** ולא היחל בעשו, רק להיחל בגדול, ואחרי כן בקטן יכלה. ○ ועל פי דרך זה יתבארו הכתובים באר היטב וכו׳ (עי״ש באורך ישוב כל דקדוקיו). הן זאת היתה כוונת יצחק ע״ה. אך רבקה רוח אחרת עמה, הלא הוא כי אמרה בלבה, אם עצת יצחק היא תקום, מי יקום יעקב אחרי נפלו בגלות הראשון, ואוי מי יחיה וכו׳. (ועי״ש עוד שמבאר בדרך זה כל הפרשה, ואכמ״ל).

ט ועיין עוד **בבאר מים חיים** בפרשתן באורך.

י **בבראשית רבה** (סו, ג): וְיִתֶּן לְךָ. יִתֶּן ויחזור וְיִתֶּן לְךָ, יתן לך ברכות ויתן לך כיבושיהון, יתן לך שלך ויתן לך של אביך, יתן לך שלך ויתן לך של אחיך. רבי אחא אמר יתן לך ויתן לך אלקותא, אימתי לכשתצטרך לה ה״ד (שופטים טז, כח) וַיֹּאמֶר [שמשון] ה׳ אֱלֹקִים זָכְרֵנִי נָא וְחַזְּקֵנִי נָא, אמר לפניו, רבון העולמים הוי זוכר לי אותה הברכה שברכני אבא יתן לך ויתן לך אלקותא. ○ **מִטַּל הַשָּׁמַיִם, זה הַמָּן, שנאמר** (בשלח טז, ד) וַיֹּאמֶר ה׳ אֶל מֹשֶׁה הִנְנִי מַמְטִיר לָכֶם לֶחֶם מִן הַשָּׁמָיִם. **וּמִשְׁמַנֵּי הָאָרֶץ, זה הבאר, שהיתה מעלה להם מיני דגים שמנים יותר מדאי. וּמִשְׁמַנֵּי הָאָרֶץ אלו הקרבנות,** כדכתיב (תהלים סו, טו) עוֹלוֹת מֵחִים אַעֲלֶה לָךְ. **וְרֹב דָּגָן** אלו הבחורים, דכתיב (זכרי׳ ט, יז) כִּי מַה טּוּבוֹ וּמַה יָּפְיוֹ דָּגָן בַּחוּרִים. **וְתִירוֹשׁ** אלו הבתולות, דכתיב (שם) וְתִירוֹשׁ יְנוֹבֵב בְּתוּלוֹת. ○ דבר אחר

אין אֶמֶת אַריין ליגט דאָך אין דעם ׳אַלעס׳. ס׳איז דאָך געווען בלויז רוּחַ הַקוֹדֶשׁ, בלויז נְבוּאָה. [ואם כן האיך רצה ליתן כל זאת רק לעשו לבד, ולא ליעקב שבודאי היה צדיק].

מב

די מפרשים אַליין פּלאָגן זיך דאָך שטאַרק [בענין הברכות], **די מפרשים מוטשענען זיך אַלע. דער אבן עזרא**[א] **און דער רמב״ן**[ב]**, אַלע ראשונים.**

[און] **אין** אֶמֶת אַריין, **קיין דָּבָר בָּרוּר** פאַרשטייט מען נישט. נאָר ס׳איז פון **די עִנְיָנִים סְתוּמִים, דער בּוֹרֵא** כָּל עוֹלָמִים [איז] **לֹא** מַחְשָׁבוֹתַי מַחְשְׁבוֹתֵיכֶם **וְלֹא** דְּרָכֵיכֶם דְּרָכָי [נְאֻם ה׳] (ישעי׳ נה, ח), [והעיקר] **אַז דער בּוֹרֵא** כָּל עוֹלָמִים האָט איינגעזען אַז **ס׳מוז אַזוי זיין.**

מג

פונקט אַזוי ווי מ׳האָט [מַעֲלִים געווען אצל נסיון העקידה], **אַבְרָהָם אָבִינוּ** האָט **נישט געווואוסט** [שבאמת אין צריך לשוחטו רק להעלותו], **ער** האָט זיך **טוֹעֶה** געווען אין **די נְבוּאָה** [שנאמרה לו ׳וְהַעֲלֵהוּ׳ שָׁם לְעֹלָה. כאָטשיג] **ער איז** געווען **אַ נָבִיא אֱמֶת**, [און] **ער** האָט **געבויעט** אויף זיין **דִּיבּוּר, ער** האָט **געקאָנט** הַרְגִּ׳נען מענטשן, **שָׁחְטָ׳ן** [על סמך נבואתו], **און** דאָ האָט **ער נישט** געווואוסט וואָס איז טייטש **הַעֲלֵהוּ לְעֹלָה,** [אז] **דער בּוֹרֵא** כָּל עוֹלָמִים האָט דאָ **געמיינט נישט הַעֲלֵהוּ** [ושחטהו, רק] **ער** האָט נאָר **געמיינט** הַעֲלֵהוּ ׳אַסְקֵהוּ׳[ג], **ער** האָט **נישט געזאָגט** ׳שַׁחֲטֵהוּ׳.

מד

נאָר וואָס דען, **איך** האָב **ראש השנה**[ד] שוין פאַרענטפערט דאָס ענין – איך וויל

מִטַּל הַשָּׁמַיִם זו ציון, שנאמר (תהלים קלג, ג) כְּטַל חֶרְמוֹן שֶׁיּוֹרֵד עַל הָרְרֵי צִיּוֹן. וּמִשְּׁמַנֵּי הָאָרֶץ אלו הקרבנות, דגן אלו הביכורים, תִּירוֹשׁ אלו הנסכים. ○ דבר אחר מִטַּל הַשָּׁמַיִם זו מקרא, וּמִשְּׁמַנֵּי הָאָרֶץ זו משנה, דָּגָן זו תלמוד, תִּירוֹשׁ זה אגדה.

[א] **באבן עזרא** (כז, מ): **ויש בברכתו אלו כמה שאלות קשות. אם הברכה היתה נבואה, איך לא ידע את מי יברך.** ○ **והשיבו נבוני הדור,** כי ה׳ אמר לו כשבא יעקב **ברך את זה.** ואילו היה כן, היה אומר יצחק לעשו ה׳ צוני. ועוד למה בירך לעשו בעבור שֶׁבָּכָה. ○ **ואחרים אמרו,** כי לא היה יצחק נביא, וברכתו לא נתקיימה. גם אלה טעו, כי הכתוב אמר (כו, ב וכד) וַיֵּרָא ה׳ אֵלָיו וכו׳. ○ ואחרים אמרו, מה תועלת יש בדברים, אחרי שהיתה מחשבתו על עשו. והנה הדבר היה בספק אצלו, כי כן אמר הַקּוֹל קוֹל יַעֲקֹב, ובירך מי שיהיה מהם, כי בניו היו שניהם וכו׳. **והנכון בעיני, שברכת הנביא כעין תפילה היא, וה׳ שמע תפלתו,** כי עיקר זאת הברכה על זרעם וכו׳. (עי״ש עוד).

[ב] **ברמב״ן** (כז, ד): בַּעֲבוּר תְּבָרֶכְךָ נַפְשִׁי. היה בדעתו לברך אותו, שיזכה הוא בברכת אברהם לנחול את הארץ, ולהיות הוא בעל הברית לאלקים, כי הוא הבכור. ○ ונראה שלא הגידה לו רבקה מעולם, הנבואה אשר אמר ה׳ לה וְרַב יַעֲבֹד צָעִיר. כי איך היה יצחק עובר את פי ה׳, וְהִיא לֹא תְצָלַח (שלח יד, מא). והנה מתחלה לא הגידה לו דרך מוסר וצניעות, כי וַתֵּלֶךְ לִדְרוֹשׁ אֶת ה׳, שהלכה בלא רשות יצחק, או שאמרה אין אנכי צריכה להגיד נבואה לנביא, כי הוא גדול מן המגיד לי. ועתה לא רצתה לאמר לו כך הוגד לי מאת ה׳ טרם לדתי, כי אמרה, באהבתו אותו לא יברך יעקב, וניחס הכל בידי שמים, **והיא ידעה כי בסבת זה יתברך יעקב מפיו בלב שלם ונפש חפצה, או הם סבות מאת ה׳, כדי שיתברך יעקב,** וגם עשו בברכת החרב, **וְלוֹ לבדו נִתְּנוּ עֲלֻלוֹת** (שמואל א׳ ב, ג).

[ג] כמבואר **בבראשית רבה** (נו, ח): אמר רבי אחא, התחיל אברהם תָּמֵיהַּ, אין הדברים הללו אלא דברים של תימה, אתמול אמרת כִּי בְיִצְחָק יִקָּרֵא לְךָ זָרַע, חזרת ואמרת קַח נָא אֶת בִּנְךָ, ועכשיו את אמר לי אַל תִּשְׁלַח יָדְךָ אֶל הַנַּעַר, אתמהא. אמר לו הקב״ה, אברהם לֹא אֶחָלֵל בְּרִיתִי וּמוֹצָא שְׂפָתַי לֹא אֲשַׁנֶּה (תהלים פט, לה), **כשאמרתי לְךָ קַח נָא** אֶת בִּנְךָ, **לא אמרתי ׳שחטהו׳, אלא** ׳הַעֲלֵהוּ׳ לשם חיבה אמרתי לך, **׳אסיקתיה׳ וקיימת דְּבָרַי, ועתה ׳אחתיניה׳.** משלו משל למלך שאמר לאוהבו העלה את בנך אל שולחני, הביא אותו אוהבו וסכינו בידו, אמר המלך וכי העלהו לאכלו אמרתי לך, **׳העלהו׳ אמרתי לך,** מפני חיבתו, הדא הוא דכתיב (ירמיה יט, ה) **וְלֹא עָלְתָה עַל לִבִּי, זה יצחק.** [וכן הביא זה ברש״י וירא (כב, יב)].

[ד] **בדרשת תקיעת שופר תשכ״ח,** ונדפס **בחידושי תורה** (לימים נוראים וחנוכה, עמוד כה-כז), **וחלק מזה בדברי יואל** לראש השנה (אות מב). - וז״ל **בחידושי תורה** שם: גם צריך ביאור לפי דברי המדרש לא אמרתי שחטהו אלא העלהו, **איך יתכן שנאמרה לו הנבואה בלשון שיטעה בו,** ואין זה מדרכי הנבואה, שצריכה להיות ברורה. **גם**

נישט איבער׳חַזֶרְ׳ן - וויאַזוי דאָס האָט געקאָנט זיין [אַז] **ער זאָל זיך טוֹעֶה זיין אין די נְבוּאָה, און** [אַז] **ס׳איז ׳דאָך׳ אַזוי געווען** [דגם פירוש שלו בהנבואה היתה אמת, ושפיר נתקיימה]**. - איך וויל נישט היצט איבער׳חַזֶרְ׳ן.**

מה

אָבער על כל פנים ס׳איז געשען אַזאַ מין זאַך [שהיה נסתר ומכוסה חלק הענין מעיני אברהם]**, ווייל ס׳האָט געבראָכט דורכגעפירט צו ווערן, דער ׳נְסָיוֹן׳.**

איך יתכן לחשוב שטעה אברהם אבינו ולא הבין דברי השי״ת ונבואתו אליו, ועל כרחך שהיתה נבואתו ברורה בעיניו, דאם לא כן איך רצה לשחוט את בנו על סמך נבואתו, ולפי דברי חכז״ל שלא היתה הנבואה על מנת לשחטו כלל, איך יתכן שטעה בנבואתו וכו׳. ○ ונבוא אל הביאור בהקדם מה שכתב ק״ז **הישמח משה** זלל״ה בפ׳ וירא, ע״ד שכתב הרמב״ם ז״ל **בספר המורה** דגם בזה היה הנסיון של אברהם, שהאמין בחזיון הנבואה. והסביר הוא ז״ל דבריו, כי אם אברהם לא היה מושרש באהבתו ית״ש, עד שאין שום אהבה נחשבת לכלום נגד זה, היה האהבה של בנו מקלקלת השורה לדבר בנפשו אל לבו שזה היא רק דמיון, **ומה גם כי היה לו דרכים רבים לדחות הנבואה**, אם נהיה נחשב אהבת בנו לכלום נגד אהבתו ית׳ וזה אחד מהן שהתנגדה המצוה הזאת מאוד לשכלו העצום, וידע בעצמו שהשיג כל רצון אלקים מבריותיו, ומזה היה לו להביא ראיה שהיא רק דמיון אם היה מפתהו אהבת בנו, והוא נסיון גדול למבין, עכ״ל. ואפשר להוסיף עוד לחיזוק דבריו ז״ל, **דהנסיון היה שהאמין בחזיון הנבואה** כמ״ש הרמב״ם, **דהיה אפשר שתתפרש הנבואה גם באופן אחר דלא אמר לו ית׳ שחטהו אלא העלהו**, וכאמרם ז״ל, גם מצינו **בגמרא סנהדרין** (פט:) שא״ל השטן שמעתי מאחורי הפרגוד שה לעולה ואין יצחק לעולה, א״ל אברהם כך עונשו של בדאי שאפילו אומר אמת אין שומעין לו, עכ״פ מוכח שהרגיש אברהם אבינו שיש בדבריו אלו אמת וכו׳, ומעתה היה אפשר שיפתהו אהבת בנו שלא להאמין בנבואתו, ולצד זה היה הנסיון גדולה אצלו. ○ ובזה יתורץ קושית הזוה״ק והאבן עזרא מה שלא יחסה התורה הק׳ הנסיון גם ליצחק, דלפי״ד הרמב״ם ז״ל היתה הנסיון לאברהם מה שהאמין בנבואתו, וכמו שהסביר ק״ז זלל״ה כי היה לו דרכים רבים לדחות את נבואתו, גם היה אפשר שתתפרש נבואתו באופן אחר כמו שפירשנו, משא״כ ביצחק כיון ששמע מאברהם שהיה נביא מוחזק, לא היה לו מקום להסתפק באמיתת הנבואה, וכמ״ש **בסנהדרין** (פט:) **אברהם בהר המוריה היכי שמע ליה יצחק, אלא היכא דמוחזק שאני** וכו׳.

ועתה נבוא לבאר וכו׳ על פי מה דאיתא **בפרקי דרבי אליעזר** (פרק לא) כיון שהגיע החרב על צווארו פרחה ויצאה נשמתו של יצחק, כיון שהשמיע קולו מבין שני הכרובים ואמר אַל תִּשְׁלַח יָדְךָ אֶל הַנַּעַר, חזרה הנפש לגופו וכו׳ וידע יצחק תחיית המתים מה״ת וכו׳ עכ״ל. **ובזוהר הק׳** פ׳ נח בתוספתא איתא דהוחלף נשמתו וכו׳. ובהקדמה זו יתורצו כל הקושיות בענין הנ״ל, דמה שאמר לו ית׳ וְהַעֲלֵהוּ לְעוֹלָה, היתה כוונתו ית׳ שיקריב נפשו ונשמתו בפועל ממש לעולה, ונתקיימה כן בפועל, ועוד בבחי׳ גבוה יותר מאילו הי׳ שחטו לעולה, כי עכשיו **מסר נפשיה** וכלתה נשמתו להדבק באור העליון ית׳ על ידי מעשה עצמו, ולא בסיוע אחרים. וא״ש מה שאמרו ז״ל שא״ל הקב״ה לא אמרתי שחטהו אלא והעלהו לי לעולה, ולדרכנו שכן היה רצונו ית׳ מעיקרא שימנענו מלשחטו, אבל יתקיים בו וְהַעֲלֵהוּ לְעוֹלָה ע״י מסירת נפשו ונשמתו, וכן נתקיימה הציוי, שיצאה נשמתו במסנ״פ, ואין בזה סתירה למה שאמר השי״ת כִּי בְיִצְחָק יִקָּרֵא לְךָ זָרַע, כי אפשר שיתקיימו שני הכתובים כאחד, כי נשאר גופו רק נתחלף נשמתו, והבטחתו ית׳ כי לא ישוב ריקם, וגם וְהַעֲלֵהוּ לְעוֹלָה נתקיים בו וכו׳.

ואפ״ל עוד בישוב קושיא הנ״ל, דודאי לא טעה אברהם אבינו בנבואתו, ושפיר עביד מה שהעלהו על מנת לשחטו ולזרוק דמו. דהנה הצווי שאמר לו ית׳ וְהַעֲלֵהוּ שָׁם לְעוֹלָה, אפשר שיתפרש על ב׳ אופנים, העלהו ושחטהו כמו שחשב אברהם, אבל לא כן היו מחשבותיו ית׳, כמו שכתוב (ירמיה יט, ה) וְלֹא עָלְתָה עַל לִבִּי, ודרשו ז״ל (תענית ד.) זה יצחק בן אברהם. ולטעם זה לא אמר לו ית׳ שחטהו אלא העלהו, כאמרם ז״ל. ○ אמנם הכריח אברהם מלשון הצווי וְהַעֲלֵהוּ שָׁם ׳לְעוֹלָה׳, שיעלהו על מנת לשחטו ולזרוק דמו ע״ג המזבח, דאל״כ לא היה נתקדש לעולה כלל, דאפי׳ השוחט לשם עולה אם מחשב לזרוק את דמו חוץ לזמנו או חוץ למקומו ה״ז פיגול ולא ירצה, ומכ״ש אם מחשב שלא יהא נשחט ונזרק דמו כלל. ועל כן ממה שאמר לו ית׳ ׳לעולה׳, הבין והכריח אברהם שיתקדש לעולה, ובע״כ שיחשוב עליו לשחטו ולזרוק דמו ע״ג המזבח. ואחר שעמד בנסיון והעלהו בכוונה אמיתית על מנת לשחטו ולזרוק דמו, נחשב לו מחשבה זו כמעשה, דמחשבה טובה הקב״ה מצרפה למעשה, ונתקדש בקדושת עולה כדינו. **ומעתה לא טעה אברהם אבינו בכוונת הנבואה, ונבואתו ברורה היתה, דעל דעת כן אמר לו הקב״ה בלשון זה וְהַעֲלֵהוּ שָׁם לְעוֹלָה, כדי שיכריח ׳לחשוב כן׳ להעלותו ע״מ לשחטו ושיתקדש בקדושת עולה, ואאע״ה עשה וקיים רצונו ית׳ בזה, ואחר שעשה כן והעלהו על מנת כן, אז גילה לו ית׳ דלא אמרתי ולא עלתה על לבי לשחטהו, אלא להעלהו. אמנם לא היה אפשר לגלות לו דבר זה מקודם, דאז הי׳ נתבטל ענין הנסיון, ולא היה נתקדש בקדושת עולה כלל. ונמצא אמרם ז״ל אמת, לא אמרתי לך שחטהו אלא העלהו**, ומה שחשב אברהם אבינו שהצווי **להעלותו ע״מ לשחטו ולזרוק את דמו**, הוא ג״כ אמת, שזה היתה כוונת הנבואה והצווי, שיחשוב כן ויעלהו לכוונה זאת, וכן עשה וקיים צוויו ית׳ בזה.

מו

די גאַנצע מַעֲשֶׂה מיטן אַיל, [וואָס] **ער איז** [שוין] **באַשאַפן געוואָרן** [והוכן לכך] **מִשֵּׁשֶׁת יְמֵי בְרֵאשִׁית**[טו] (אבות ה, ו). **און ער האָט** [אייביג] **אַלעס געזען - זאָגט דער מדרש**[טז] **- וואָס ס׳טוט זיך אויף דער וועלט** [בהוה], **און אפילו וואָס ס׳וועט שפּעטער זיין** [בעתיד], **און דעס האָט ער נישט געוואוסט, אַז ס׳איז באַשאַפן געוואָרן** [האיל מתחילת הבריאה, ורק] **ער איז דעמאָלטס הערשט געוואָר געוואָרן,** [וכדכתיב] **וַיַּרְא יְהֹוָה׳ אַיִל אַחַר נֶאֱחַז.**

פּאַרוואָס, ווייל ס׳האָט געברויכט צו געשען דער נְסָיוֹן, האָט עס נישט געקענט אויף אַן אַנדערן אופֿן זיין, [והיה זה בבחינת מה שמצינו באלישע ׳הנביא׳ שאמר] **וַה׳ הֱעָלִים מִמֶּנִּי** (מלכים ב׳ ד, כז), **דער בורֵא כָּל עוֹלָמִים האָט** [אים] **פאַרשטעלט די אויגן, אַז ער זאָל דעס נישט וויסן. אַלעס האָט ער געוואוסט און דעס** [נישט, ווייל] **ס׳האָט אַזוי געברויכט צו זיין**[יז].

מז

על כל פנים [מה שיצחק לא ראה מהות עשו] **דאָס איז אויך אַזאַ׳ן ענין געווען.**

[אָבער] **פונדעסטוועגן אַ הֶסְבֵּר פעלט, וויאַזוי איז דער דֶּרֶךְ דערפון** [צוגעפירט געוואָרן], **וואָס אין דעם איז דאָ געווען** [מלובש בו סברתו של יצחק].

מח

[קצת הקדמה להדרוש]

- [שפּעטער] **ווי עֶשָׂו איז אָנגעקומען,** [שטייט (כז, לג) וַיֶּאֱמַר יִצְחָק] **מִי אֵפוֹא הוּא הַצָּד צַיִד וַתְּבִא לִי מִכֹּל.**

אין מדרש[יח] **איז אַ פְּלוּגְתָּא, אויך**[יט] [צווישן] **רבי יוחנן מיט ריש לקיש דאַכט זיך מיר, איינער זאָגט וְאֹכַל מִכֹּל מיינט מען מִשֵּׁשֶׁת יְמֵי בְרֵאשִׁית,** [פון אַלעס] **וואָס ס׳איז באַשאַפן געוואָרן מִשֵּׁשֶׁת יְמֵי בְרֵאשִׁית האָט ער געשפּירט אין דעם.**

און איין מאן דאמר זאָגט, מעולם הבא [מכל טוב] **האָט ער געשפּירט דערינען,**

[טו] כמבואר **במשנה באבות** (ה, ו).

[טז] כמבואר **בבראשית רבה** (מט, א-ב): **וַה׳ אָמַר הַמְכַסֶּה אֲנִי מֵאַבְרָהָם** וכו׳. כתיב (תהלים כה, יד) **סוֹד ה׳ לִירֵאָיו וּבְרִיתוֹ לְהוֹדִיעָם** וכו׳. רבנן אמרי, כבר קראתי אותו אביהם, שנאמר (לך יז, ה) כִּי אַב הֲמוֹן גּוֹיִם נְתַתִּיךָ, דנים את הבן חוץ מן האב. **מתן תורה גליתי לו, גיהנם גליתי לו, דינה של סדום למחר ואיני מגלה לו.** רבי אחא בשם רבי שמואל בר נחמן בשם רבי נתן אמר, **אפילו הלכות ערובי חצרות** היה אברהם יודע. רבי פנחס בשם רבי שמואל אמר, **אפילו שֵׁם חָדָשׁ שהקב״ה עתיד לקרוא לירושלים** וכו׳ היה אברהם יודע. רבי ברכיה ור׳ חייא ורבנן דתמן בשם ר׳ יהודה, **אין יום ויום שאין הקב״ה מחדש הלכה בבית דין של מעלה,** מאי טעמיה, שְׁמִעוּ שָׁמוֹעַ בְּרֹגֶז קֹלוֹ וְהֶגֶה מִפִּיו יֵצֵא (איוב לז, ב), ואין הֶגֶה אלא תורה, שנאמר (יהושע א, ח) וְהָגִיתָ בּוֹ יוֹמָם וָלָיְלָה, **אפילו אותן הלכות היה אברהם יודע.**

ובבראשית רבה (מד, כב): בַּיּוֹם הַהוּא כָּרַת ה׳ אֶת אַבְרָם בְּרִית לֵאמֹר (לך טו, יח). ר׳ יודן ורבי יוחנן בן זכאי ור״ע, חד אמר **העולם הזה גילה לו, אבל העולם הבא לא גלה לו.** ואוחרנא אמר **אחד העולם הזה ואחד העוה״ב גילה לו.** ר׳ ברכיה אר״א ור׳ יוסי בר חנינא, חד אמר **עד היום הזה גילה לו,** ואוחרנא אמר עד היום ההוא גילה לו.

[יז] וראה עוד ענין זה באורך **בדברי יואל** לראש השנה (סוף אות מ, ואות צה, ואות קה).

[יח] **בבראשית רבה** (סז, ב): **וְאֹכַל מִכֹּל.** רבי יהודה ורבי נחמיה, רבי יהודה אומר **מכל מה שנברא בששת ימי בראשית.** רבי נחמיה אומר, **מכל טוב שהוא מתוקן לעתיד לבא.** אמר לו עיקרו של דבר מה האכילך, אמר לו איני יודע, אלא טועם הייתי טעם פת, טעם בשר, טעם דגים, טעם חגבים, **טעם כל מעדנים שבעולם.**

[יט] הכוונה בזה, כי לעיל בקושיא י׳ (שיודפס אי״ה בחלק ג׳ של הקונטרס) כבר הזכיר רבינו פלוגתא במדרש מר׳ יוחנן וריש לקיש. [אמנם למעשה כאן הוא פלוגתת רבי יהודה ורבי נחמיה].

טַעַם גַּן עֵדֶן, טַעַם עוֹלָם הַבָּא איז געליגן אין דעם, אין די מַאֲכָלִים וואָס **יַעֲקֹב אָבִינוּ האָט** געברענגט.

[אבל על כל פנים רואין דלאחר שנתברך יעקב, שפיר כבר ראה והבין יצחק אבינו גודל צדקתו וקדושתו של יעקב אבינו. וכמו שיתבאר עוד להלן (באות צז-קג)]. -

מט

קושיא טו

בפסוק בָּא אָחִיךָ בְּמִרְמָה, תרגם אונקלוס בְּחוּכְמָתָא, וכן במדרש איתא שבא בחכמת תורתו.
אמנם קשה דאם כן למה לא אמר הפסוק 'בְּחָכְמָה', רק אמר 'בְּמִרְמָה', דמשמעותו הוא על רמיה

דערנאָך ווי ער האָט געשריגן[כ], **האָט ער אים** געענטפערט (כז, לה) **בָּא אָחִיךָ בְּמִרְמָה וַיִּקַּח בִּרְכָתֶךָ.**

בְּמִרְמָה [טייטשט] **לכאורה** [אַז ס׳איז געווען] **פַּאלטש.**

[אָבער] דער **תרגום** זאָגט[כא] **בְּחוּכְמְתָא, מיט חָכְמָה.**

דער תרגום זאָגט אויך **חָכְמָה**, [אַזוי ווי] **די מדרשים** זאָגן[כב], [בָּא] **בְּחָכְמַת תּוֹרָתוֹ.**

נ

טו) אָבער נו [לכאורה קשה לפי זה], **פַּאַרוואָס שטייט נישט** [בָּא אָחִיךָ] **בְּחָכְמָה, פַּאַרוואָס שטייט 'בְּמִרְמָה', ממה נפשך, אַז ס׳איז נישט** געווען קיין **מִרְמָה נאָר חָכְמָה.**

נא

קושיא טז

ובפשטות הכוונה דבאמת היה כאן 'מרמה', כמה שאמר יעקב אָנֹכִי עֵשָׂו בְּכֹרֶךָ.
אמנם זה גופא צריך ביאור דהאיך שייך כן ביעקב אבינו, שנאמר בו תִּתֵּן אֱמֶת לְיַעֲקֹב, שיאמר דברי רמיה

בְּפַשְׁטוּת איז דאָך עס געווען **אַ מִרְמָה,** [שהרי] **ער האָט דאָך** געזאָגט (כז, יט) **אָנֹכִי עֵשָׂו בְּכֹרֶךָ.** [שלפי הבנת יצחק הבין בדבריו שהוא עשו].

טז) נאָר [הא גופא צריך ביאור] **לְיַשֵּׁב הָעִנְיָן, וויאַזוי איז דאָס** עפּעס געווען **די מִרְמָה** [במה שאמר אָנֹכִי עֵשָׂו בְּכֹרֶךָ], **עפּעס אַ שווינדל, יַעֲקֹב אָבִינוּ,** [שעליו נאמר] **תִּתֵּן ״אֱמֶת׳ לְיַעֲקֹב** (מיכה ז, כ), [והיו] כָּל דְּבָרָיו אֱמֶת וָצֶדֶק[כג].

נב

קושיא יז-יח

במדרש פליאה: בָּא אָחִיךָ בְּמִרְמָה, הוציא אפיקומן והראה לו. וצ״ב למה אמר 'שהוציא' האפיקומן,
והיה סגי לומר שהראה לו האפיקומן. וגם צ״ב עצם הכוונה בענין זה, במה שהראה לו יצחק לעשו את האפיקומן

דער טַאַטע זכרונו לברכה אין קדושת יום טוב[כד] **ברענגט אַ מדרש**[כה], **בָּא אָחִיךָ בְּמִרְמָה וַיִּקַּח בִּרְכָתֶךָ, בְּחָכְמַת תּוֹרָתוֹ, הוֹצִיא אֲפִיקוֹמָן וְהֶרְאָה לוֹ. האָט ער אים** געוויזן **אֲפִיקוֹמָן.**

[כ] כְּשָׁמְעַ עֵשָׂו אֶת דִּבְרֵי אָבִיו וַיִּצְעַק צְעָקָה גְּדֹלָה וּמָרָה עַד מְאֹד וַיֹּאמֶר לְאָבִיו בָּרְכֵנִי גַם אֲנִי אָבִי (כז, לד).

[כא] **בתרגום אונקלוס, ויונתן** (כז, לה). וכן פירש **רש״י: בְּמִרְמָה, בחכמה.**

[כב] **בבראשית רבה** (סז, ד) **ובילקוט שמעוני** (רמז קטו): **בָּא אָחִיךָ בְּמִרְמָה, רבי יוחנן אמר, בא בחכמת תורתו.**

[כג] מלשון הנוסח **בברכת ההפטרה.**

[כד] בקדושת יום טוב לא מצאנו כעת. והוא כנראה ממה ששמע רבינו מפיו בתוך דברי תורתו.

[כה] **הוא מדרש פליאה** המובא **בספרים** (ובדמשק אליעזר אות יז, וילקוט סופר אות עא), **ובראשם בספר בגדי אהרן** [לר׳ אהרן דרשן תאומים אב״ד ווירמייזא, נדפס בשנת תע״א].

יז) עפעס אַ פֶּלֶא [דער לשון] **׳הוֹציא׳ אֲפִיקוֹמָן** [וְהֶרְאָה לוֹ, והיה סגי שיאמר רק ׳הראה׳ לו אפיקומן] **ער האָט אים ׳געוויזן׳ אֲפִיקוֹמָן,** [ומה מדייק בלשון ׳הוציא׳ דמשמע] **ער האָט ׳אַפירגענומען׳ דעם אֲפִיקוֹמָן.**

יח) און [בכלל] **וואָס אַ שייכות האָט אֲפִיקוֹמָן** [בענין תשובת יצחק על צעקתו של עשו].

נג

התחלת ישוב קושיא יח (באופן ראשון) – ממה שאמרתי כבר

ובעצם הכוונה בזה, כבר פירשתי, דהנה מבואר בספרים שיצחק הוצרך לעבודת האכילה, כדי שתשרה עליו רוח הקודש ויוכל לברך בנו. והנה זה היה בליל פסח דוקא, ויעקב האכיל לו גם האפיקומן, דקיימא לן שאסור לאכול אחרי האפיקומן, וממילא שוב לא היה יכול לאכול מצידו של עשו, כדי לברכו (כדלהלן באות נה)

איך פלעג אַמאָל צו זאָגן[כו] **פְּשַׁט אין דעם מדרש, ווָארן ער האָט דאָך געהייסן** [להביא לו ציד] **וְאֹכְלָה בַּעֲבוּר תְּבָרֶכְךָ נַפְשִׁי, ס׳האָט אויסגעפעלט די עֲבוּדַת הָאֲכִילָה.** [און] **ס׳איז געווען פֶּסַח ביי די נאַכט**[ט].

פֶּסַח, [און] **אויף אַלנעפאַלס** [גם בשאר ימות השנה] **ביי צַדִּיקִים** [על ידי אכילה של מצוה שורה עליהם השכינה].

אַזוי ווי ער זאָגט דאָך דער רמב״ן[כז] **שטעלט זיך דערויף, ס׳האָט אויסגעפעלט** [האכילה, והטבת לבו בשמחה, על דרך הכתוב וְהָיָה] **כְּנֶגֶן הַמְנַגֵּן וַתְּהִי עָלָיו יַד ה׳** (מלכים ב׳ ג, טו), **צו דער הַשְׁפָּעָה** [של הברכה], **האָט אויסגעפעלט די עֲבוֹדָה** [פון אכילה], **האָט ער געברויכט צו עסן.**

נד

קושיא יט

ובזה ביארתי גם מה שאמר לו בָּא אָחִיךָ וַיַּקַּח ׳בִּרְכָתֶךָ׳, דלכאורה הלא אף שיעקב נתברך, מ״מ במה לקח מעשו את ברכתו

יט) [ובזה ביארתי גם מה דקשה] **לכאורה** [במה שאמר לו יצחק וַיַּקַּח] **׳בִּרְכָתֶךָ׳, ער האָט צוגענומען ׳דיינע׳ בְּרָכוֹת. פאַרוואָס איז עס ׳דיין׳, מ׳האָט דאָך עס אים נאָכנישט געגעבן.**

נה

ישוב קושיא יט, והמשך ישוב קושיא יח (באופן ראשון)

אבל להאמור ניחא, דלעולם היה יצחק יכול לברך עוד גם לעשו, אבל במה שיעקב האכיל לו את האפיקומן, מנע את יצחק מלברך עוד את עשו, כי לא היה יכול לאכול עוד גם משל עשו, ונמצא שלקח מעשו את ברכתו

נאָר דער פְּשַׁט איז, ער האָט דאָך געמוזט עסן דערפריער [עוד הפעם משל עשו, קודם שיוכל לברך גם את עשו], **און ער** [יעקב] **האָט אים געגעבן אֲפִיקוֹמָן,** [והדין הוא כי] **אֵין מַפְטִירִין אַחַר הַפֶּסַח אֲפִיקוֹמָן**[כח] [שלאחר אכילת פסח ואפיקומן אסור לאכול עוד שום דבר], **האָט ער שוין נישט געקאָנט עסן** [מער, משל עשו], **ממילא האָט ער אים שוין נישט געקענט בענטשן.**

[כו] ועיין זה ביתר ביאור **בס״ג תולדות תשי״א, ותשי״ט, ותשכ״ב,** ובמסיבה מוצ״ש **תולדות תשכ״א.**

[כז] **ברמב״ן** בפרשתן (כה, לד): ומה שאמר לברך אותו אחר עשות לו המטעמים, איננו שכר האכילה ושוחד בהם, אבל רצה ליהנות ממנו, שתהיה נפשו קשורה בנפשו בעת ההנאה, ויברך אותו בחפץ מלא ורצון שלם. או שהיה יודע בנפשו כי אחר האכילה היתה מתענגת וּשְׂמֵחָה ויחול עליה רוח הקודש, כענין וְעַתָּה קָחוּ לִי מְנַגֵּן וְהָיָה כְּנֶגֶן הַמְנַגֵּן וַתְּהִי עָלָיו יַד ה׳.

[כח] כמבואר **במשנה וגמרא פסחים** (קיט:), וביאורו דאסור לאכול שום דבר אחר אכילת הקרבן פסח, ובזמן הזה לאחר אכילת האפיקומן שהוא זכר לפסח.

איז בָּא אָחִיךָ בְּמִרְמָה ׳בְּחָכְמַת תּוֹרָתוֹ׳, וַיִּקַּח ׳בִּרְכָתֶךָ׳, ער האָט צוגענומען ׳דיינע׳ בְּרָכוֹת, [שנתן לי פסח ואפיקומן לאכול, בכדי שלא אוכל עוד לברך גם אותך].

[ולבאר לו] **וואָס האָט ער געטון,** [לזה] **הוֹצִיא ׳אֶפִּיקוֹמָן׳ וְהֶרְאָה לוֹ, האָט ער אים געוויזן אֶפִּיקוֹמָן,** [אז] **ער האָט געוואוסט די הֲלָכָה אַז אֵין מַפְטִירִין אַחַר הַפֶּסַח אֶפִּיקוֹמָן, און דו ווייסט דאָס נישט, אָבער אַזוי איז עס** [דשוב אי אפשר לי לאכול עוד בלילה זו. וזמן הברכה היה מסוגל דוקא בליל פסח].

נו

סיום קושיא טו, יז-יח

נאָר [לבאר עוד] **וואָס איז דאָס ענין נאָך** (קושיא יח)**, קען זיין.**
וואָס ער האָט דאָ געזאָגט הוֹצִיא אֶפִּיקוֹמָן (קושיא יז)**.**
און וואָס איז דער ׳בְּמִרְמָה׳, בְּחָכְמַת תּוֹרָתוֹ (קושיא טו)**.**

נז

ישוב הקושיות בענין הברכות של יצחק

לאָמיר צוקומען צום ענין.
דער אֱמֶת, אַזוי ווי איך האָב פריער געזאָגט (באות לח)**, אַלעס** [בענין הברכות] **איז דאָ געגאַנגען בְּהֶסְתֵּר** [מפני המקטרג].

פז

הקדמה לישוב קושיא טו

וועל מיר גיין ווייטער [בביאור פרשת הברכות של יצחק].
איך וועל ווייטער נאָך צוריקקומען צו דעם ענין וואָס איך האָב דאָ אָנגעהויבן[כט]**.**
[נאָר] **קודם וועל מיר גיין ווייטער און שמועסן דאָ פון דעם בָּא אָחִיךָ בְּמִרְמָה** (קושיא טו)**, אַביסל געבן צו פאַרשטיין** [דעם לשון הפסוק] **בָּא אָחִיךָ ׳בְּמִרְמָה׳, וואָס איז די מִרְמָה, ס׳איז בלויז חָכְמָה מיט תּוֹרָה, פאַרוואָס רופט עס אָן דער פסוק מִרְמָה.**

פח

לדרך האלשיך ועוד מפרשים, רצה יצחק ליתן לעשו עולם הזה וליעקב עולם הבא

קודם וועל איך זאָגן, לויט דעם דֶּרֶךְ וואָס זיי גייען, דער אלשיך הקדוש[ח] **און נאָך כמה מפרשים, אַז ער האָט געוואָלט געבן** [פאַר] **עֵשָׂו ׳עוֹלָם הַזֶּה, און אים** [ליעקב] **עוֹלָם הַבָּא** (וכדלעיל באות לט). [והנה כבר נתקשו הקדמונים, דלכאורה האיך באמת זכה יעקב לעולם הזה, לאחר שחלקו ביניהם בשני עולמות].

פט

אמנם בתנא דבי אליהו איתא, שבאמת זכה יעקב גם לחיי עולם הזה
בלי צער ובלי יצר הרע, והוא מפני שהיה עוסק בתורה מנערותו ועד זקנותו

[נאָר] **אין תנא דבי אליהו שטייט ערגעץ, אין פרק ה׳**[ל]**, מפני מה זכה יעקב לחיי**

[כט] לעיל בהדרוש, בישוב הקושיות שבתחילת הפרשה (שיודפס אי״ה בחלק ג׳ של הקונטרס).

[ל] **בתנא דבי אליהו רבה** (פרק ה)**: ומפני מה זכה יעקב לחיים שלא בצער, ושלא ביצר הרע, בעולם הזה,** ממה שעתיד הקב״ה ליתן אל הצדיקים לעתיד לבא, **מפני שהיה יושב בבית המדרש מקטנותו ועד זקנותו, והיה בקי**

עוֹלָם הַזֶּה, בלי צַעַר ובלי יצר הרע, וויאַזוי האָט ער עפּעס צו דעם זוֹכֶה געווען, ער איז צוגעקומען ענד׳ליך[לא] [לכך]. **מפני שהיה עוסק בתורה מנערותו עד זקנותו**, פון קינדווייז אויף עד זקנותו, מקטנותו עד זקנותו, **והיה בקי במקרא ובמשנה בהלכה ובאגדה, כמו שנאמר** (כה, כז) **וְיַעֲקֹב אִישׁ תָּם יֹשֵׁב אֹהָלִים**, [וכמו שפירש״י, שהיה יושב] בבית מדרשו של שֵׁם וְעֵבֶר.

ער איז געזעסן כסדר מקטנותו עד זקנותו, איז ער געזעסן איבער די תּוֹרָה הַקְּדוֹשָׁה.

אַזוי זאָגט דער **תנא דבי אליהו**.

צ

ער פרעגט דער **זקוקין**[לב], פאַרוואָס פרעגט ער גראָד אויף יַעֲקֹב׳ן, פאַרוואָס פרעגט ער נישט אויף **אַבְרָהָם** מיט יִצְחָק׳ן.

זאָגט ער, [ווייל ביי] **אַבְרָהָם אָבִינוּ**, מ׳האָט אים דאָך אַריין געוואָרפן בְּאוּר כַּשְׂדִּים, איז ער דאָך שוין נִמְסַר געווען לַהֲרִיגָה, איז ער ׳אָפּגעקומען׳, איז שוין געווען אַזוי ווי **תְּחִיַּת הַמֵּתִים**, איז עס שוין אַן **עוֹלָם חָדָשׁ**, איז עס שוין געווען [אַז] ביי אים האָט שוין געקאָנט זיין **בחינת עוֹלָם הַבָּא**, ס׳איז שוין נישט געווען קיין **עוֹלָם הַזֶּה** ביי אים, [נאָכדעם] וואָס ער איז דורכגעגאַנגען דעס וואָס מ׳גייט דורך ביים יוֹם הַמִּיתָה, דעם פַּחַד.

און **יִצְחָק אָבִינוּ**, ער איז דאָך געגאַנגען [למיתה], ער איז פאַרטיג געווען צום שֶׁחָטְ׳ן ביי דער עֲקֵידָה [ואחר כך ראה עולם חדש], איז אויך שוין אַן ענין פון **תְּחִיַּת הַמֵּתִים**[לג].

[אָבער] **ביי יַעֲקֹב אָבִינוּ** איז דאָס נישט געווען, [ולכן] ברויך ער האָבן אַ תֵּירוּץ **אויף עוֹלָם הַזֶּה**, איבערדעם זאָגט ער ׳דעם׳ תֵּירוּץ.

צא

יהיה איך שיהיה, ס׳איז היצט נישט קיין נֶפֶקָא מִינָהּ [בטעם שלא הקשה כן על אברהם ויצחק], מ׳קאָן נאָך זאָגן [עוד] **תֵּירוּצִים** [דערויף], איך וועל נישט מַאֲרִיךְ זיין אין דעם.

במקרא ובמשנה בהלכות ובאגדות, שנאמר וְיַעֲקֹב אִישׁ תָּם יֹשֵׁב אֹהָלִים, ואומר (תהלים קכז, ד-ה) כְּחִצִּים בְּיַד גִּבּוֹר כֵּן בְּנֵי הַנְּעוּרִים, אַשְׁרֵי הַגֶּבֶר וגו׳, ואומר (ישעי׳ כח, ט) אֶת מִי יוֹרֶה דֵּעָה וגו׳ גְּמוּלֵי מֵחָלָב עַתִּיקֵי מִשָּׁדָיִם.

לא פירוש: לבסוף, ביים ׳ענד׳.

לב **בזקוקין דנורא** על התנדב״א שם (אות לא): ומ״ש מפני מה זכה יעקב לחיים שלא בצער וכו׳. **ואם תאמר, למה לא שאל על אברהם ויצחק זאת השאלה**, למה זכו לחיים שלא בצער וכו׳, דהא אמרינן מקדם שכל השלשה אבות אברהם יצחק ויעקב כולם זכו לחיים שלא בצער בעה״ז כו׳. ○ ויש לומר, שאין צריך לשאול שאלה זאת על אברהם ויצחק רק על יעקב לבד, משום **דאברהם כבר היה נחשב כעפר ואפר וכמת בשעה שקדש את השם בכבשן האש** ומסר את עצמו לשרפה למיתה, **וכן יצחק מסר את עצמו בשעת העקידה** וכו׳. ואם כן כיון **שאברהם ויצחק מסרו את עצמם למיתה**, זה בכבשן האש וזה בעקידתו, **ואחר כך ראו עולם חדש, שהקב״ה עשה להם נס ונתן להם חיים דוגמת תחיית המתים, לכן הם ראויים לחיים שלא בצער ושלא ביצר הרע, דוגמת עולם הבא**, לכן לא היה צריך לשאול התנא דבי אליהו למה זכו אברהם ויצחק לחיים שלא בצער כו׳, **רק ביעקב לא מצינו שמסר עצמו למיתה, לכן צריך לשאול עליו למה זכה לחיים שלא בצער** כו׳, וק״ל.

לג ועיין **בפרקי דרבי אליעזר** (פרק לא): רבי יהודה אומר, כיון שהגיע החרב על צווארו **פרחה ויצאה נפשו של יצחק**, וכיון שהשמיע קולו מבין הכרובים ואמר לו אַל תִּשְׁלַח יָדְךָ, **נפשו חזרה לגופו**, וקם ועמד יצחק על רגליו **וידע יצחק שכך המתים עתידים להחיות, ופתח ואמר בָּרוּךְ אַתָּה ה׳ מְחַיֵּה הַמֵּתִים.**

[אָבער] **על כל פנים ביי אים** [אצל יעקב] **איז געווען** [לבסוף] **אַז ער האָט געהאַט די בְּרכַּת עוֹלָם הַזֶּה אויך, דורך זיין גרויסן כֹּחַ הַתּוֹרָה.**

צב

ישוב קושיא יד

ועוד הקדמה לישוב קושיא טו

אבל מן השמים העלימו מיצחק שלא ראה גם את כח תורתו של יעקב

היצט לאָמיר׳זשע זען.

פון יִצְחָק אָבינו׳ן האָט מען דאָך פאַרהוילן, ער האָט דאָך נישט געווואוסט [כח תורתו של יעקב, וכדרך שהעלימו ממנו גנותו של עשו, ווייל] **מ׳האָט דאָך אים נישט געוואָלט מִן הַשָּׁמַיִם מְגַלֶּה זיין, אַזוי ווי איך האָב פריער געזאָגט** (באות לח) **ווייל ס׳האָט אַזוי געבְּרויכט צו זיין, אַז די בְּרָכוֹת זאָלן קומען אויף אַזאַ׳ן אופן, –** [און] **איך וועל זאָגן** [נאָך] **אַ שטיקל הֶסְבֵּר אויך, נאָכדעם**[לד]**, פאַרוואָס דורך עֵשָׂו׳ן. –**

[וממילא] **האָט ער ׳דאָס׳ אויך נישט געזען** [את כח תורתו של יעקב].

צג

וגם יעקב עצמו הסתיר מלגלות לו כח תורתו. והוא על דרך שאמרו בגמרא דבג׳ דברים עבידי רבנן דמשנו במיליהו, ואחד מהם ׳במסכתא׳, שלא לגלות כח וידיעת תורתם, מפני הענוה

[והנה] **די גמרא זאָגט אין בבא מציעא דף כ״ג**[לה]**, בג׳ דברים עֲבִידִי רַבָּנָן דְּמְשַׁנּוּ** [בְּמִילַּיְיהוּ]**, ביי דריי זאַכן עֲבִידִי רַבָּנָן דְּמְשַׁנּוּ, בְּמַסֶּכְתָּא, בְּפוּרְיָא, וּבְאוּשְׁפִּיזָא.**

[אויף] **בְּמַסֶּכְתָּא, זאָגט רש״י**[לה] [פְּשַׁט, אַז] **ער האָט געלערנט אַ מַסֶּכְתָּא, און אַז מ׳פרעגט אים** [אם למד אותה מסכתא] **זאָגט ער ׳איך האָב נישט געלערנט׳. פאַרוואָס, ווייל ס׳קער צו עֲנָוָה,** [און וויבאַלד] **דאָס קער צו עֲנָוָה, מעג מען מְשַׁנֵּה זיין. אַזוי זאָגט ער דאָרטן** [ברש״י. ובזה יבואר להלן דלכן גם יעקב עצמו הסתיר את כח תורתו מיצחק].

צד

תוספות פרעגט[לו] **אפילו, פאַרוואָס רעכנט ער נישט** [אויך דעם וואָס ס׳איז] **מוּתָּר לְשַׁנּוֹת מִפְּנֵי דַּרְכֵי שָׁלוֹם**[לז]**. זאָגט תוספות, טאַקע ס׳איז די זעלבע** [כאותן שחושב שם, דגם בהם הטעם וויייל] **דאָס קער צו דַּרְכֵי שָׁלוֹם.**

[והביאור בזה, ווייל] **די בְּחִינַת עֲנָוָה, דאָס איז דער עיקר** [וואָס] **דורכדעם האָט מען שָׁלוֹם.**

[לד] והוא במה שיודפס אי״ה בחלק ג׳ של הקונטרס (עיי״ש בישוב קושיא יט).

[לה] **בגמרא בבא מציעא** (כג: כד.): **דאמר רב יהודה אמר שמואל, בהני תלת מילי עבידי רבנן דמשנו במילייהו, במסכת** [פירש״י: **יש בידך מסכת פלוני סדורה בגירסא, או לַאו, ואף על גב שפסדורה היא לו, יאמר לו לַאו, ומדת ענוה היא**], **ובפוריא** (עיי״ש ברש״י ותוס׳), **ובאושפיזא** [שאלוהו על אושפיזו אם קבלו בסבר פנים יפות, ואמר לאו, מדה טובה היא, כדי שלא יקפצו בו בני אדם שאינן מהוגנין לבא תמיד עליו, ויכלו את ממונו]. ○ מאי נפקא מינה, אמר מר זוטרא לאהדורי ליה אבידתא בטביעות עינא, אי ידעינן ביה דלא משני אלא בהני תלת, מהדרינן ליה, ואי משני במילי אחריני, לא מהדרינן ליה.

[לו] **בתוספות בבא מציעא** (שם ד״ה באושפיזא): **והא דלא חשיב הכא מותר לשנות מפני דרכי שלום, כדאמרינן פרק הבא על יבמתו** (יבמות סה:). **משום דהני נמי משום דרכי שלום הן, ורגילין יותר מאחרים, להכי נקט הני.**

[לז] כמבואר **בגמרא יבמות** (סה:): **אמר רבי אילעא משום רבי אלעזר בר׳ שמעון, מותר לו לאדם לשנות בדבר השלום, שנאמר** (ויחי נ, טז-יז) **אָבִיךָ צִוָּה וגו׳, כֹּה תֹאמְרוּ לְיוֹסֵף אָנָּא שָׂא נָא וגו׳. רבי נתן אומר מצוה, שנאמר** (שמואל א׳ טז, ב) **וַיֹּאמֶר שְׁמוּאֵל אֵיךְ אֵלֵךְ וְשָׁמַע שָׁאוּל וַהֲרָגָנִי וגו׳. דבי רבי ישמעאל תנא, גדול השלום, שאף הקב״ה שינה בו, דמעיקרא כתיב** (וירא יח, יב) **וַאדֹנִי זָקֵן, ולבסוף כתיב** (שם, יג) **וַאֲנִי זָקַנְתִּי.**

צה

אמנם העלם זה מיצחק היה רק עד לאחר שנתברך יעקב, כי היה ההעלם רק לצורך זה, אבל מיד כשנתברך יעקב כבר נתגלה ליצחק הכל, הן כח תורתו של יעקב, והן רשעת עשו. וגם בדרך פשוט נתגלה לו זה מפאת דכשנכנס יעקב נכנס עמו ריח גן עדן, וכשנכנס עשו נכנסה עמו גיהנם, וכמובא ברש״י

היצט לאָמיר׳זשע זען, דאָס קען זיין.

דער אֶמֶת, **ווילאַנג** האָט **ער** [יצחק] **דען געהאַט דעם** טָעות, [דאָס איז נאָר] **ביז נאָך די** בְּרָכוֹת, **אַזוי שטייט** דאָך **איבער**אָל. [אָבער] **אַזוי ווי** ס׳**איז דורכגעגאַנגען די** בְּרָכוֹת, **האָט ער געזאָגט גַּם** בָּרוּךְ יִהְיֶה, **איז ער** ׳**געקומען**׳[לח] **אויף אַלעמען.**

ער איז דאָך [באמת] **געווען** אַ **נָבִיא** אֶמֶת **לַאֲמִתּוֹ,** עַד אֵין חֵקֶר. נאָר ס׳**איז געווען** מִן הַשָּׁמַיִם **אַזוי** [מה שנעלם ממנו עד אותה שעה], **אָבער דעמאָלטס איז ער שוין** [געווָאָרן געווָארן] **אַלעס.**

צו

פָּשׁוּט [אויך, ווייל] **וועט ער** [יעקב] **איז אַריינגעקומען, איז מיטגעקומען** דאָס [ריח] **גַּן עֵדֶן, אַזוי** זאָגט דאָך **רש״י**[לט], [ער] **ברענגט** דאָך **אַזוי צי** [בשם חכז״ל[מ], אויפן פסוק] **וַיָּרַח** [אֶת רֵיחַ בְּגָדָיו, שנכנסה עמו] **ריח גן עדן.**

און וועט עֶשָׂו איז געקומען, האָט ער מיטגעהאַט דאָס **גֵּיהִנֹּם,** [ולכך נאמר] **וַיֶּחֱרַד חֲרָדָה גְּדֹלָה עַד מְאֹד.**

צז

[נאָר] **פאַרוואָס האָט ער** דאָס **נישט געזען פריער, אַז** ׳**ער**׳ **האָט מיטן** גֵּיהִנֹּם. **פאַרוואָס האָט ער זיך געלאָזט פאַרפאָפן, אַז ער איז מיטן** גֵּיהִנֹּם **אַזוי, אַז** ס׳**גייט מיט אים** [מיט].

נאָר פריער האָט מען [טאַקע] **דאָס פון אים פאַרהוילן.** [אָבער] **דערנאָכדעם אַז** ס׳**איז שוין געטון געוואָרן די זאַך** [שכבר נתברך יעקב], **האָט מען שוין נישט** מוֹרָא **געהאַט** [מלגלות ליצחק כל ענין יעקב ועשו].

צח

וכן מבואר בייטב לב. והוסיף עוד דלפי שכשנשתלח עשו לצאת השדה, נשתלח עמו גם שרו, ולא היה שם המקטרג. ועל ידי זה נתברך יעקב, וגם נתגלה הכל ליצחק

דער ייטב לב זאָגט [עס] **נאָך**[מא] [שלאחר שנתברך יעקב נתגלה ליצחק הכל. ומוסיף שם עוד לפרש גם הלשון שאמר אחר כך יצחק לעשו **וְאֹכַל מִכֹּל** בְּטֶרֶם תָּבוֹא [וָאֲבָרְכֵהוּ. אַז] **ווייל עֶשָׂו**

[לח] פירוש, שנתוודע והשיג.

[לט] **ברש״י** (כז, כז): **וַיָּרַח** [אֶת רֵיחַ בְּגָדָיו] וגו׳. והלא אין ריח רע יותר משטף העזים, אלא מלמד שנכנסה עמו **ריח גן עדן**: [וַיֹּאמֶר רְאֵה רֵיחַ בְּנִי] כְּרֵיחַ שָׂדֶה אֲשֶׁר בֵּרְכוֹ ה׳. **שנתן בו ריח טוב, וזהו שדה תפוחים, כן דרשו רבותינו ז״ל** (תענית כט:). – **ולהלן ברש״י** (כז, לג): **וַיֶּחֱרַד.** כתרגומו וּתְוָהּ, לשון תמיה. **ומדרשו, ראה גיהנם פתוחה מתחתיו.**

[מ] **בתנחומא בפרשתן** (סימן יא): **וַיֶּחֱרַד יִצְחָק חֲרָדָה גְּדוֹלָה** וכו׳, באותה שעה הכיר את קולו והתחיל חרד, אמר לו מִי אָתָּה. **לפי שבשעה שנכנס יעקב, נכנסה עמו ריח גן עדן, ריח ניחוח, ונתיישבה דעתו של אותו צדיק,** שנאמר רְאֵה רֵיחַ בְּנִי כְּרֵיחַ שָׂדֶה אֲשֶׁר בֵּרְכוֹ ה׳, **התחיל לברכו. אבל כשנכנס עשו, נפתח לו גיהנם,** לפיכך **וַיֶּחֱרַד יִצְחָק חֲרָדָה גְּדוֹלָה,** והיה תמיה יצחק בלבו ואומר, **אני רואה גיהנם ועשו מסיק אותו.**

ובבראשית רבה (סה, כב): **וַיִּגַּשׁ** וַיִּשַּׁק לוֹ **וַיָּרַח** אֶת רֵיחַ בְּגָדָיו, אמר רבי יוחנן אין לך דבר שריחו קשה מן השטף הזה של עזים, וְאַתְּ אמרת **וַיָּרַח** אֶת רֵיחַ בְּגָדָיו **וַיְבָרְכֵהוּ, אלא בשעה שנכנס אבינו יעקב אצל אביו נכנסה עמו גן עדן,** הדא הוא דאמר ליה רְאֵה רֵיחַ בְּנִי כְּרֵיחַ שָׂדֶה. **ובשעה שנכנס עשו אצל אביו, נכנסה עמו גיהנם,** הין מה דאת אמר (משלי יא, ב) בָּא זָדוֹן **וַיָּבֹא** קָלוֹן.

[מא] **בייטב לב** בפרשתן: **וְאוֹכַל מִכֹּל בְּטֶרֶם תָּבוֹא** וגו׳ (כז, לג). **כי נראה לי הענין שהיה יעקב נתברך בעת שעשו יצא השדה לצוד ציד, זה היה סיבה ושימה מאת ה׳, על דרך שכתבו המפרשים** (זרע יצחק, מס׳ מכות) אהא דקיימא לן

מיטן שַׁר זענען זיך אַוועקגעגאַנגען זוכן אין די פעלדער, האָט געקאָנט געשען די בְּרָכוֹת, ווייל ער איז נישט געווען, איז נישט געווען **דער** מְקַטְרֵג.

און ווען ער [שרו של עשו] **גייט נישט** אַוועק, **ווען מ׳פֿאַרשיקט אים נישט** דאָרט **אינדרויסן מיט** עֶשָׂו״ן, [וכמו שאמר לו] **וְצֵא הַשָּׂדֶה, העט עס נישט** גיווען געקאָנט אַזוי **אַרויספֿאַלן**[מב] **ווי ס׳איז אַרויסגעפֿאַלן.**

[וממילא מכיון שהמקטרג לא היה שם, היו יכולין לגלות באותה שעה את כל האמת ליצחק].

צט

ועל כל פנים מתחילה הסתיר גם יעקב את כח תורתו מיצחק, וסייע גם הוא להההעלם מעיני יצחק

יהיה איך שיהיה, דעמאָלטס איז ער שוין געווָאָר געווָאָרן [כח תורתו וצדקתו של יעקב], **איז ער** געווָאָר געווָאָרן **אַז ער איז בָּקִי בַּהֲלָכָה וּבְמִשְׁנָה וּבְאַגָּדָה, די נְבוּאָה האָט אים** דאָס **אַלעס** [מְגַלֶּה געווען], **דעמאָלטס האָט ער** געזען **אַלעס בִּנְבוּאָה אֲמִתִּית, זיין כֹּחַ הַתּוֹרָה** [של יעקב].

[און] **זעט אויס** [אַז] **פריער האָט ער** [יעקב] **דאָס נישט** געזאָגט [ליצחק, שהסתיר ממנו כח תורתו, וכמו שאמרו בגמרא הנזכר דעבידי רבנן דמשנו מילייהו ׳במסכתא׳]. **פונקט פֿאַרקערט** [ווי] **עֶשָׂו** [וואָס] **איז** געווען **אַ** לִיגנער [ורימה את יצחק כאילו חושש לדברי תורה, באומרו] **האיך מְעַשְּׂרִין** [את המלח ואת התבן, וכמו שהביא רש״י בפסוק] **כִּי צַיִד בְּפִיו**[מג].

(סנהדרין נט.) דגיד הנשה שנאמרה ולא נשנית, לישראל לבד נאמרה. ונאמרה ונשנית, לזה ולזה נאמרה. אם כי הסברא להיפך, אבל הענין, כי על גיד הנשה ממונה השטן שרו של עשו, כדאיתא **בזוהר** וישלח (קע:), והשי״ת למען צדקו חפץ שלא יהיה השטן באותו מעמד, שלא יערבב הדבר, ולזה לא נשנה לאו דגיד הנשה, הובא ענין זה בספר ישמח משה ריש פרשת ברכה, עיי״ש. ○ כמו כן נאמַר, **שהשי״ת חפץ שיתברך יעקב באופן היותר טוב, לזה היה סיבה לשלח את עשו השדה לצוד ציד, כדי שלא יהיה הוא ולא שר שלו באותו מעמד. כי אם היה הוא שם, גם שר שלו היה שם, והיה מערבב הדבר ומבלבל, ולזה היה סיבה לשלחו בעת ההוא.** וזהו שאמרה רבקה (כז, ו-ח) הִנֵּה שָׁמַעְתִּי אֶת אָבִיךָ מְדַבֵּר אֶל עֵשָׂו אָחִיךָ לֵאמֹר, הָבִיאָה לִי צַיִד דייקא, ולא מביתו, למען ישים לדרך פעמיו, על כן וְעַתָּה׳ דייקא בְּנִי שְׁמַע בְּקוֹלִי, כי אז תתברך כראוי, כאמור. ○ והנה איתא **במדרש מגלת אסתר** (אסת״ר ב, ה) אמר לון אותו רשע ליהודים, יכול אלקיכון עתיד דעביד לכון יותר מכן, אמרו לו עַיִן לֹא רָאָתָה אֱלֹקִים זוּלָתֶךָ (ישע׳ סד, ג). כי יש להבין מהיכן ידע אחשורוש מסעודה העתידה, וגם להבין תשובתם בדרך חכמה. ופירש בספר **קול יעקב** (אסתר, ד״ה מדרש) שמזה שהלכו ישראל לסעודתו, הבין שעתיד הקב״ה לעשות סעודה יותר גדולה, ועל כן הלכו לסעודתו, על דרך שאמרו חז״ל (ברכות ט:) לעולם ירוץ אדם כו׳ ואפילו לקראת מלכי אומות העולם, שאם יזכה יבחין. והם השיבו לו ברמז דברי חידודין, על פי מָשָׁל לאחד שהיה לו אשה רעה, ומדי אכלו ושתו מררה ועצבה רוחו, פעם אחד נסעה מביתו ונשאר לבדו, אז צוה למשרתת לעשות לו מטעמים, ויאכל וישת וייטב לבו מאוד, ובתוך כך באה האשה לביתה וראתה כל אלו, מה עשתה, פקדה להמשרתת לעשות סעודה גם מחר כדת היום, לאחר אכלו ושתיתו שאלה אותו לאמר האם מתקו וערבו לך המטעמים כמו אתמול, והשיב לה כי זה אי אפשר, כי אתמול ערבו ומתקו לי יותר ויותר, יען היה הדבר בלעדך, ומר המות סר ממני. כך השיבו לו ישראל, כי אותו הסעודה העתידה הוא עין לא ראתה, אפילו לא יהיה גדול מזה, והטעם כי אֱלֹקִים זוּלָתֶךָ׳ דייקא יַעֲשֶׂה, בלעדי ממשלתך עלינו, עכ״ד. ○ כן אני אומר כאן, **כי מה שטעם יצחק במאכלו כל מיני מטעמים וערב לו, היה מפני שלא היה עשו הרשע באותו סעודה. והנה אם כי מתחלה רימה עשו את אביו, אבל עתה ראה והבין שיעקב הוא הצדיק, כי נכנס עמו ריח גן עדן, וכשנכנס עשו וַיָּחֶרֶד יִצְחָק חֲרָדָה גְּדֹלָה שהיה גיהנם פתוחה תחתיו, ואז הבין כי היה סיבה מאת ה׳ לשלח את עשו השדה שלא יהיה בעת הסעודה ובעת הברכה, כי בדין מגיע הברכה ליעקב.** וגם **הבין כי מה שטעם כל מיני מטעמים בהמאכל, זה היה מחמת שהיה בטרם בא עשו ובלעדו.** וזה שאמרו **וְאוֹכַל מִכֹּל**, ושמא תאמר גם אני אעשה סעודה כמוהו, לזה אמר זה אי אפשר, כי מה ש׳אוכל מכל׳ היא מחמת שהיה ׳בְּטֶרֶם תָּבוֹא׳, ומזה אני מבין מה שאברכהו **גַּם בָּרוּךְ יִהְיֶה, כי היה סיבה מאת ה׳ שאברכהו ׳בְּטֶרֶם תָּבוֹא׳** למען ברוך יהיה. והבן כי היא דבר נחמד.

[מב] מלשון ׳אויספאַלן׳, אויסקומען.

[מג] **ברש״י** (כה, כח): [כִּי צַיִד] **בְּפִיו**. כתרגומו, בפיו של יצחק. **ומדרשו** (תנחומא סימן ח), **בפיו של עשו, שהיה צָד אותו וּמְרַמֶּהוּ בדבריו.**

ועוד **שם** (כה, כז): **יֹדֵעַ צַיִד**. לצוד ולרמות את אביו בפיו, ושואלו **אבא היאך מעשרין את המלח ואת התבן, כסבור אביו שהוא מדקדק במצות.**

ק

ובישמח משה מבואר עוד האיך שסייע גם יעקב להההעלם מיצחק, כי יעקב היה תמיד שוחט הבשר ליצחק, דיען שיצחק הכיר בבשר מהות השוחט, וכדרך הצדיקים שהכירו בזה, על כן נתן עשו תמיד ליעקב לשחוט, כדי שלא יכיר מהות עשו בהבשר. וגם זה גרם להטעות את יצחק במהותו של עשו, יען כי הרגיש במהות השוחט שהיה צדיק וקדוש, ובעל השגות וכוונות רמות

אין ישמח משה איז אויך דאָ אַן אֲרִיכוּת[מד] [בענין שגם יעקב הסתיר הדבר מלגלות ליצחק, ומפרש] **אין דעם צַיִד בְּפִיו,** [אז] **׳ער׳ האָט נישט געשָׂחְטְ׳ן,** [נאָר] **יַעֲקֹב אָבִינוּ איז געווען דער שׁוֹחֵט,** [ועשו] **ער האָט קיינמאָל נישט געשָׂחְטְ׳ן**[מה]**,** [וויל] **ער האָט**

[מד] **בישמח משה בפרשתן** (עה״פ ויגדלו הנערים) חושב ט״ו קושיות לאורך כל הסדרה, וכתב שם וז״ל (במקוצר): והנה כדי ליישב כל זה, נקדים **דזה היה מהכרח שיתברך יעקב במחשבת עשו**, וכמבואר **בזוהר הק׳** (מובא לעיל בהערה ה), ועיין **באגודת אזוב** בקהלת סימן ד מ״ש הטעם על זה. ועדיין איננו מספיק למשכיל, דהא המעשה בטעות הוי, ועשיה של טעות לאו כלום הוא. והנ״ל בזה, דהנה באמת הברכה לא היה בטעות, כי המחשבה על עשו היה הטעות בחשבו שהוא צדיק, ובאמת יעקב הוא הצדיק, ואם כן אדרבה אם מה שבטעות לאו כלום הוא, אם כן המחשבה והמעשה עולה כאחד וכו׳. ○ **והנה זה בודאי שהיה יצחק מכיר באכילת הבשר אם נבלה או כשרה הוא, וכן מהות השוחט.** והנה **יעקב ורבקה לא רצו להלשין על עשו ולומר דלטוריא על עשו הרשע, וגם כדי שלא לצער את הצדיק, ויודעים היו שלא יועיל אם יוֹכִיחו,** והנה סמכו את עצמם שבודאי לא יכשל באיסור, כי אין הקב״ה מביא תקלה על ידו. ○ והנה בכיבוד אב יש שני מינים, א׳ אם מצוה לו. ב׳ אף אם אין מצוה לו, רק עושה מה שיודע שהוא לו לנחת רוח, וזה יותר גדול. **והנה גם עשו ידע שיצחק לא יבא לידי תקלה על ידו, ולא יאכל משחיטתו, וגם שיכיר במהותו על ידי זה, ולזה התחכם הרשע, בכל מה שצד לאביו, הביא ליעקב שישחוט לצורך אביו, ויעקב עשה זאת בשביל כבוד אביו, אף שלא ידע אביו.** והנה **יעקב בשחיטתו תיקן הרבה מאד, לפי שהיה אִישׁ תָּם, היינו השלם הגמור בכל השלימות, ויכול לתקן בכל המדריגות,** וגם **יוֹשֵׁב אֹהָלִים** אהלו של שם ועבר, **וידע כל הסודות והרזין והכוונות.** והנה **עשו הביא את זה לאביו, והכיר אביו באכילתו כי השוחט הוא צדיק גדול מאד, וחשב שהוא בעצמו שחטו, על כן חשבו לצדיק גדול מאד והצנע לכת, שמראה עצמו כאיש שדה, והוא גדול ואיש אלקים.** וז״ש **וַיֶּאֱהַב יִצְחָק אֶת עֵשָׂו כִּי צַיִד בְּפִיו לרמאות רוחו, והפשוט והדרש אחד, כדרכי לפרש בכל מקום,** ועכשיו מפרש איך היה, **וַיְהִי עֵשָׂו אִישׁ שָׂדֶה אִישׁ יוֹדֵעַ צַיִד כפשוטו,** וגם כמדרשו, על ידי מה, על ידי **וְיַעֲקֹב אִישׁ תָּם יוֹשֵׁב אֹהָלִים,** שהוא היה הזובח לו כמו שכתבתי וכו׳. ○ **והנה לפי זה אהבת יצחק לעשו וחשיבותו בעיניו, היה באמת מכח קדושת יעקב, ויעקב ידע כל זה.** והנה בפרשת שמות (ד, כב) על הפסוק **בְּנִי בְכֹרִי יִשְׂרָאֵל,** פירש רש״י בכור לשון גדולה וחשיבות וכו׳. והנה ׳כאשר׳ הוא משמש לפעמים ׳כאילו׳, ולפי זה מבואר מאמר יעקב, **אנכי הוא מה שעשו בכורך,** פירוש החשוב בעיניך, על ידי מה **שעשיתי ׳כַּאֲשֶׁר׳ דִּבַּרְתָּ אֵלָי,** רצ״ל שאני העושה תמיד כאילו אלי דברת, ויצחק הבינו על פשוטו. וזה כונת רז״ל (זוהר ח״א קסז:) **במה שדרשו וחלקו תיבת אָנְכִי, מן עֵשָׂו בְּכוֹרֶךָ,** וכן מה שפירשו (ברש״י) עשיתי כאשר דברת אלי כמה פעמים. ○ והנה **אחר שנגמר הדבר שנתברך יעקב קצת בפקפוק, חזר הדבר ממילא לטבעו, שיכיר יצחק במעשה עשו וגם במעשה יעקב,** ולכך **וַיְהִי כַּאֲשֶׁר צָָא יָצֹא יַעֲקֹב וְעֵשָׂו בָּא,** שכבר נתודע לו הכל, זה לתומו וזה לרשעו. **והנה עשו הרשע לא בא אז ליעקב שישחוט,** דאז לא השיג רק כלב כמבואר **בתרגום יונתן בן עוזיאל, וּפָחַד** שיכיר יצחק בו, כי איך יבוא לידי תקלה, ועוד דידע דשכינתא גביה תדיר כמבואר **בזוהר הק׳,** על כן התחזק מאד ברוח הטומאה בתוקף הסט״א, וטימא עצמו בכל מיני טומאות לבא עם כל כחותיו, באופן שיברחו כל כחות הקדושה מיצחק ולא ירגיש כלל, על כן **וַיֶּחֱרַד יִצְחָק חֲרָדָה גְּדוֹלָה עַד מְאֹד,** והיינו שדרשו **שראה גיהנם פתוחה מתחתיו,** מקום חשך ואופל צלמות מעון הסט״א. **והנה היה חרדה אחר חרדה, כי מאחר שהכיר ברשעת עשו** והריח ריח נבלה כריחא דיקדות גיהנם, כמבואר **בתרגום יונתן בן עוזיאל, החריד מאד בחשבו כי עד עתה שטעה אכל נבלות מצידו,** וזה שאמר **מִי אֲפוֹא ׳הוּא׳ הַצָּד צַיִד עד עתה וְאוֹכַל מִכֹּל,** רצ״ל מכל ציד וציד, והנה ׳הוא׳ מיותר, אך שנצנצה אליו רוח הקודש בדבריו להשיבו באמצע שאלתו ויתובי דעתו, וזה **׳הוא׳ הַצָּד צַיִד עתה, וְאוֹכַל מִכֹּל** כמדרשו מכל המטעמים, זה הוא שהיה אוכל משחיטתו גם עתה כאשר מקודם, ומה שאמר הוא הַצָּד צַיִד אף שיעקב לא צד, לא קשה מידי, דהלא יעקב אמר **וְאָכְלָה מְצֵידִי,** ולא עמדו המפרשים על זה כלל לישב האיך הוציא דבר שקר מפיו, אלא שמע מינה דגם זה מקרי צידה, שצד אותם מן הצאן. וסיים דבריו ברוח הקודש **בְּטֶרֶם תָּבֹא וַאֲבָרֲכֵהוּ,** לכך **גַּם בָּרוּךְ יִהְיֶה,** כמ״ש כי המחשבה עליך הוא בטעות, כי הוכיח סופו על תחילתו כי קדושתו היה עיקר החשיבות והאהבה, ושמא תאמר שלא יתקיים בו הברכה דהיה בטעות, על כן אמר **גַּם בָּרוּךְ יִהְיֶה,** כי ראה והשיג בשעת הברכה שקבל על ראשו וכו׳.

[מה] **ובזה מיושב היטב מה שנדחק בזה החזקוני** (כז, ג) וז״ל: **וְצוּדָה לִּי צַיִד.** ואם תאמר **היאך מסתייע מילתא שהיה אוכל איסור בשוגג** [משחיטת מומר], השתא ומה בהמתן של צדיקים וכו׳. אלא יש לומר **שלא אכל משחיטתו משהיה כופר,** והדברים ידועים, שהרי הקדימו יעקב בבגדי עזים. ומה **שכתב כִּי צַיִד בְּפִיו, היינו קודם שכפר.**

געווּאוסט [שיצחק יכיר מהותו בזה, אוך] וועגן כְּבוֹד אָבִיו הָאָט ער נישט געווּאָלט [שיצטער מחמתו].

אוך יַעֲקֹב אָבִינוּ הָאָט [אויך] נישט געווּאָלט אויסזאָגן דעם פאָטער. נאָר ער איז געווען דער שׁוֹחֵט, [וממילא] הָאָט ער [יצחק] דערקענט אין די שְׁחִיטָה הָאָט ער דערקענט, הָאָט ער געזען [אז] ס׳איז [מיט] רָזִין דְּרָזִין, אין דעם איז געלעגן גרויסע כּוֹחוֹת [הקדושה].

קא

אַזוי ווי צַדִּיקִים וּקְדוֹשִׁים הָאבן דאָך דערקענט אין די שְׁחִיטָה - אינעם פלייש - הָאבן זיי דאָך דערקענט די כּוֹחוֹת פונעם שׁוֹחֵט.

[אוך] ער ברענגט דאָך דער אור המאיר[מ] אַז דער בעל שם טוב הקדוש, אפילו אויף אַ פידל הָאָט ער דערקענט די מַחֲשָׁבוֹת וואָס ער הָאָט געהאַט [העושה הכינור, בשעת] וועען ער הָאָט געמאַכט דאָס פידל גאָר.

קב

[ובודאי כמו כן ביצחק אבינו] ער הָאָט דאָך דערקענט אַלעס, הָאָט ער געווּאוסט [מבשר השחיטה שאכל] הָאָט ער געזען [אז] דאָס איז עפּעס אַן אִישׁ קָדוֹשׁ הָאָט דאָס געשׁחָטְן, [וממילא] דאָס אַליין הָאָט אים אויך געברענגט דעם טָעוּת [במהותו של עשו, שהרי] ער הָאָט נישט געווּאוסט [אַז] ס׳איז יַעֲקֹב אָבִינוּ [דער שוחט].

אַזוי ברענגט דער ישמח משה אויכעט.

קג

ונמצא ששניהם רימו את יצחק, עשו במה שהראה עצמו לצדיק, ויעקב לאידך גיסא במה שהסתיר ולא גילה את כח תורתו ליצחק. והחילוק הוא רק שיעקב עשה כן על פי התורה, דמותר לשנות 'במסכתא'. אבל עשו עשה כן שלא כדת

יהיה איך שיהיה, איז ער דעמאָלטס [לאחר שנתברך יעקב] געווּאָר געווּאָרן זיין כֹּחַ הַתּוֹרָה, וואָרן ער הָאָט נישט אויסגעזאָגט [ביז דעמאָלטס].

[מ] **באור המאיר** (סוף האזינו): והט למשל אזניך, כנור נברא בעולם שינגנו עליו, ומחמת קולות היוצאים מהנימין יש הנאה, כי קולו ערב ונעים אל השומעים, ונתעורר שמחה בלבם, שנעשים קלים לרקד, ואם אישים משכילים מגביהים את עצמם לרקד לקול הכנור, ישמח הכנור גם כן בשמחת הצדיק, ולהיפך אדם רשע נתעורר מקול הכנור לדבר עבירה מניאוף וכדומה ח״ו מקלות, אוי לו ואוי לכנור שגרם לו ככה, כל זה מורה דלית להם מגרמם כלום, כי אם מה שאנו בני ישראל מכניסים בהם הארה כנזכר וכו׳. ○ **ושמעתי בשם הבעל שם טוב** זללה״ה, **פעם אחד שמע לאדם רשע שנגן בכנור, והבין כל העבירות שעשה מיום הולדו.** ואם **בכינור** פורש עונותיו, כל שכן כשמנגן **בפה**, מהניגון **שהוא מזמר, יכול המשכיל מְזַמֵּי הֲרָאוֹת, לדעת מה שפעל ועשה מכל עונותיו**, כיון שמכניס כל מאמצי כחו בניגון שמוציא מפיו, **ואם כן תוכחה מגולה להחזנים** ומנגנים, והסירו מסוה הבושה מעל פניהם, לזמר בפני החכמים וידועים, ובפרט בעומדו לפני התיבה בבית המדרש או בבתי כנסיות, באין מבין שהוא בעצמו מודיע קלונו, ופיהו ענה בו, לדעת על ידי ניגונו. ○ ונחזור לענין, אשר לבחינת השמחה לית לה מגרמה כלום, כי אם כל עצמה תולה לערך פנימיות מחשבה של המשמח עמה, ואישים פועלי אָוֶן נאמר עליהם (ישעי׳ נה, יב) כִּי בְשִׂמְחָה תֵּצֵאוּ מגבול הקדושה, ואישים משכילים נרמז בכתוב כללות היחוד, כִּי בְשִׂמְחָה תֵּצֵאוּ וּבְשָׁלוֹם תּוּבָלוּן הֶהָרִים וְהַגְּבָעוֹת יִפְצְחוּ לִפְנֵיכֶם רִנָּה וְכָל עֲצֵי הַשָּׂדֶה יִמְחֲאוּ כָף, יש לרמוז בכאן בחינת היחוד של עשרה ספירות וכו׳. עכ״ל האור המאיר.

ורבינו רגיל להביא זה בשמו בשינוי קצת, כי הבעש״ט היה מכיר כשראה הכלי, את מחשבת האיש שעשה **הכלי**. וענין זה מובא בספר **נוצר חסד** (פ״ו, ד״ה אהבה כח) וז״ל, כח הפועל בנפעל, ולכן מרן אלוקיי אור ישראל **רבינו ישראל בעל שם** זצ״**ל, כשהיו מביאין לפניו כלי** וספסל וכיוצא, **היה אומר כל המחשבות בפרט** [רצ״ל בפרטיות] **שהיה מחשב האומן בעת עשיית הכלי**, כי כח הפועל בנפעל. - ועין עוד בספר **ליקוטי מוהר״ן** (אות רכה) כתב וז״ל, וזהו מה שמספרים על הבעל שם טוב ז״ל שהיה שומע דיבורים מקול הכינור. - ועיין בספר **בעל שם טוב עה״ת** (פרשת ויקהל אות ב).

פונקט פאַרקערט, ער איז געווארן אַז זיי האָבן ׳ביידע געפאָפט׳.
ער [עֶר] **האָט געפאָפט כּי צַיִד בְּפִיו, ער האָט זיך פאָרגעשטעלט פאַר אַ צַדִּיק, און לְהַפּוֹךְ, ער איז געווען אַ גרויסער רָשָׁע.**
און יַעֲקֹב אָבִינוּ האָט זיך באַהאַלטן זיינע מַעֲשִׂים טוֹבִים, ער האָט נישט אויסגעזאָגט דעם כֹּחַ הַתּוֹרָה [שלו].

קד

נאָר יַעֲקֹב אָבִינוּ [וואָס] **ער האָט נישט געזאָגט דעם אֱמֶת, דאָס איז געווען עַל פִּי הַתּוֹרָה,** [וכמו שאמרו בגמרא הנזכר] **בג׳ דְּבָרִים עֲבִידִי רַבָּנָן דִּמְשַׁנֵּי,** [וחד מינייהו ׳במסכתא׳, מפני דרכי ענוה. משא״כ בעשו הרשע, היה בזה עון גדול, ככל אותן המחניפים ומראים עצמם כצדיקים].

קה

[והוא כעין] **ווי ער האָט געזאָגט אָחִיו אֲנִי בְּרַמָּאוּת,** [כשהגיד יעקב לרחל] **כִּי אֲחִי אָבִיהָ הוּא וְכִי בֶּן רִבְקָה הוּא** [ויצא כט, יב], **זאָגט דאָרט רש״י**[מז], **ער האָט געזאָגט** [לרחל לאמר] **פאַר לָבָן׳ן, זאָלסט דיך גוט אויפפירן,** [ווייל] **אַז נישט בין איך אָחִיו אֲנִי בְּרַמָּאוּת.**
[אין] **וויאַזוי איז עס מעגליך,** [וכי מותר לצדיק להתנהג ברמאות. אמנם על זה] **ענטפערט די גמרא**[מח] **׳אין׳,** [דשפיר מותר, דכתיב] **עִם עִקֵּשׁ תִּתַּפָּל.**
[וכמו כן מה שהסתיר יעקב את כח תורתו מן יצחק] **דאָס איז אויך אַזוי געווען,** [שזה היה אופן של ׳רמאות׳ המותרת על פי התורה, דעבידי רבנן דמשני ׳במסכתא׳].

קו

ישוב קושיא טו

והשתא אתי שפיר מה שהפסוק נקט הלשון בָּא אָחִיךָ בְּמִרְמָה, דכפשוטו פירושו ׳רמיה׳, שהרי באמת רימה אותו בהסתרת כח תורתו, והמדרש בא רק לפרש לשון הכתוב, שרמיה זו היתה בְּחָכְמַת תּוֹרָתוֹ, שואת היא שהסתיר מיצחק. וגם שזה היתה הרמיה כדת של תורה, כי עבידי רבנן דמשני במסכתא. ומעתה אין כאן שום סתירה בין הדרש להפשט

דאָס קאָן זיין [בביאור הפסוק בָּא אָחִיךָ ׳בְּמִרְמָה׳].
ער האָט אים געזאָגט טאַקע מִרְמָה, איז טאַקע טייטש טאַקע בָּא אָחִיךָ ׳בְּמִרְמָה׳, ער איז געקומען [׳בְּמִרְמָה׳, כפשוטו. וגם נרמז] **ער איז געווען ׳דיין ברודער בְּמִרְמָה׳** [**שאחיך הוא ברמאות**. שהרי גם הוא סייע לך לרמות אותי עד עתה, בהסתרת כח תורתו וצדקתו ממני].
זאָגט אָבער דער מדרש, ׳וויאַזוי׳ **איז דאָס געווען די** ׳מִרְמָה׳ [והאיך הותר לו, לזה מפרש דזה היה] **בְּחָכְמַת תּוֹרָתוֹ.** [שהרי] **בְּחָכְמַת תּוֹרָתוֹ דאָרט מעג מען** [פאָפּן], **חָכְמַת תּוֹרָתוֹ מוז מען נישט מְגַלֶּה זיין פאַר יעדן, דאָס מעג מען פאַרהוילן,** [און] **דאָס מעג מען מְשַׁנֶּה זיין,** [אַז] **מ׳זאָל נישט מְגַלֶּה זיין ווי ווייט דאָס עַמְקוּת, ווי ווייט ׳עוֹמֶק חָכְמָתוֹ׳ גייט.**

[מז] **ברש״י** ויצא (כט, יב): **כִּי אֲחִי אָבִיהָ הוּא.** קרוב לאביה, כמו (לך יג, ח) אֲנָשִׁים אַחִים אֲנָחְנוּ. **ומדרשו, אם לרמאות הוא בא, גם אני אָחִיו ברמאות,** ואם אדם כשר הוא, גם אני בֶּן רִבְקָה אחותו הכשירה.

[מח] **בגמרא בבא בתרא** (קכג.) [וכן בגמרא מגילה (יג:) עם שינויים קלים]: ומאי צניעות היתה בה ברחל, דכתיב וַיַּגֶּד יַעֲקֹב לְרָחֵל כִּי אֲחִי אָבִיהָ הוּא, וכי בן רבקה הוא, והלא בן אחות אביה הוא, אלא אמר לה מינסבת לי, אמרה ליה אין, מִיהוּ אַבָּא רַמָּאָה הוּא וְלָא יָכְלֵתְ לֵיהּ. אמר לה מאי רמאותיה, אמרה ליה אית לי אחתא דקשישא מינאי ולא מנסבא לי מקמה, אמר לה **אחיו אני ברמאות.** ○ **ומי שרי להו לצדיקי לסגויי ברמאותא, אין, עִם נָבָר תִּתָּבָר וְעִם עִקֵּשׁ תִּתַּפָּל** (שמואל ב׳ כב, כז). ○ מסר לה סימנין. כי קא מעיילי לה ללאה סברה השתא מיכספא אחתאי, מסרתינהו ניהלה, והיינו דכתיב (כט, כה) וַיְהִי בַבֹּקֶר וְהִנֵּה הִיא לֵאָה, מכלל דעד השתא לאו לאה היא, אלא מתוך סימנים שמסר לה יעקב לרחל ומסרתה ללאה, לא הוה ידע לה עד ההיא שעתא.

קז

איבערדעם, איז דער [לשון] **מִרְמָה** [שבפסוק] **איז טאַקע רעכט** [כפשוטו]**. און דער בְּחָכְמַת תּוֹרָתוֹ** [שבמדרש]**, דאָס איז ביידע אֱמֶת,** [און] **ס׳איז נישט קיין סְתִירָה. ער האָט אים געזאָגט** [בָּא אָחִיךָ ׳בחכמת תורתו׳]**, אַז דאָס איז געווען די סִיבָּה** [של המרמה, יען שהוא ענין הנוגע בחכמת תורתו, ומילא] **פאַרקערט,** [בזה] **עֲבִידִי רַבָּנָן דִּמְשַׁנּוּ** [במסכתא]**.**

קח

[און] **דעמאָלטס איז ער געוואָר געוואָרן אַלעס** [גם מרשעו של עשו]**, פאַרוואָס ווען ער איז אַרויסגעקומען מִמְּעֵי אִמּוֹ, פאַרוואָס איז ער עפּעס אַזוי גוט געווארן**[מט]**, און דעמאָלטס** [שפּעטער משנעשה בן י״ג] **אַזוי.**

דעמאָלטס איז פאַר אים נִגְלֶה געווארן [למפרע אויף] **צוריק דעם אֱמֶת לַאֲמִתּוֹ, נאָך די בְּרָכוֹת.**

קט

הקדמה לישוב קושיא טו (באופן שני)
עם ישוב קושיא טז

מ׳קען ׳נאָך׳ זאָגן, [בביאור ענין] **בָּא אָחִיךָ בְּמִרְמָה, בְּחָכְמַת תּוֹרָתוֹ.**

קי

במדרש מפרש מה שאמר יעקב **אָנֹכִי** עֵשָׂו **בְּכֹרֶךָ**, ׳**אָנֹכִי**׳ עתיד לקבל עשרת הדברות המתחיל בְּ׳אָנֹכִי׳ ה׳ אֱלֹקֶיךָ, **אבל** עֵשָׂו **בְּכוֹרֶךָ**. ולפי הבנת הדרש לא היה כאן שום גניבת דעת, כי גם יצחק הבין כפי הבנת הדרש. אמנם לכאורה לפי הפשט, וכפי מה שפירש״י, **אָנֹכִי המביא לך**, וְעֵשָׂו **הוא בְּכוֹרֶךָ**, אכתי הוה גניבת דעת

[דהנה] **דער מדרש זאָגט,** [אין] **מדרש רבה**[נא]**,** [בהפסוק אָנֹכִי עֵשָׂו בְּכֹרֶךָ]**.**

רש״י זאָגט[נב]**, אָנֹכִי** [המביא לך] **– ער צוטיילט עס – און עֵשָׂו** [איז] **בְּכֹרֶךָ, ער מאַכט פון דעם צוויי מימרות. על כל פנים אַ גְּנֵיבַת דַּעַת,** [שהרי] **ס׳איז דאָך ׳דאָך׳ נישט אַזוי.**

[נאָר] **דער מדרש זאָגט**[נא] **אַנדערש, אָנֹכִי, איך בין עָתִיד צו הערן אָנֹכִי ה׳ אֱלֹקֶיךָ,** [און] **עֵשָׂו בְּכֹרֶךָ.**

[און] **אין ילקוט**[נב] **שטייט אויך די זעלבע** [נאָר] **מיט אַן אַנדער לשון, אָנֹכִי ׳וּבָנַי׳ עֲתִידִין לְשְׁמוֹעַ אָנֹכִי ה׳ אֱלֹקֶיךָ.**

[ועל כל פנים] **דער אָנֹכִי גייט אַרויך אויף גאָר עפּעס אַנדערש,** [און] **דאָס איז צוויי מַיְמְרוֹת.**

מילא לויטן דְּרַשׁ איז עס נישט קיין [גְּנֵיבַת דַּעַת]**, איז עס דְּבָרִים אֲמִתִּיִּים.**

קיא

[אמנם] **לכאורה** [לפי הַפְּשָׁט] **ס׳איז דאָך אָבער ׳דאָך׳ גְּנֵיבַת דַּעַת, מ׳מוז דאָך דַּרְשֶׁ׳נען** [בכדי לפרשו באופן שלא יהא גניבת דעת]**.**

[מט] לאחר שנולד, עד שנעשה בן י״ג שנה. אף שקודם שנולד כבר היה רשע במעי אמו, והיה מפרכס לצאת בפתח עבודה זרה. וכמו שביאר רבינו ענין זה באורך לעיל בהדרוש (בהשייך לחלק ג׳ של הקונטרס).

[נ] **ברש״י** (כז, יט)**: אָנֹכִי עֵשָׂו בְּכוֹרֶךָ. אָנֹכִי המביא לך, וְעֵשָׂו הוא בְּכוֹרֶךָ: עָשִׂיתִי. כמה דברים כַּאֲשֶׁר דִּבַּרְתָּ אֵלָי.**

[נא] **בבראשית רבה** (סה, יח)**: וַיָּבֹא אֶל אָבִיו וַיֹּאמֶר אָבִי וגו׳, אָנֹכִי עֵשָׂו בְּכוֹרֶךָ. אמר רבי לוי, ׳אָנֹכִי׳ עתיד לקבל עשרת הדברות, אבל עֵשָׂו בְּכוֹרֶךָ.**

[נב] **בילקוט שמעוני** (רמז קטו)**: וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב** [אֶל אָבִיו] **אָנֹכִי עֵשָׂו בְּכוֹרֶךָ. אמר ר׳ לוי, אָנֹכִי שעתידין ׳בָּנַי׳ לקבל עשרת הדברות, אבל עשו בכורך.**

קי״ב

אמנם הנה מבואר בישמח משה, כי דברי תורה מובנם נדרש לכל אחד כפי בחינתו, וכגון להמון עם לפי מדרגתם עניני הרשות נקרא ׳שלך׳, ולבני עלייה רק דבר מצוה נקרא ׳לך׳. והנה בכאן לא היו רק בני עלייה, יצחק ויעקב, ואם כן דבריהם היו מתפרשים אצלם כפי הדרש

[נאָר] **דער ישמח משה זאָגט אין פרשת לך**[נג] אַקעגן וואָס די גמרא דַרְשֶׁ׳נט[נד], **אַז** [הטרודין] **לִדְבַר מִצְוָה, איז פְּטוּרִין מִקְּרִיאַת שְׁמַע. ווייל ס׳שטייט ׳בְּשָׁבְתְּךָ׳, בְּשֶׁבֶת דִּידָךְ** [הוא דמיחייבת], **אָבער לִדְבַר מִצְוָה פְּטוּרִין, הוֹלְכֵי מִצְוָה זענען פְּטוּרִין.**

און רבן גמליאל האָט געזאָגט[נה] **אֵינֶנִּי שׁוֹמֵעַ לָכֶם לְבַטֵּל מִמֶּנִּי עוֹל מַלְכוּת שָׁמַיִם אֲפִילוּ שָׁעָה אַחַת.**

קי״ג

גיט דער ישמח משה צו פאַרשטיין, ס׳איז אַ כְּלַל גָּדוֹל זאָגט ער, די תּוֹרָה הַקְּדוֹשָׁה שמועסט מיט יעדן אויף ׳זיין בחינה׳.

[און] **דער אֱמֶת, וואָס הייסט עפעס בְּשֶׁבֶת דִּידָךְ, אַ רְשׁוּת** איז ׳מיין׳ **און אַ מִצְוָה נישט?** [אמנם זהו רק משום שכן הוא] **ביי רוֹב מענטשן** [שעסוקים בצרכים גשמיים], **און דִּיבְּרָה תּוֹרָה כִּלְשׁוֹן בְּנֵי אָדָם**[נו], [אַז] **דאָס הייסט ׳זיין׳** [אצל סתם בני אדם].

[אָבער] **אֲלִיבָּא דֶאֱמֶת, די וואָס זיי ׳פאַרשטייען׳, די וואָס זענען דָבוּק אין די תּוֹרָה הַקְּדוֹשָׁה, די בְּנֵי עֲלִיָּה, ׳זיינס׳ הייסט פאַרקערט, אַ דְּבַר מִצְוָה** איז ׳זיין׳, [און] **אַ רְשׁוּת**

נג **בישמח משה** פרשת לך (ד״ה מדרש תנחומא ויאמר ה׳): והנראה לי בזה, על פי מה דאיתא בגמרא ברכות (יא.), תניא **בְּשָׁבְתְּךָ בְּבֵיתֶךָ, פרט לעוסק במצוה** וכו׳, מאי משמע, **בְּשֶׁבֶת דידך וּבְלֶכְתְּ דידך הוא דמחייבת, הא דמצוה פטירת.** והנה שם (טז.) **חתן פטור מקריאת שמע** וכו׳, **ומעשה ברבן גמליאל** שנשא אשה וקרא, אמרו לו תלמידיו לימדתנו רבינו דחתן פטור מקריאת שמע, **אמר להם איני שומע לכם לבטל הימני מלכות שמים אפילו שעה אחת.** וצריך להבין שאלתם, וכי ׳אסור׳ לימדם, הלא ׳פטור׳ לימדם, ומאי הקושיא אם מחמיר על עצמו היה וכו׳. ○ והנראה לי בזה, דהא קשה קושיא עצומה על מה שדרשו רז״ל **בְּשָׁבְתְּךָ וּבְלֶכְתְּךָ ׳דידך׳ הוא דמחייבת, הא ׳דמצוה׳ פטירת,** דנראה מזה דְּצָרְכֵי הַגּוּף הוי שלו, מה שאין כן דְּבַר מִצְוָה, ואדרבה נהפוך הוא לפי האמת, כמ״ש **הראב״ע** בהקדמתו לקהלת וכו׳, ונמצא עצם האדם הוא הנפש, וְהַגּוּיָה הבית, ואם כן אם הולך לצורכי הגוף אין הליכתו שלו רק לצורך ביתו, מה שאין כן במצוה שהיא לצורך הנפש הוי שפיר צורך עצמו וכו׳, ואם כן אדרבה זאת היא נקראת ׳הליכתו׳ וכו׳. והן אמת דיש לומר דברה תורה כלשון בני אדם, דלשון בני אדם היפך האמת, וכזה מצינו כמה פעמים ׳מפני מה׳, ׳מנא לן׳, ׳דילמא׳, משתעי בלשון האמת, דלא אמרינן דברה תורה כלשון בני אדם רק מפני איזה הכרח, וכן בְּשָׁבְתְּךָ יתכן על מצוה דהוא שבת דידך וכו׳. ○ והנראה לי לבאר **דרך כלל בכל מקום,** וכאן בפרטיות, **דהתורה הק׳ ניתן לכל המון ישראל מגדולים ועד קטנים, וכולל הכל כל אחד לפי מדריגתו.** ואבאר זה, דהנה קשה על רבן גמליאל האיך החמיר על עצמו במה שפטרתו התורה להדיא, ואין בו שום חולק. והלא על כזה אמרינן (ירושלמי ברכות פ״ב, ט) דהפטור מן הדבר ועושהו נקרא ׳הדיוט׳, ורבן גמליאל ודאי לא עשה מעשה הדיוט. לכך נראה לי דְּבָדִין עָבַד, **דודאי בכל אופן אינו יוצא מרכז התורה ממרכז האמת, כי הנה יש בני אדם שהם בעלי הנפש, ונפשם עיקר והם בני עליה, מה שאין כן ההמון הם בעלי חומר, ומלאכתם עיקר.** והנה **אצלם** יקרא ׳צורכי הגוף׳ **צרכם** בלא שֵׁם לָוַי, והם בעצמם לשונם כך, מה שאין כן צורכי הנפש, **ולהיפך בבעלי הנפש.** ואם כן אלו ההמון פטרן התורה, שאינם דבקין ואינם מכוונין כל כך, ויתבטל המצוה, מה שאין כן **בבני עליה. ואם כן מדבר לכל אחד לפי מדרגתו כפי האמת,** והיינו ׳כלשון בני אדם׳ והבן, רק **פשט הדין על הרוב ידבר בכל, ודי לחכימא ברמיזא מה שנוגע לעצמו,** והבן. וזה תשובת רבן גמליאל **איני שומע לכם לבטל הֵימֶנִּי,** ׳הֵימֶנִּי׳ דייקא. והשתא יובן דברי רבי שמעון בן גמליאל שאמר (ברכות שם) **לא כל הרוצה ליטל את השם** והבן, ותנא קמא סובר כל ישראל מוכנין לזה. **והבן זה כי הוא ענין נפלא, וכלל גדול בתורה.** – [ועיין כעין זה **בישמח משה** פרשת כי תשא, לענין הדרש של וְחַי בָּהֶם ולא שימות בהם, דהוא לכל אחד כפי בחינתו, ולכן חסיד ופרוש מותר למסור נפשו על כל המצות, דאצלו ׳החיות׳ הוא רק תורה ומצות, עיי״ש].

נד **בגמרא ברכות** (יא.). והובא בתוך דברי הישמח משה דלעיל.

נה **במשנה ברכות** (טז.). והובא ג״כ בדברי הישמח משה דלעיל.

נו לשון **הגמרא בברכות** (לא:), ועוד בהרבה מקומות בגמרא.

איז ׳נישט זיין׳, דאָס קער נישט צו אים, דאָס ׳מוז ער׳ טון פאַרן גוף בְּהֶכְרֵח, [אָבער] **׳זיין׳ איז דאָס** [הדבר מצוה, ואצלו גם בלשון בני אדם הוא כן. וממילא] **ביי אַזאָלעכן איז טאַקע אַזוי טייטש** [׳בְּשִׁבְתְּךָ׳, שחייב לקרות אף בשבת דידיה שהוא דבר מצוה, שהרי] **פאַרקערט אַ דְּבַר מִצְוָה איז ׳זיין׳ ..**[נז]

[ולכן אצל ההמון עם שהם בעלי חומר, וצרכי הגוף עיקר אצלם, כשאמרה התורה בְּשִׁבְתְּךָ דידך, הכוונה לפטרן מקריאת שמע, דזהו לשון בני אדם אצלם. ולהיפך בבעלי הנפש אדרבה המצוה נקרא לָכֶת וְשָׁכַבְתָּ דידך, דזהו הכוונה בלשונם, ושפיר חייבים בקריאת שמע, ואתי שפיר ברבן גמליאל שהיה חייב בקריאת שמע לפי בחינתו, ולזה אמר **איני שומע לכם לבטל חֵיְמֵנִי׳, ׳חֵיְמֵנִי׳ דייקא,** עיי״ש שהאריך.

קיד

היוצא מדבריו הקדושים, דלשון התורה הוי לכל אחד כפי בחינתו, ונמצא דלבני עלייה הוויין דרשות חכמינו ז״ל אצלם ההבנה הפשוטה בלשון התורה, והיינו גם לשון בני אדם אצלם.

וכן מצינו **בגמרא** (שבת סג.) **דאמר רב כהנא, כד הוינא בר תמני סרי שנין והוה גמירנא ליה לכוליה הש״ס, ולא הוה ידענא דאין מקרא יוצא מידי פשוטו עד השתא. ודריש ליה לקרא** (תהלים מה, ד) חֲגוֹר ׳חַרְבְּךָ׳ עַל יָרֵךְ גִּבּוֹר ׳הוֹדְךָ וַהֲדָרֶךָ׳, דמיירי בדברי תורה. כי בלשון התורה זהו הוֹדְךָ וַהֲדָרֶךָ, ולא חֶרֶב הפשוט].

קטו

ונמצא שיעקב בדיבורו עם יצחק שפיר אמר רק דיבורי אמת, דהיה מובנו כפי הדרש,
וכפירוש המדרש דעתידין הוא ובניו לקבל עשרת הדברות, וגם יצחק הבין פירושו כן לפי הדרש

[ומעתה יובן דמה שאמר יעקב אבינו **אָנכִי עֵשָׂו בְּכֹרֶךָ, לא שינה בדבריו כלום, ולא הוי גניבת דעת** או מילתא דמשתמע לתרי אנפין, אלא אמר האמת הברור, כי על פי דרשת התורה הרי בתיבת ׳אָנכִי׳] **מיינט מען אָנכִי ה׳ אֱלֹקֶיךָ, עפעס ליגט אין דעם.**

קטז

און דער אֱמֶת, ער האָט דאָך עס נישט געזאָגט פאַר קיינעם, נאָר פאַר יִצְחָק אָבִינוּ. און יִצְחָק אָבִינוּ האָט פאַרשטאַנען, ער האָט געוואוסט אַז ׳אָנכִי׳ איז טייטש אָנכִי ה׳ אֱלֹקֶיךָ. [וממילא מכיון שגם השומע הבין כוונתו] **האָט ער נישט געזאָגט קיין ליגנט.**

קיז

אלא שיצחק הבין זאת על עשו, שהוא האומר שיעמדו הוא ובניו בהר סיני. אבל גם זה היה אמת, לפי שעשו בא אז ליצחק עם כח אותן הנשמות של זרעו שהיו עתידין להתגייר, וכמבואר בספרים, ומהם כמה צדיקים כשמעי׳ ואבטליון, ורבי מאיר שהיה מזרע גרים, ואותן הנשמות שפיר עמדו על הר סיני

וואָס דען האָט ער זיך [נאָך] **אַלץ טוֹעֶה געווען** [לחשוב עליו שהוא עשו, ווייל] **מ׳האָט דאָך אים פאַרשטעלט** [מהותו של עשו, ועל כן עדיין חשב יצחק שעל עֵשָׂו יסובבו ויצדקו הדברים].

קיח

[אמנם גם לפי מחשבתו שהוא עשו יובן ג״כ לפי הדרש על צד האמת, שהרי] **דער אֱמֶת פון עֵשָׂו׳ן איז דאָך אויכעט געווען קינדער** [שעמדו בהר סיני ושמעו אנכי ה׳ אלקיך, שהרי] **ס׳איז דאָך געווען די גֵּרים איז דאָך געווען אין אים, די זענען אויך געווען** [זיינע] **קינדער.**

[נז] על הריקאַרדינג חסר כאן קצת מן הטעיפ, והושלם מתוך הנדפס **בדברי יואל**.

רבי מאיר איז דאָך געווען מזַרעו שֶׁל עֵשָׂו[נח], [און] **שְׁמַעְיָה וְאַבְטַלְיוֹן**[נט].

קיט

[ווי] **זיי ברענגען דאָך**[סא] **אַז ער** [עשו] **האָט זיך מיטגענומען די דורות, ווען ער איז געקומען** [ליצחק] **צו די בְּרָכוֹת**[ס]. **דאָס שטייט דאָך נאָך אין די פריערדיגע ספרים**[סא].

קכ

און די זענען דאָך [אויך] **געשטאַנען אויפן באַרג סיני, און די האָבן אויך געהערט אָנֹכִי ה׳ אֱלֹקֶיךָ.** [וממילא] **אַז ער האָט געזאָגט ׳אֲנִי וּבָנַי׳, האָט ער** [יצחק] **ווייטער געקאָנט קלערן אַז ס׳איז עֵשָׂו.**

קכא

[ונמצא שיעקב אבינו] **ער האָט אַמאָל געזאָגט דעם אֱמֶת,** [שהרי] **׳אָנֹכִי׳ מיינט מען אָנֹכִי ה׳ אֱלֹקֶיךָ.**

און [גם] **יִצְחָק אָבִינוּ האָט פאַרשטאַנען וואָס ער זאָגט, ער האָט דאָך מיט אים געריידט,** [און] **ער האָט געוואוסט וואָס מ׳רעדט, ער האָט געזען דעם דְּרַשׁ פון אָנֹכִי** [אַז דאָס] **מיינט מען אָנֹכִי ה׳ אֱלֹקֶיךָ, דאָס האָט ער געזען.**

נאָר וואָס דען, ער האָט זיך אין דעם געפאָפּט [במה שהיה סבור שזה היה עשו, וסובב על עשו ובניו, שגם בו יצדקו הדברים. ווייל] **מ׳האָט נישט געווייזן מִן הַשָּׁמַיִם** [שהוא יעקב].

[נח] כמבואר **בגמרא גיטין** (נו.), **דנירון קיסר שהיה מזרע עֵשָׂו לא רצה להחריב את ירושלים, וברח ונתגייר, ונפק מיניה רבי מאיר.**

[נט] כמבואר **בגמרא סנהדרין** (צו:) **וגיטין** (נז:): **תנו רבנן נַעֲמָן גר תושב היה, נְבוּזַרְאֲדָן גר צדק היה, מבני בניו של סיסרא למדו תורה בירושלים, מבני בניו של סנחריב לימדו תורה ברבים, ומאן נינהו שמעיה ואבטליון, מבני בניו של המן למדו תורה בבני ברק.**

ועיין עוד **בשל״ה הק׳** (מסכת שבועות, תורה אור, מן אות צא): **עוד יש חקירה לדעת, על מה זה רוב נתינת התורה היה על ידי אחיזה בגרים, משה רבינו היה מתדבק ליתרו שהוא גר, אונקלוס הגר תירגם התורה,** בתורה שבעל פה אמרו רז״ל (סנהדרין פו.) **סתם משנה רבי מאיר,** סתם ספרי כו׳, **וכולה סתימאה על ידי רבי עקיבא, ורבי עקיבא היה מגרים,** מסיסרא, וכן **רבי מאיר מנירון קיסר.** על זה אקדים שלש הקדמות וכו׳ [עי״ש באורך].

[ס] ועיין בזה גם **בס״ג וישב תשכ״ד** (לשון קדשו קונטרס שטז ח״ב).

[סא] **בספר הליקוטים** להאריז״ל (פרשת וישב): **ולכן היה יצחק מקרב אותו,** כמ״ש וַיֶּאֱהַב יִצְחָק אֶת עֵשָׂו, **משום שהיה רואה בו צד קדושה, ולכך יצאו ממנו כמה חסידים כנודע.** [וכן הוא גם **בליקוטי תורה** פרשת ויחי].

ועיין עוד **בשער מאמרי רז״ל** (מאמר פסיעותיו של אברהם אבינו): **כי עדיין היו בו נצוצי קדושה, וזהו טעם** וַיֶּאֱהַב יִצְחָק אֶת עֵשָׂו **כִּי צַיִד בְּפִיו,** להיות כי היה לו צד ניצוצי הקדושה מחלק הגבורה של יצחק אבינו נתונים בפיו ונבלעים בתוכו, ולכן כל כוונת יצחק לתקן אותם נצוצות שהם חלקי נשמתו וכו׳.

ובס״ג **וישלח תשי״ז** (לשון קדשו קונטרס י ח״ב, אות נא) **מזכיר רבינו ענין זה בשם העטרת צבי. וז״ל העטרת צבי בפרשת וישלח** (על הזוהר דף קסח:): **אבל אומר לך הרשום בכתב אמת במה שפירש רש״י ז״ל** וַיִּירָא וַיֵּצֶר, **שלא יהרג, ושלא יהרוג הוא את אחרים** וכו׳. **אמנם נודע אשר היו בעשו כמה וכמה נשמות צדיקים, כמו נשמת ר׳ עקיבא וכדומה, וכמה ניצוצות קדושה היו בו. אשר בשביל זה היה אבינו הקדוש יצחק אהב את עשו ומקרבו, כנודע מדברי רבינו** (האריז״ל, והובא לעיל). **ובשביל זה היה מתירא ממנו,** מן הניצוצים קדושים שהיו בו, וח״ו אם יעקב יהרגם ויאבדם שלא יתענש על ידם וכו׳.

ועיין עוד בזה **בבאר מים חיים** פרשת וירא: עוד יתבאר אומרו וַיִּפְצַר בָּם מְאֹד וגו׳ (יט, ג). על פי אשר כתבנו בחיבורנו **סידורו של שבת** (שער ד, ענף ב) וכו׳, והוא על פי מה שכתב מרן האר״י ז״ל **בליקוטי תורה** כמה פעמים, ובפרט (על תרי עשר) **בפסוק** (עובדי׳ א, ח) וְהַאֲבַדְתִּי חֲכָמִים מֵאֱדוֹם וגו׳ (וע״ע **בפרי עץ חיים** שער ר״ח), **בסוד** הפסוק (תולדות כה, כח) וַיֶּאֱהַב יִצְחָק אֶת עֵשָׂו כִּי צַיִד בְּפִיו, ותוכן הדברים, כי **הנה בעשו היה נבלע כח שורש הקדושה, נשמת שמעיה ואבטליון שבאו מאתו.** ○ **ובבוא עשו לפני אביו היה מתנכר אצלו, ודיבר אתו בכח אלו הנשמות אשר היו ניצודין אתו, והגביר אז כח הטוב לבד, ובם היה מדבר. ולכן אהבו אביו,** כי סבר אשר תוכו כברו, ותמיד הולך בטוב. ובאמת לא כן היה, כי היה כולו רע, רק לפעמים דיבר בכח הטוב שבו וכו׳..

קכב

אלא שלאחר שנתוודע יצחק הכל, הבין למפרע כי באמת לאמיתו גם נשמות הגרים שמזרע עשו, הם משורש הקדושה והכלל ישראל, כי גרים מינן הוא אלא דאידחי כמ״ש הרמ״ע, ונמצא שבאמת הכל מתפרש רק על יעקב ובניו

[אמנם] **דער אֱמֶת, האָט מען געזען** [שפעטער למפרע] **אַז נאָר יַעֲקֹב אָבִינוּ שטייט דאָרט.** [שהרי אפילו] **די וואָס זענען געוואָרן** [גרים לדורות מזרע עשו, אויך] **די זענען נִכְלָל געוואָרן אין זֶרַע יַעֲקֹב,** [שהרי נשמת] **גֵּרִים מִינָן נִדְחוּ**[סב].

[אָבער] **דעס האָט מען אים שוין נישט געוויזן, מ׳האָט מִן הַשָּׁמַיִם נישט געוויזן, דאָרט איז געווען דער טָעוּת.**

קכג

אָבער ער [יעקב] **האָט נישט געזאָגט קיין שֶׁקֶר, ער האָט נישט געזאָגט אַנדערש ווי ס׳איז,** [ווייל] **עַל פִּי הַתּוֹרָה לויט די דְּרָשׁוֹת הַתּוֹרָה איז אָנֹכִי אַזוי טייטש, אָנֹכִי ה׳ אֱלֹקֶיךָ, און עֲשָׂו איז בְּכוֹרֶךָ, ער האָט אים געזאָגט נאָר אַזוי.**

און אַזוי ווי מ׳האָט אים געעפנט די אויגן דערנאָך, מִן הַשָּׁמַיִם, און ער האָט אַלעס געזען, האָט ער געזען [למפרע] **אַז ער האָט אים געזאָגט ׳צו דער זאַך׳** [דקאי על יעקב ובניו].

קכד

ישוב קושיא טו (באופן שני)

ובאופן זה יתפרש גם כן הדרש והפשט שבפסוק בָּא אָחִיךָ בְּמִרְמָה, שלפי פשוטו לרוב בני אדם היה נראה דיבורי יעקב בזה כלשון רמיה, וכן בעיני עשו שאינו מבין אלא פשט הפשוט, אבל בְּחָכְמַת תּוֹרָתוֹ שהוא לפי הדרש, לא היה כאן מרמה

איבערדעם ער האָט געזאָגט בָּא אָחִיךָ, ער איז געקומען בְּמִרְמָה, ער האָט געזאָגט ׳מִרְמָה׳ [לפי מובן הפשוט לרוב בני אדם], **אָבער ׳בְּחָכְמַת תּוֹרָתוֹ׳,** [לפי המובן לבני עלייה] **לויט חָכְמַת תּוֹרָתוֹ האָט ער פאַרשטאַנען איז עס נישט קיין מִרְמָה, אַזוי ווי** [דער ישמח משה זאָגט אויף] **דיברה תורה כלשון בני אדם** [דהיינו לכל אחד כפי בחינתו. וממילא] **אויף עֲשָׂו׳ס לָשׁוֹן איז עס ׳מִרְמָה׳,** [ווייל] **עֲשָׂו לערנט נישט אַזוי טיף, ער קאָן נישט קיין דְּרָשׁוֹת,** [און] **ער ווייסט נישט דאָס אַלעס, ער ווייסט נאָר פְּשַׁט פְּשׁוּט, לויטן פְּשׁוּט׳ן פְּשַׁט איז עס אַ מִרְמָה, אָבער ׳בְּחָכְמַת תּוֹרָתוֹ׳ איז עס גאָרנישט קיין מִרְמָה. איבערדעם איז דאָס ביידע אֱמֶת** [משמעות פשוטו, ומדרשו].

[סב] כמבואר **בעשרה מאמרות** להרמ״ע (אם כל חי, ח״ג סימן ח): והנה נתבאר בכתוב אצל אברהם ושרה החיזוק בצניעות וכו׳, וזה גרם לבנים ברכה מוקדמת ליצירה, במה שנאמר ליצחק (בפרשתן כו, ד) וְהִתְבָּרְכוּ בְזַרְעֲךָ כֹּל גּוֹיֵי הָאָרֶץ, יצאה שתתפשט ברכתו לזולת, כמעין המתגבר ונמשך לכמה בְּרֵכוֹת מים חיים, וכנהר שאינו פוסק ומכיפיה מיבריך. ולפי שיצא ממנו עשו, לא נאמר לו וְנִבָּרְכוּ בְךָ בפועל מושלם דבק בעצמו, כמו שנאמר ליעקב (ויצא כח, יד), כי הוא וזרעו כלם קדושים ובתוכם ה׳ באמת. ובאו שני הפעלים הללו בלשון עבר מתהפך לעתיד, רצוני וְהִתְבָּרְכוּ האמור ביצחק, וְנִבָּרְכוּ האמור ביעקב, כי מאז הוכנו ההברכות האלה על ידי אברהם ושרה, וכבר נאמר לו (לך יג, טז) וְשַׂמְתִּי אֶת זַרְעֲךָ כַּעֲפַר הָאָרֶץ, שהוא מקבל כל הַהַבָּרָכוֹת. ○ וידוע שאין הַהַבָּרָכָה אלא ענף מן האילן שהושפל לארץ ונטמן בעפר, עד שישרוש בארץ גזעו. וכל זמן דאכיל דלאו דיליה בהיל לאסתכולי ביה. אף כאן **כולהו גיורי מינן הוו ואידחו, והשתא מיהדר הוא דהדרי לן.** ○ והיינו דתנינן (כתובות יא.) הגיורת השבויה והשפחה ׳שנפדו שנתגיירו ושנשתחררו׳, והרי ׳שנפדית ושנתגיירה ושנשתחררה׳ מבעי לן למתני, דהא כל חדא מינייהו צריכא תקנתא באנפי נפשה, ולא שייכו אהדדי. אלא האי תנא דַּוְקָנָא, תלה את הקלקלה בגופן בלבד, והכריז את תקנתן לגוף ולנפש יחד וכו׳, ועבד משוחרר בכלל גרים הוא. ○ **ואף על גב דקיימא לן** (פסחים עג: וסוכה לג:) **נראה ונדחה, אינו חוזר ונראה. הני מילי מי שהיה גוי בשעת מתן תורה, אבל ׳גיורי׳ מזלייהו הוה בסיני. והוא הדין לפושעי ישראל הזוכים להתקבל בתשובה,** בכח הצירוף על ידי יסורין, דעלייהו כתיב (יחזקאל כ, לג) בְּחֵימָה שְׁפוּכָה אֶמְלוֹךְ עֲלֵיכֶם. [ועיין עוד בזה **בישמח משה** פרשת אמור, בשם **עיר בנימין**].

קכה

הקדמה לישוב קושיא יז, ולישוב קושיא יח (באופן שני)

והנה כמו כן נתגלה ליצחק עד כמה בהברכות שלו היו טמונים דברים צפונים, מה שיעבור בהשתלשלות כל הדורות, ובעיקר בזמן הגאולה העתידה, שהם ענינים סתומים וחתומים. דעיקר קיום ברכות אלו הם לעתיד לבא. כי על זמן הגלות בירך את יעקב עוד הפעם ברכת הגלות, בסוף פרשתן, כמבואר במדרש. וכן מבואר במדרש עוד אופנים של ברכה בזמן הזה, כגון בכח היסורים שסובלים, או מברכת בלעם, ומתפלות האבות

לאָמיר זען [לבאר גם המדרש, **הוציא אפיקומן והראה לו**].

דאָס ענין, אַזוי ווי ס׳איז נתגַלֶה געווָארן פאַר יִצְחָק אָבינו״ן דאָס גאַנצע ענין [לאחר שכבר נתברך יעקב], **האָט ער געזען** [למפרע להבין גם בדברי נבואת הברכות שבירך ליעקב, אז] **דאָס איז ׳באַהאַלטענע׳ זאַכן,** [כי היה טמון בברכה זו] **הִשְׁתַּלְשְׁלוּת כָּל הַדּוֹרוֹת, די תְּפִלָּה** [של הברכות][סג] **איז אַ תְּפִלָּה נִצְחִיוּת** וואָס ער האָט **מִתְפַּלֵּל** געווען **פאַר די קינדער,** [די] **הִשְׁתַּלְשְׁלוּת פון די דּוֹרוֹת,** [וואָס אין] **די אַלע בְּרָכוֹת** גייט **דורך פאַרשידענס,** [ושהסוף תהיה] **וְרַב יַעֲבֹד צָעִיר.**

און מ׳ליידט טאַקע פון גָּלוּת. פאַרשידענע צייטן איז געווען, **צייטן** [וועז] **אידן זענען** געווען **נִתְרוֹמֵם, און** ווייטער [איז דאָ צייטן פון] **גָּלוּת.**

קכו

און לָעָתִיד איז דער עיקר, **צום שפּיץ**[סד]. [אַז] **די אַלע בְּרָכוֹת** [פון] **וְיִתֶּן לְךָ,** וועט **נִתְקַיֵּם** וועלן **לָעָתִיד.**

ווי דער רמב״ן זאָגט [אין] **פרשת בחקותי**[סה], [אַז] **די אַלע בְּרָכוֹת** [שבתורה] זענען נאָכנישט מְקוּיָם געווָארן. אָבער זיי וועלן אַלע מְקוּיָם ווערן **לָעָתִיד.**

קכז

ס׳שטייט דאָך אַרויס אין די מדרשים[סו] **אויך,** [בפסוק] **וְהָיָה עֵקֶב תִּשְׁמְעוּן** [וגו׳ **וְשָׁמַר ה׳ אֱלֹקֶיךָ לְךָ אֶת הַבְּרִית וְאֶת הַחֶסֶד אֲשֶׁר נִשְׁבַּע לַאֲבֹתֶיךָ**] (עקב ז, יב), [אַז] **די אַלע בְּרָכוֹת הָאָבוֹת, היט מען אָפּ אויף לָעָתִיד, דאָס** וועט זיין הערשט **לָעָתִיד.**

[סג] **עיין ביפה תואר** (על הב״ר מג, ח) שהביא פלוגתת הראשונים אם ברכות אלו הם בגדר נבואה והבטחה, או בגדר תפלות, ושלדעת האבן עזרא (דלעיל בהערה יא) ועוד, הם בגדר תפילות. ורבינו מביא זה **בס״ג נשא תשכ״ב** (לשון קדשו קונטרס שא, אות מה-מו), **ונשא תשכ״ג** (קונטרס שלב ח״א, אות ד), **עיי״ש.**

[סד] פירוש: סוף ותכלית.

[סה] **ברמב״ן** בחקותי (כו, יב): ודע כי **לא השיגו ישראל מעולם לברכות האלה בשלמותן,** לא הרבים ולא היחידים מהם, שלא עלתה זכותם לכך וכו׳, ועל כן תמצא לרבותינו ז״ל שיזכירו בפסוקים האלה **לעתיד לבוא,** מלמד שתינוק מישראל עתיד להיות מושיט וכו׳ (תורת כהנים בחקותי פ״ב, ב), עתיד הקב״ה לטייל עם הצדיקים לעתיד לבוא (שם פ״ג, ג), כי לא נתקיים, **אבל יתקיים עמנו בזמן השלימות.**

ועיין עוד **ברמב״ן** האזינו (לב, מ): והנה **השירה הזאת** אשר היא בנו לְעֵד אמת ונאמן, תגיד בביאור כל המוצאות אותנו וכו׳. ואמרה השירה, כי בסוף יָשִׁיב נָקָם לְצָרָיו וְלִמְשַׂנְאָיו יְשַׁלֵּם וכו׳. **וזה דבר ברור כי על הגאולה העתידה יבטיח,** כי בבנין בית שני **לא הֵרְנִינוּ גוֹיִם עַמּוֹ,** רק לָעֲגוּ עליהם (נחמי׳ ג, לד) מָה הַיְהוּדִים הָאֻמְלָלִים עֹשִׂים, והיו גדוליהם עבדים בהיכל מלך בבל וכולם משועבדים לו, ובימים ההם לא השיב נקם לצריו ולא כיפר אדמתו עַמו. והנה אין בשירה הזאת תנאי בתשובה ועבודה, רק היא **שטר עדות שנעשה הרעות ונוכל,** ושהוא יתברך יעשה בנו בתוכחות חימה, אבל לא ישבית זכרנו, וישוב ויתנחם ויפרע מן האויבים בחרבו הקשה והגדולה והחזקה, ויכפר על חטאתינו למען שמו. אם כן **השירה הזאת הבטחה מבוארת בגאולה העתידה,** על כרחן של מינין. ○ וכך הזכירו **בספרי** (האזינו, פסקא מג) גדולה שירה זו שיש בה עכשיו ויש בה לשעבר **ויש בה לעתיד לבוא,** ויש בה בעולם הזה ויש בה לעולם הבא וכו׳. ○ **ואילו היתה השירה הזאת מכתב אחד מן החוזים בכוכבים שהגיד מראשית אחרית כן, היה ראוי להאמין בה, מפני שנתקיימו כל דבריה עד הנה, לא נפל דבר אחד, ואף כי אנחנו נאמין ונצפה בכל לב לדברי האלקים מפי נביאו הנאמן בכל ביתו, אשר לא היה לפניו ואחריו כמוהו עליו השלום.**

[ואם כן] **דער גאַנצער** [ברכת] **וְיִתֶּן לְךָ ווערט מקויים ווערן לָעָתִיד.**

קכח

און ביז דערווייל [אף שברכות אלו עדיין לא נתקיימו], **לעבט מען דורך פאַרשידענע זאַכן. צי פון בִּרְכַת בִּלְעָם**[סו], **צי כדומה** [על ידי היסורים שסובלים][סו], **פאַרשידענע דְּרָכִים** [מיט] **וואָס דער בּוֹרֵא כָּל עוֹלָמִים האָט רַחֲמָנוּת, ער העלפט אידן בָּעוֹלָם הַזֶּה,** [צי] **דורך די תְּפִלּוֹת פון די פריערדיגע, פאַרשידענע תְּפִלּוֹת.**

קכט

ווייטער [בסוף פרשתן] **איז** [דא] **אַ בִּרְכַת הַגָּלוּת, ווען מ׳האָט אים געשיקט** [ליעקב] **אין גָּלוּת אַריין** [לבית לבן]. **ער האָט ׳נאָכאַמאָל געבענטשט׳ ווען ער האָט געשיקט יעקב אבינו אֶל לָבָן אֲחִי אִמּוֹ, ׳וַיְבָרֶךְ אֹתוֹ׳ וַיְצַוֵּהוּ** (כח, א-ב). **זאָגט דאָך דער מדרש**[סז], [דלכאורה] **ער האָט דאָך אים שוין געבענטשט פריער, זאָגט ער** [אַז] **ער האָט אים געבענטשט אַ בִּרְכַת הַגָּלוּת,** [וועז] **ער גייט אין גָּלוּת אַריין.**

נו פון דעם זעט דאָך אויס אַז דאָרט [בברכת וְיִתֶּן לְךָ] **איז נישט געלעגן נאָך קיין בִּרְכַת הַגָּלוּת.**

קל

וכן נתגלו לו עוד דברים צפונים מענין יעקב ועשו, שהיו מוסתרים ממנו עד הנה. וכן כח התורה נקראת צפון, וכמבואר במדרש בפסוק פְּנוּ לָכֶם צָפְנָה, ברחו לתורה. וכן האבות עצמן נקראים כן כמבואר בתנא דבי אליהו. וכן עניני היצר הרע הם צפונים, ועל שם כך נקרא שמו ׳צְפוֹנִי׳, שהוא בא במסתרים

[נאָר] **על כל פנים מ׳האָט אים ׳געווּיזן׳ פַּאַרשידענע** [מדברים הצפונים וטמונים].

דער אֶמֶת, יַעֲקֹב אָבִינוּ [אליין] **האָט זיך באַהאַלטן, ער** [יצחק] **האָט נישט געזען ווי גרויס ער איז.**

[און] **עֵשָׂו האָט זיך באַהאַלטן, ער האָט נישט געזען וואָס אַ רָשָׁע ער איז.**

[און ענינים פון] **לָעָתִיד,** [איז דאָך] **אַלעס איז דְּבָרִים ׳צְפוּנִים׳.**

קלא

און אַזוי ביי די פרשה, [איז] **אויפן פסוק פְּנוּ לָכֶם ׳צָפְנָה׳** (דברים ב, ג) **זאָגט דער מדרש רבה**[סח], **דו האָסט אים געזאָגט וְעַל חַרְבְּךָ תִּחְיֶה** (בפרשתן כז, מ), **מיט מִלְחָמוֹת, נו**

[סו] **בדברים רבה** (ג, ד): וְשָׁמַר ה׳ אֱלֹקֶיךָ לְךָ. מהו ׳וְשָׁמַר׳, אמר רבי שמואל בר נחמן, **כל מה שישראל אוכלים בעולם הזה, מכח הברכות שברכם בלעם הרשע, אבל ברכות שברכו אותן האבות,** ׳משומרין׳ הן לעתיד לבא, שנאמר ׳וְשָׁמַר׳ ה׳ אֱלֹקֶיךָ וגו׳. ○ דבר אחר אמר רבי חלבו, לְמָה הדבר דומה, לְיָתוֹם שהיה מתגדל אצל בעל הבית, היה אוכל משלו ושותה משלו ומתכסה משלו, ולמדו אומנות, אותו היתום אומר כל מה שאני אוכל ושותה ומתכסה מתוך שֶׁכָּרִי הוא מחשבו, אמר לו אותו בעל הבית, חייך כל מה שאתה אוכל ומתכסה, בכח חבית של מים שֶׁאַתְּ ממלא לי, בכח עץ אחד שאתה מבקע לי, אבל שכרך צָרוּר ומונח לך. כך, **כל מה שישראל אוכלים בעולם הזה, בכח היסורים שהן באין עליהם, אבל שכרן צרור ומשומר לעתיד לבא,** שנאמר ׳וְשָׁמַר׳ ה׳ אֱלֹקֶיךָ לְךָ וגו׳.

ועיין עוד **שם** (ג, ג): בעולם הזה ׳מפירותיהן׳ אתם אוכלים, אבל ׳שָׁכְרוֹ׳, בְּעֵקֶב אני נותן לכם.

[סז] **בבראשית רבה** (עה, ח): אשריהם הצדיקים שמתברכין בארץ ומתברכין בשמים, וכך היא המדה, שנאמר (ישעי׳ סה, טז) אֲשֶׁר הַמִּתְבָּרֵךְ בָּאָרֶץ יִתְבָּרֵךְ בֵּאלֹקֵי אָמֵן. **להודיעך שכל הברכות שבירך יצחק את יעקב, כנגדו ברכו הקב״ה מלמעלה** וכו׳, ואף רבקה אמו ברכתו כנגדן וכו׳. ○ **וכי מאחר שברכו הקב״ה, אביו למה חזר וברכו,** שנאמר (כח, א) וַיִּקְרָא יִצְחָק אֶל יַעֲקֹב ׳וַיְבָרֶךְ אוֹתוֹ׳, אלא שראה יצחק ברוח הקודש שעתידין בניו להגלות לבין האומות, אמר לו **בא ואברכך ברכות של גליות,** שיחזור עליך הקב״ה ויקבצך מבין הגליות וכו׳.

[סח] **בדברים רבה** (א, יט): אמר רבי ברכיה, **כשנכנס עשו אצל אביו וראה שנטל יעקב את הברכות,** אמר לו לא הנחת לי אפילו ברכה אחת (בתמיה), שנאמר (בפרשתן כז, לו) הֲלֹא אָצַלְתָּ לִּי בְּרָכָה, אמר לו יצחק **אפילו אני מברכך, לו אני מברך,** לא כך אמרתי לו הֱוֵה גְבִיר לְאַחֶיךָ, העבד וכל מה שיש לו, לא של אדוניו הם. ○ מַהוּ **פְּנוּ**

וואָס וועט מען טון אַז עֶשָׂו וועט רוֹדֶפְ׳ן. האָט דער בוֹרֵא כָּל עוֹלָמִים געזאָגט הַצְפִּינוּ עַצְמֵיכֶם, [וועק] **מ׳וועט זיין אין גָּלוּת און מ׳וועט זען** [אז] **עֶשָׂו איז שטאַרק, זאָלט עטס ענק באַהאַלטן, פְּנוּ לָכֶם ׳צָפְנָה׳.**

זאָגט דער מדרש [ששאלו ישראל] **וואו** [זאָל מיר זיך באַהאַלטן], **האָט ער געזאָגט בְּרְחוּ ׳לְתוֹרָה׳, איר זאָלט אייך באַהאַלטן אין די תּוֹרָה הַקְּדוֹשָׁה.**

זעט אויס אַז די תּוֹרָה הַקְּדוֹשָׁה אַליין, איז אַ ׳באַהעלטעניש׳.

אַזוי שטייט אַרויס אין מדרש.

קלב

[און] **דער ׳יֵצֶר הָרָע׳ וועט אויך אָנגערופן צָפוֹן,** [וכדכתיב עליו] **וְאֶת ׳הַצְּפוֹנִי׳ אַרְחִיק מֵעֲלֵיכֶם**ס״ט. [והטעם] **ווייל ער גייט בְּצָפוֹן, ער גייט באַהאַלטן,** [שמרמה את האדם בהסתותיו, להלביש את העבירה כמצוה].

קלג

[און] **דער מדרש רופט אָן** [גם האבות בלשון ׳צָפוֹן׳, דעל הפסוק] **וְשָׁחַט אֹתוֹ עַל יֶרֶךְ הַמִּזְבֵּחַ ׳צָפוֹנָה׳** [ויקרא א, יא], **שטייט אין תנא דבי אליהוע״ז,** [אז] **אברהם יצחק ויעקב הייסן אַלע צָפוֹנָה, באַהאַלטן.**

קלד

וגם עשו עצמו יבוא עוד במצפונים, וכמבואר בתנחומא דלעתיד יתעטף עשו בטליתו כזקן, וישב אצל יעקב והצדיקים. וכנראה שאין הכוונה על לאחר הגאולה, שהרי אז יתגלה האמת לכל, ולא יוכל להצפין עצמו. אלא הכוונה על דורות האחרונים שבסוף הגלות, וכענין המבואר בדגל מחנה אפרים פרשת וישלח, שהרשעים יעשו כן כדי לדמות עצמן לצדיקים

נאָר [גם עשו הוא בבחינת ׳צָפוֹן׳, דהנה] **ס׳איז עפעס אַ פֶּלֶא פון אַ מדרש, ס׳איז דאָ אין תנחומא פרשת צוע״א, לעתיד יתעטף עֶשָׂו בציצית כזקן, אַזוי וועט ער אויסזען, ווי אַ**

לָכֶם צָפוֹנָה, אמר רבי חייא, אמר להם [הקב״ה], **אם ראיתם אותו שמבקש להתגרות בכם, אל תעמדו כנגדו, אלא הַצְפִּינוּ עַצְמְכֶם מִמֶּנּוּ עד שיעבור עולמו,** הוי **פְּנוּ לָכֶם צָפוֹנָה.** אמר רבי יהודה בר שלום, אמרו לו ישראל, רבונו של עולם, **אביו מברכו עַל חַרְבְּךָ תִּחְיֶה, ואתה מסכים עמו ואומר לנו הַצְפִּינוּ עַצְמְכֶם מִפָּנָיו, ׳ולהיכן נברח׳,** אמר להן **אם ראיתם שמזדווג לכם בְּרְחוּ לְתוֹרָה, ואין ׳צָפוֹנָה׳ אלא ׳תּוֹרָה׳,** שנאמר (משלי ב, ז) יִצְפֹּן לְיִשָׁרִים תּוּשִׁיָּה. ○ דבר אחר מהו ׳צָפוֹנָה׳, אמר רבי יצחק, אמר הקב״ה **המתינו עד עכשיו מלך המשיח לבא, ויקיים מָה רַב טוּבְךָ** [אֲשֶׁר צָפַנְתָּ] לִירֵאֶיךָ וגו׳ (תהלים לא, כ).

סט כמבואר **בגמרא סוכה** (נב.): דרש רבי עוירא ואיתימא רבי יהושע בן לוי, **שבעה שמות יש לו ליצר הרע.** הקב״ה קראו **רַע,** שנאמר (נח ח, כא) כִּי יֵצֶר לֵב הָאָדָם רַע מִנְּעָרָיו. משה קראו **עָרֵל,** שנאמר (עקב י, טז) וּמַלְתֶּם אֶת עָרְלַת לְבַבְכֶם. דוד קראו **טָמֵא,** שנאמר וכו׳, שלמה קראו **שׁוֹגֵא** וכו׳, ישעיה קראו **מכשול** וכו׳. **יואל קראו צְפוֹנִי, שנאמר** (יואל ב, כ) **וְאֶת הַצְּפוֹנִי אַרְחִיק מֵעֲלֵיכֶם** [כדמפרש (להלן), צְפוֹן בלבו של אדם].

תנו רבנן וְאֶת הַצְּפוֹנִי אַרְחִיק מֵעֲלֵיכֶם, זה יצר הרע, שֶׁצָּפוּן ועומד בלבו של אדם. וְהַדַּחְתִּיו אֶל אֶרֶץ צִיָּה וּשְׁמָמָה (שם), **למקום שאין בני אדם מצויין להתגרות בהן.** אֶת פָּנָיו אֶל הַיָּם הַקַּדְמוֹנִי (שם) [המקדש הראשון, שהוא כים, שהיו הכל נקבצים שם, כים שכל הנחלים הולכים אליו], **שנתן עיניו במקדש ראשון** וְהֶחֱרִיבוֹ, **והרג תלמידי חכמים שבו.** וְסֹפוֹ אֶל הַיָּם הָאַחֲרוֹן (שם), **שנתן עיניו במקדש שני** וְהֶחֱרִיבוֹ, **והרג תלמידי חכמים שבו.** וְעָלָה בָאְשׁוֹ וְתַעַל צַחֲנָתוֹ (שם) [ומפני שהעלה בָּאְשָׁה וסרחון], **שמניח אומות העולם ומתגרה בשונאיהם של ישראל.** כִּי הִגְדִּיל לַעֲשׂוֹת (שם), **אמר אביי ובתלמידי חכמים יותר מכולם** וכו׳.

ע **בתנא דבי אליהו** (פרק ו): וְשָׁחַט אֶת בֶּן הַבָּקָר לִפְנֵי ה׳ (ויקרא א, ה) ובאיל הוא אומר (שם, יא) וְשָׁחַט אֹתוֹ עַל יֶרֶךְ הַמִּזְבֵּחַ ׳צָפוֹנָה׳ לִפְנֵי ה׳. אמרו, אותו היום שעקד אברהם את יצחק בנו על גבי המזבח, התקין הקב״ה שני כבשים אחד שחרית ואחד ערבית, שנאמר (תצוה כט, לט) אֶת הַכֶּבֶשׂ הָאֶחָד תַּעֲשֶׂה בַבֹּקֶר וגו׳. וכל כך למה, שבשעה שישראל מעלין ע״ג המזבח וקורין את המקרא הזה **׳צָפוֹנָה לִפְנֵי ה׳,** זוכר הקב״ה עקדת יצחק. ○ **דבר אחר צפונה לפני ה׳, כנגד אברהם יצחק ויעקב, שהם צפונים לפני ה׳.** ומנין לך לשון הזה, שנאמר (שיר השירים ז, יד) חֲדָשִׁים גַּם יְשָׁנִים דּוֹדִי צָפַנְתִּי לָךְ וכו׳.

זָקֵן, **וְיֵשֵׁב אצל יעקב, ער וועט זיך זעצן צו** יַעֲקֹב״ן. **האָט דער בורא כל עולמים געזאָגט** [אם] **בֵּין כּוֹכָבִים שַׂמְתָּ קִנֶּךָ, אין כוכבים אלא ישראל, מִשָּׁם אוֹרִידְךָ נְאֻם ה׳** (עובדי׳ א, ד), **ווייל אידן וועלן דערהויבן ווערן.** [וויל] **זיי זענען נִבְזִים וּשְׁפֵלִים** [בגלות, און] **דורכן שִׁפְלוּת וועט מען דערהויבן ווערן.**

אַזוי שטייט אין מדרש.

קלה

ס׳איז עפעס אַ פֶּלֶא די גאַנצע זאַך.

[שהרי לכאורה] ׳ווען׳ **וועט דאָס געשען,** [אם תאמר] **נאָך בִּיאַת הַמָּשִׁיחַ, און** [ווען ס׳וועט זיין] **אֱלִיָּהוּ, און מֹשֶׁה רַבֵּינוּ, וועט דאָך דער אֱמֶת נִתְגַּלֶּה ווערן, וועט זיך עֲשׂוֹ** [דען] **קאָנען פאַרשטעלן פּאַר אַ זָקֵן. ווי איז דאָס** [שייך], **ווי קאָן מען זיך דעמאָלטס שוין** [זיך נאָך] **פאַרשטעלן, דעמאָלטס וועט דאָך שוין אַלדינגס זען דעם אֱמֶת.**

קלו

און ׳וועלעכער׳ **עֲשׂוֹ, וועלעכער וועט קומען,** [וכי] **עֲשׂוֹ אַליין,** [והלא] **ער איז דאָך שוין נישטאָ.**

[אלא מאי] **מוזט דאָך זאָגן** [אז דאָס מיינט] **דער שַׂר** [של עשו]**, דער ס״מ.** [אבל גם זה לפלא] **וואו וועט זיך דער ס״מ וועט זיך זעצן,** [און] **ווען וועט דאָס געשען.**

קלז

[נאר] **אַ חִידּוּשׁ, דער דגל זאָגט**ע**, - ס׳איז דאָך שוין ידוע, - דער דגל זאָגט אין פרשת וישלח,** [ברמז הפסוק] **הַצִּילֵנִי נָא מִיַּד אָחִי מִיַּד עֵשָׂו** (וישלח לב, יב).

ע **בתנחומא** צו (סימן ב): **ולעולם הבא כשהקב״ה נפרע מעשו, מה עֵשָׂו עושה, מִתְעַטֵּף בטליתו כְּזָקֵן, ובא ויושב לו אצל יעקב.** מנין, שכן כתיב [אִם תַּגְבִּיהַּ כַּנֶּשֶׁר וְ]**אִם בֵּין כּוֹכָבִים שִׂים קִנֶּךָ** [מִשָּׁם אוֹרִידְךָ נְאֻם ה׳], **ואין כוכבים אלא ישראל,** שנאמר (לך טו, ה) הַבֶּט נָא הַשָּׁמַיְמָה [וְסִפֹּר הַכּוֹכָבִים] וגו׳, וכתיב (שם) כֹּה יִהְיֶה זַרְעֶךָ. ○ ומה יעקב אומר לו, **אחי, אתה לא תהא אחי כיוצא בי,** שנאמר (הושע יג, יד) אֶהְיֶה דְבָרֶיךָ מָוֶת אֶהְיֶה קָטָבְךָ שְׁאוֹל נֹחַם יִסָּתֵר מֵעֵינָי, אֶהְיֶה דְבָרֶיךָ מָוֶת גזרות שהיית גוזר עלי, דו פרצופים היית גוזר עלי, שאעבוד עבודה זרה, ואילו הייתי עושה, הייתי חייב מיתה בידי שמים ואם לא אני עובד אותה, אתה הורג אותי, לפיכך אֶהְיֶה דְבָרֶיךָ מָוֶת אֶהְיֶה קָטָבְךָ שְׁאוֹל (הושע יג, יד) וכו׳. ○ **כיון שעשו יורד לִשְׁאוֹל, ישתייר יעקב לבדו,** שנאמר וכו׳. **וישראל על שֶׁעָשׂוּ עצמם נבזים ושפלים,** שנאמר (מלאכי ב, ט) וְגַם אֲנִי נָתַתִּי אֶתְכֶם נְבָזִים וּשְׁפָלִים, **מתנחמים ונגאלים באש,** שנאמר (זכרי׳ ב, ט) וַאֲנִי אֶהְיֶה לָהּ נְאֻם ה׳ חוֹמַת אֵשׁ סָבִיב. **כיון שֶׁעָשָׂו מסתלק מן העולם, הקב״ה וישראל משתיירין,** שנאמר (שיר השירים ו, ט) אַחַת הִיא יוֹנָתִי תַמָּתִי, וכן הוא אומר (האזינו לב, יב) ה׳ בָּדָד יַנְחֶנּוּ וְאֵין עִמּוֹ אֵל נֵכָר.

ובירושלמי נדרים (פ״ג ה״ח, דף יב.): רבי אחא בשם רבי חונא, **עתיד עשו הרשע לעטוף טליתו ולישב עם הצדיקים בגן עדן לעתיד לבוא, והקב״ה גוררו ומוציאו משם.** מה טעמא, **אִם תַּגְבִּיהַּ כַּנֶּשֶׁר וְאִם בֵּין כּוֹכָבִים שִׂים קִנֶּךָ מִשָּׁם אוֹרִידְךָ נְאֻם ה׳** (עובדיה א, ד), ואין כוכבים אלא צדיקים, כמה דאת אמר (דניאל יב, ג) וְהַמַּצְדִּיקֵי הָרַבִּים כַּכּוֹכָבִים לְעוֹלָם וָעֶד.

עא **בדגל מחנה אפרים** (פרשת וישלח): **הַצִּילֵנִי נָא מִיַּד אָחִי מִיַּד עֵשָׂו.** יש לומר על דרך **דאיתא במדרש, לעתיד יתעטף עשו בציצית וישב בין הצדיקים, והקב״ה מושכו משם** וכו׳, עיין שם. ○ ויש לומר שזה הוא מָצוּי **גם כן** ׳**בעולם הזה׳ בעוה״ר, שנתרבה הַשֶּׁקֶר בעולם, וכל אחד רוצה להעלות במעלות שלומי אמוני ישראל, ורואה שהם מלובשים בִּגְדֵי לְבָנִים בשבת, ולובשים טלית בְּעֶרֶב שַׁבָּת בְּמִנְחָה,** ואומר היות **שהיה כמוהו.** ○ **וזה שקשה מכולן, שזה גורם אריכות הגלות, שהם נקראים עֵרֶב רַב, שהם מעורבים בישראל וקשה להפרידן,** כמשל **הַחִטָּה, הַמּוֹץ וְהַתֶּבֶן שבו שאינו דבוק כל כך להחטה, הוא מתפזר בקל, אבל הַפְּסוֹלֶת שֶׁבַּחִטָּה** [עצמה] ׳**מתדבק׳ בהחטה, וקשה לְהַפְרִידָהּ.** ○ **וזה יש לומר שמרומז הַצִּילֵנִי נָא מִיַּד אָחִי,** היינו **שהוא מעורב** ׳**ומתדבק׳ בי, מִיַּד עֵשָׂו, ואף על פי כן הוא עֵשָׂו,** וק״ל.

ברענגט ער, איז ער מְרַמֵּז [יעקב בתפלתו] **אויף דעם מדרש,** [אַז] **עֲשָׂו וועט זיך אָנטון מיט צִיצִית.**

זאָגט ער [פְּשַׁט אין מדרש], **ווייל צַדִּיקִים גייען אין צִיצִית פרייטאָג צונאַכטס**[עג], **און ס׳איז דאָ אַזעלעכע** וואָס **זיי ׳טוען אויך נאָך׳** [כמו שעושים הצדיקים], **און זיי שטאַמען פון עֲשָׂו׳ן,** [און] **דאָס מיינט מען אפשר,** [שעשו] **יִתְעַטֵּף בְּצִיצִית.** [ועל זה רמז יעקב בתפלתו] **הַצִּילֵנִי נָא ׳מִיַּד אָחִי׳ מִיַּד עֵשָׂו, ער איז מיין ברודער** [שמדמה עצמו לי להיות כמוני]**.**

אַזוי זאָגט דער דגל.

קלח

יהיה איך שיהיה, מ׳ווייסט דאָך נישט. [אָבער] **על כל פנים זעט אויס** [אַז] **דער** [לשון המדרש] **׳לעתיד׳** [יתעטף עשו], **מיינט מען** [אַז] **דאָס איז** [אין] **די לעצטע יאָרן** [שבתוך הגלות].

זעט אויס [אַז] **דאָס איז ׳פַּאַר׳ ביאת המשיח, זעט דאָך אויס**[עד].

וואָרן דעמאָלטס [לאחר ביאת המשיח] **וועט מען דאָך נישט קענען פאָפן, וועט גאָרנישט זיין קיין הֲוָה אֲמִינָא בְּעוֹלָם אַז דער ס״מ זאָל זיך פאַרשטעלן פאַר אַ זָקֵן.**

[נאָר] **זעט אויס** [אַז] **דאָס איז אין די לעצטע** [זמנים של הגלות], **אַזוי ווי ס׳איז** [היינט] **בעונינו הרבים,** [אַז] **די גרעסטע רְשָׁעִים שטעלן אַלעס אַריין אין דֶּרֶךְ הַתּוֹרָה, און נאָכדעם נעמען זיי צו זיך צי זְקֵנִים גאָר, וואָס מ׳זאָל זאָגן אַז דאָס איז אַ תּוֹרָה און דאָס איז אַן אֱמֶת און דאָס איז אַ כְּבוֹד שָׁמַיִם.**

׳דאָס׳ איז עס [כוונת דברי המדרש אלו].

מ׳דאַרף עס נישט מַסְבִּיר זיין [מער], **מ׳פאַרשטייט יעדער אַליין.**

קלט

על כל פנים, [גם עשו] **ער וועט זיך ׳באַהאַלטן׳.**

יהיה איך שיהיה, אַלעס איז דְּבָרִים צְפוּנִים.

קמ

וגם ביאת המשיח ושכר העתיד נקרא בלשון ׳צפון׳,
ועל זה נאמר אֲשֶׁר ׳צָפַנְתָּ׳ לִירֵאֶיךָ

[ועל] **פְּנוּ לָכֶם צָפוֹנָה שטייט אויכעט**[עה] [במדרש, שאמר הקב״ה, **הַמְתִּינוּ עד שמלך המשיח**

[עג] שכן נהגו גדולי הצדיקים. והוא על פי המבואר **בשער הכוונות ובסידור האר״י** (בכוונת קבלת שבת) וציין שם מקור לזה **בגמרא שבת** (כה. וקיט.).

ועיין **בדברי תורה** (מונקאטש, ח״א סימן נט) שהאריך בענין זה, ושיש מקור לזה גם **ברמב״ם** (שבת ל, ב). וכתב שכן היה המנהג אצל רוב מרבותינו הק׳ וכל צדיקי גאליציאן שהתעטפו בטלית גדול בקבלת שבת ותפלת ערבית דליל שבת, אבל אין זה לכל, רק ליחידי סגולה ומקובלים, עיי״ש.

ועיין **בספר הדרת קודש** (תולדות הרה״ק מנאסוייד) שסיפר **הרה״ק מנאסוייד, כי הרב הקדוש מצאנז** ז״ל שאל פעם אחת את חתנו הקדוש **רבי ר׳ מאטעלע** (מהורנוסטייפל) ז״ל מדוע אינו לובש טלית בליל שבת קודש לקבלת שבת וקידוש, **כמנהג צדיקי זמנינו.** והשיב לו שראה בספרים הקדושים שמי שאין בכוחו ואינו יכול לתקן נפשות ישראל לא ילבוש טלית לקבלת שבת, על כן גם הוא אינו לובש, והשיב לו בעל דברי חיים זי״ע שמי שתיקן את נפשו רשאי וצריך ללבוש. [וע״ע בזה **בהגהות זכרון מנחם** על ליקוטי מהרי״ח (ח״א הל׳ ציצית אות כג)].

[עד] ועיין עוד בענין זה בדברי רבינו **בסעודת פורים תש״כ** (לשון קדשו קונטרס שכד, אופן רביעי), **ובס״ג צו זכור תשכ״ז** (קונטרס רסח ח״ב).

[עה] **בדברים רבה** (א, יט), המובא לעיל בהערה סח.

יבוא, ויקיים] **מָה רַב טּוּבְךָ אֲשֶׁר צָפַנְתָּ׳ לִירֵאֶיךָ** (תהלים לא, כ). [והרי שגם ביאת המשיח ושכר העתיד נקרא בלשון ׳צפון׳].

קמא

עוד הקדמה לישוב קושיא יז-יח

והנה גם **האפיקומן** נקרא צָפוּן. ובהגדת החיד״א מבאר ענין ׳יַחַץ׳, וענין ׳צָפוּן׳, דזהו לפי שהג׳ מצות הם כנגד ג׳ אבות, ומצה האמצעית רומזת ליצחק, ומביא שבוכות יצחק היתה גאולת מצרים, וכן הגאולה העתידה, ולזה חולקין מצה זו ומטמינים חציה, לרמוז כי בגאולת מצרים נשלם רק חצי השעבוד, והחצי השני נשמר ונצפן לגלויות האחרים שמהם נזכה לגאולה העתידה

[ונקדים עוד], **ס׳איז אַ פֶּלֶא, דער חיד״א זאָגט אין שמחת הרגל אין די הגדה** [של פסח][עו], **שטעלט ער זיך** [פאַרוואָס] **דער אֲפִיקוֹמָן ווערט אָנגערופן[עז] צָפוּן, פאַרוואָס רופט מען אים אָן צָפוּן, באַהאַלטן רופט מען** [עס] **אָן.**

[דלכאורה יש להבין] **וואָס איז אַ חֶשְׁבּוֹן, וואָס איז עפעס אַ קְפִידָא** [שיהיה האפיקומן מונח בטמון], **וואָס ליגט אין דעם צָפוּן אַז מ׳רופט אים אָן מיט דעם נאָמען.** [און] **דאָס גאַנצע יַחַץ** [שאז מטמינים חציו לאפיקומן].

קמב

גיט ער צו פאַרשטיין, [אַז] **די גְּאוּלָה** [של יציאת מצרים] **האָט מען צוטיילט** [דעם גזירת השעבוד בין גאולה זו לגאולה העתידה, דהגזירה היתה על ת׳ שנה, און] **ס׳איז נאָר געווען רְד״וּ** [שנים בגלות מצרים]. **און די העלפט איז געבליבן אויף די אַנדערע גָּלוּת׳ער.**

[וענין השלמת השעבוד] **דאָס איז אַ באַהאַלטענע זאַך** [שנשאר אָז שמור וצפון לדור האחרון]. **ס׳איז געווען אַ גְּאוּלָה** [כשיצאו ממצרים, והיה בשעתו] **שִׁמְחָה וְשָׂשׂוֹן, אָבער מ׳איז**

עו **בהגדה שמחת הרגל** להחיד״א (בתחלת הספר, לימוד ג, רמז ראשון) [שמבאר שם כל סימני ליל הסדר דהם רמיזות טעמים על מה שנגאלו ממצרים קודם הזמן של ת׳ שנה], וז״ל (אצל ׳צפון׳): **צָפוּן. מסתרים** שמו, צפנת פענח, וטעמו טעם לשבח, **טעם י״ג** על יציאתם הנה מהרה, עד שלא השלימו ולא מטת גזרת עילאה לָשֶׁבֶת **ת״ל שנה.** והם דברי הגאון הרמ״ע זלה״ה ושאר מפרשים, כי יען אילו נתעכבו במצרים, הנה יאבדו, כי יפול הנופל במצולת הקליפות, שעריה שוממים ולא יזכר שם ישראל עוד ח״ו, לכן הוציאנו ממצרים. **ושארית הגליות, אלו הן הגולין בד׳ גליות** אֲשֶׁר יוֹצִיאָם וַאֲשֶׁר יָבִיאוּ״ם (פנחס כז, יז), ראשי תיבות י׳גלו ב׳בל י״ון א׳דום מ׳די. ○ **וזה רמז המצה האמצעית** הרומזת **לשעבוד,** לחם עוני, **שאנו חולקין אותה, וחציה יותן בין שני המצות, וחציה שומרים אותה לחכימיא ברמיזא, כי חצי הגלות היה במצרים,** ויען כי לא שהינו עוד שם, זכינו לעבוד ה׳ משא משך **האבות, אשר אליהם ירמזו הג׳ מצות בכללן,** ולכן אנו מניחין **חציה בין השתים,** לרמוז **כי מה שלא ישבנו שם אלא חצי הזמן,** היה לסיבת שנמשיך לעבוד ה׳ **כאבות. וחצי המצה לחם עוני הרומזת לשעבוד, אנו שומרין אותה,** לומר **כי החצי גלות נשמר לימים עוד, הולך על ארבע גליות.** ○ **וזה** רָמַז **בתיבת** ׳צָפוּן׳, לומר אַל יקשה **בעיניך על שארית שני הגלות הנשארים, כי הדבר** שָׁמוּר וְצָפוּן **לדור אחרון בנים** יִוָּלֵדוּ, העתידים עורר לְוַיָּתָן בגלותן לארבעתן, לעומתן שלא הוציאו שנתן במצרים, להוציאן מטומאתן כהלכתן.

ועוד יש לרמוז **טעם י״ד, בפרוס המצה האמצעית, ולשמור חציה.** כי **הני תלתא מצות, רמז לאבות, זה אמצעית רומזת ליצחק.** ואמרו רז״ל, הביאו בספר אמרי נועם פרשת וארא, **כי בזכות יצחק נגאלנו ממצרים,** שנתרצה לתת אות ש׳ משמו יִשְׂחָק, ולקח תמורתה צד״י, ולכן **ישבנו רד״ו שנה לבד,** כהפרש שיש בין אות שין לאות צדי. וזה רמוז בתיבת וָאֶרָא, גימטריא **יצחק, שבזכותו נגאלנו,** עכ״ד. ○ ואמרו **בשבת** (פט:), **דלעתיד, יצחק אבינו ימליץ טוב בעדנו,** והיינו שכתיב (ישעי׳ סג, טז) כִּי אַבְרָהָם לֹא יָדָעֲנוּ וְיִשְׂרָאֵל לֹא יַכִּירֵנוּ, עיין שם באורך. ○ **ולרמוז זה, לחלק יצאת המצה האמצעית, הרומזת ליצחק.** וחציה **נתון בין השלימות,** להורות **דמה שלא ישבנו כי אם חצי הזמן, היה בזכות יצחק** שנתרצה לתת אות ש״ן משמו. **וחצי המצה צפונה ומשומרת, לרמוז כי זכות יצחק עומדת לנו לעתיד,** ותשחק ליום אחרון, **שהוא יעמוד מלאך מליץ טוב בעדנו,** להפיץ ולהדיח חטאתנו, כמו שאמרו ז״ל. ○ **וטעם זה יש לו יחס לתיבת** ׳יַחַץ׳.

עז **בסימני ליל הסדר:** קַדֵּשׁ וּרְחַץ וכו׳, ׳צָפוּן׳ בָּרֵךְ הַלֵּל נִרְצָה.

נישט פֿאַרטיג געווען [דעמאָלטס, נאָר] **דאָס גייט** [נאָך] **דורך די אַלע** [גליות און] **גְּאוּלות,** [און] **אויף וואָס פֿאַר אַן אוֹפֶן, דאָס איז אויף אַ באַהאַלטענעם אוֹפֶן.**

קמג

[און] **פֿאַרדעם צוטיילט מען דאָס** [המצה האמצעית, לרמוז בזה, אַז נאָר די] **העלפט איז דורכגעגאַנגען אין פֶּסַח ביי נאַכט ביי יְצִיאַת מִצְרַיִם, און די אַנדערע העלפט איז ׳באַהאַלטן׳ אויף שפּעטער.**

איבערדעם נעמט מען אַ האַלבע מַצָּה, און מ׳צוטיילט עס די ׳מיטלסטע׳ מַצָּה [דייקא], **ווייל דאָס איז מְרַמֵּז אויף יִצְחָק׳ן.** [כי] **די דריי מַצּות זענען דאָך** [כנגד] **אַבְרָהָם יִצְחָק וְיַעֲקֹב, און** [האמצעית] **דאָס איז** [מרמז] **אויף יִצְחָק׳ן.**

קמד

גיט ער צו פֿאַרשטיין [למה דוקא המצה שכנגד יצחק].

ברענגט ער[עח] [אַז די] **יְצִיאַת פון גלות מִצְרַיִם איז געווען דורך יִצְחָק׳ן.**

און די גְּאוּלָה הָעֲתִידָה וועט דאָך אויך זיין דורך יִצְחָק׳ן. [ווי] **די גמרא זאָגט דאָך**[עט] [אַז] **יִצְחָק אָבִינוּ ער וועט אויף זיך נעמען פַּלְגָא עֲלַי וּפַלְגָא עֲלָךְ,** [און] **דורך אים וועלן אידן ניצול ווערן, דורך יִצְחָק אָבִינוּ.**

עח **בשם ספר אמרי נועם** קדמון (לרבי יעקב דיליישקאש זצ״ל, נדפס לראשונה בשנת ש׳ בעיר קושטא) **פרשת וארא.** וז״ל האמרי נועם שם: ׳וָאֵרָא׳ בגימטריא **יצחק, מלמד שיצחק גרם לישראל לצאת ממצרים.** כדאמרינן **במדרש,** וּשְׁבוּעָתוֹ לְיִשְׂחָק (תהלים קה, ט), למה נקרא ׳יִשְׂחָק׳, לפי שכשהגיע הזמן שרצה הקב״ה לגאול את ישראל ממצרים, בא לאבות העולם, שאל **לאברהם** תחלה, רוצה אתה להטיל ולשנות אותיות שמך, ואפילו [נדכצ״ל ואכלה, או ואמעט] ממנין השנים של גלות שהם חייבין לשעבד ארבע מאות, אמר לא אשנה שום דבר, כי על אות אחד שהוספת (לא) נשלם לי שמי. הלך **ליעקב,** אמר לו כן. בא **ליצחק,** ואמר לו **יִצְחָק שמי והוא קרוי יִשְׂחָק בשי״ן, ואותה השי״ן במקום צד״י,** ועולה מנין קץ שהוא **רד״ו,** וזה שאמר (ישעי׳ שם) אַבְרָהָם לֹא יָדָעָנוּ וְיִשְׂרָאֵל לֹא יַכִּירֵנוּ וְאַתָּה ה׳ גּוֹאֲלֵנוּ בָּעוֹלָם שְׁמֶךָ. לכך רָמַז (בתהלים שם) ׳יִשְׂחָק׳ [או צ״ל יִצְחָק, והכוונה לתיבת ׳וארא׳. ועיין בשם הגדולים בערכו, שמצוי הרבה ט״ס בספר זה].

ועיין עוד בזה **במדבר קדמות** להחיד״א (מערכת י׳, אות א) וז״ל: **יצחק אבינו** ע״ה. אמרו **רז״ל,** הביאוהו המפרשים **דרוש שמואל** (שבס׳ לקט שמואל עה״ת, לרבי שמואל בן יוסף יוזפא הכהן בן הסמ״ע ודרישה) **פרשת תולדות** (ושם כתב כן בשם ילקוט דברי הימים, וכן הוא **בילקוט ראובני** פרשת שמות אות מ בשם מדרש דברי הימים) **ואמרי נועם** פרשת וארא, **אמר הקב״ה לאבות, אם תמעטו אות אחד משמכם אז אדלג קץ מצרים.** אמר **אברהם,** אם אחסור ה״א לא אהיה אַב הֲמוֹן גּוֹיִם. אמר **יעקב,** אם אתן יוד ישאר עֻקֵּב. אמר **ישחק,** קח ש׳ ותן צד״י, ישאר רד״ו, עכ״ל. ובמאמר זה יש כמה הערות, ובעניותי כתבתי עליו בספר הקטן **ראש דוד** פרשת שלח, **ופני דוד** פרשת וישב וכו׳. וכבר אמרו דורשי רשומות, וָאֵרָא אֶל אַבְרָהָם, ׳וָאֵרָא׳ גימטריא **יצחק,** וכן לעתיד נֶחֱמוּ נֶחֱמוּ גימטריא יצחק וכו׳. למדנו **דיצחק אבינו** ע״ה **זרוע המיומן לבניו בני ישראל,** שנתרצה לתת ש׳ משמו, **והוא מתפלל על פדות בניו, ובימות המשיח כתיב** נֶחֱמ״וּ נֶחֱמ״וּ **גימטריא יצחק, ולעתיד לבא מבואר בש״ס** בשבת דף פ״ט דטרח להצילנו וכו׳.

עט **בגמרא שבת** (פט:): אמר רבי שמואל בר נחמני אמר רבי יונתן, מאי דכתיב (ישעי׳ סג, טז) כִּי אַתָּה אָבִינוּ כִּי אַבְרָהָם לֹא יָדָעָנוּ וְיִשְׂרָאֵל לֹא יַכִּירֵנוּ אַתָּה ה׳ אָבִינוּ גֹּאֲלֵנוּ מֵעוֹלָם שְׁמֶךָ, **לעתיד לבא יאמר לו הקב״ה לאברהם בניך חטאו לי,** אמר לפניו **רבונו של עולם ימחו על קדושת שמך** [פירש״י: הואיל שחטאו, ויתקדש שמך בעולם כשתעשה דין בעוברין על דבריך]. אמר, **אימר ליה ליעקב** דהוה ליה צער גידול בנים, אפשר דבעי רחמי עלייהו, אמר ליה **בניך חטאו,** אמר לפניו **רבונו של עולם ימחו על קדושת שמך.** אמר, לא בסבי טעמא ולא בדרדקי עצה. ○ **אמר לו ליצחק בניך חטאו לי,** אמר לפניו **רבונו של עולם בָּנַי ולא בניך,** בשעה שהקדימו לפניך נעשה לנשמע קראת להם בָּנַי בְּכָרִי (שמות ד, כב) [שהיה גלוי לפניך שהן עתידין לומר לפניך בסיני נעשה ונשמע, לקבל עולך מאהבה כבנים], עכשיו בָּנַי ולא בניך. ועוד, כמה חָטְאוּ, **כמה שנותיו של אדם, שבעים שנה, דַּל עשרין דלא ענשת עלייהו** [שכן מצינו בדור המדבר שלא ענש הקדוש ברוך הוא אלא מעשרים שנה ומעלה, דכתיב (שלח יד, כט) בְּמִדְבָּר הַזֶּה יִפְּלוּ פִּגְרֵיכֶם וגו׳ מִבֶּן עֶשְׂרִים שָׁנָה וָמָעְלָה אֲשֶׁר הֻלִּינֹתֶם עָלָי], פשו להו חמשין. **דַּל עשרין וחמשה דלילותא,** פשו להו עשרין וחמשה. **דַּל תרתי סרי ופלגא** דצלויי ומיכל ודבית הכסא, **פשו להו תרתי סרי ופלגא. אם אתה סובל את כולם מוטב, ואם לאו פַּלְגָא עֲלַי וּפַלְגָא עָלָיךְ. ואם תמצא לומר כולם עלי, הא קריבית נפשי קמך.** ○ פתחו ואמרו **כִּי**

קמה

איבערדעם זאָגט ער, די מַצָּה הָאֶמְצָעִית [וואָס] **ס׳איז דאָך מְרַמֵּז אויף יְצָחָק׳ן, צוטיילט מען עס אין צווייען,** [ווייל] **העלפט האָט מען געהאַט אין מִצְרַיִם, און העלפט וועט מען האָבן לֶעָתִיד.**

[און] **איבערדעם ווערט אָנגערופן דער אֶפִּיקוֹמָן ׳צָפוּן׳, ווייל דאָס ווייזט אויפן באַהאַלטנקייט** [שבכל ענין גאולה העתידה].

קמו

דערנאָכדעם זאָגט ער נאָך אַן אוֹפָּן. זאָגט ער [אַז] **די אַלע ענינים, דאָס גייט בְּהֶסְתֵּר,** [און] **דאָס וועט מען הערשט זען דעמאָלטס שפעטער** [להבין הענינים] **וואָס ס׳איז היצטערט.**

ער איז דאָרטן מַאֲרִיךְ עטליכע אוֹפָּנִים, [ועל כל פנים] **גיט ער דאָרט צו פאַרשטיין אַז דאָס ווייזט אויף יְצָחָק׳ן, און איבערדעם צוטיילט מען דאָס** און ס׳וועט **אָנגערופן צָפוּן,** [ווייל] **דאָס ווייזט אויף דעם, דער אֶפִּיקוֹמָן.**

קמז

ישוב קושיא יז, וישוב קושיא יח (באופן שני)

והנה ברכת יצחק ליעקב היה בליל פסח, ואף שלא מבואר כל כך אם גם בזמן המקדש כשאכלו הפסח, היו נוהגין גם כן במנהג אפיקומן, אבל מדברי המדרש כאן נראה שעל כל פנים יצחק נהג גם במנהג האפיקומן [ולדברי החיד״א הרי רמיזת האפיקומן הוא על יצחק]. ולכן כשטען עשו שיברך גם אותו, **הוציא את האפיקומן** והראה לו, שבהאפיקומן נרמז דברים צפונים של הגלות והגאולה וכמבואר בדברי החיד״א, והראה לו איך שבברכות אלו נרמזו דברים צפונים וסתומים שאינם מובנים רק ליעקב אבינו, שבא בחכמת תורתו אבל עשו לא יוכל להבינם

היצט איז רעכט [דברי המדרש, **הוציא אפיקומן והראה לו**].

[דהנה] **לכאורה ס׳איז געווען פסח ביי די נאַכט, ער האָט דאָ געמאַכט די שְׁתֵּי גְּדָיֵי עִזִּים, איינס אויף חֲגִיגָה און איינס אויף פֶּסַח**[פ].

[והרי אכילת] **אֲפִּיקוֹמָן איז דאָך זֵכֶר לְפֶּסַח.**

בְּפַשְׁטוּת [אין] **די הֲלָכָה**[פא]**, איז דאָך עס אַ זֵכֶר לְפֶּסַח.**

קמח

[ובפשטות] **זעט דאָך אויס, אַז** [בזמן המקדש] **ווען ס׳איז געווען דער קָרְבָּן פֶּסַח האָט גאָרנישט געהאַט קיין פלאַץ קיין אֶפִּיקוֹמָן, וואָס האָט מען געדאַרפט אַן אֲפִּיקוֹמָן.**

[ואם כן לכאורה יוקשה] **פאַרוואָס האָט ער** [יצחק] **געדאַרפט האָבן אַן אֲפִּיקוֹמָן, ער האָט דאָך געהאַט דעם קָרְבָּן פֶּסַח אַליין.**

אַתָּה אֲבִינוּ [כנגד יצחק אמרו, והוא אמר להם הראו כנגד הקב״ה שהוא אביכם], אמר להם יצחק עד שאתם מקלסין לי, קלסו להקדוש ברוך הוא, ומחוי להו יצחק הקדוש ברוך הוא בעינייהו, מיד נשאו עיניהם למרום ואומרים אַתָּה ה׳ אָבִינוּ גֹּאֲלֵנוּ מֵעוֹלָם שְׁמֶךָ.

[פ] כמבואר **בתרגום יונתן** (כז, ט) על הפסוק לֶךְ נָא אֶל הַצֹּאן וְקַח לִי מִשָּׁם שְׁנֵי גְּדְיֵי עִזִּים טוֹבִים: אֵיזֶיל כְּדוֹן לְבֵית עָנָא וְסַב לִי מִתַּמָּן תְּרֵי גְּדְיֵי עִזִּין שַׁמְנִין, חַד לְשׁוּם פִּסְחָא, וְחַד לְשׁוּם קָרְבַּן חֲגָא וכו׳.

ועיין עוד **ברש״י** (שם): שְׁנֵי גְּדְיֵי עִזִּים. וכי שני גדיי עזים היה מאכלו של יצחק, אלא **פסח היה, האחד הקריב לפסחו, והאחד עשה מטעמים. בפרקי דרבי אליעזר** (פרק לב).

[פא] כמבואר **ברי״ף פסחים** (כז. מדפי הרי״ף) **ורא״ש** (פסחים פ״ק סימן לד) **ורמב״ם** (חמץ ומצה ו, יא. ח, ט), **ובטור ושלחן ערוך** (או״ח תעז, א). **וכן הוא ברש״י פסחים** (קיט: ד״ה אין מפטירין).

קמט

[נאָר] זעט אויס אָבער [אַז] ניין, [ווייל] דאָ איז דאָך דורכגעגאַנגען [אויך] די אַלע ענינים פון לעתיד, עד סוף כל הדורות. האָט ער געוואָלט ווייזן אַז דאָ וועט אַרויסקומען **דְּבָרִים צְפוּנִים׳, באַהאַלטענע זאַכן**, [אין] **די בְּרָכוֹת**.

ער האָט דאָך געזען - **וְאַכַּל מִכְּל**[פב] - אַז דאָ וועט אַרויסקומען **דְּבָרִים צְפוּנִים**.

און דאָס קאָן מען נישט מאַכן **מיטן פֶּסַח צוטיילן די העלפט**, [לפי שבפסח רומזים רק על הגאולה והחירות, ולא גם על הגליות והשעבוד, ולכן בזמן המקדש] **דאָרט האָט מען דאָס נישט געמאַכט** [ענין ״יחץ״ והטמנת אפיקומן], **אַזוי ווי מ׳איז געזעסן כשבית המקדש קיים** [והיו ישראל] **שרויים על אדמתם**, [איז דאָך] **דַּיָּהּ לַצָּרָה בְּשַׁעָתָהּ, האָט מען נישט געוואָלט דערציילן** [בשעת אכילת הפסח] **אַז ס׳איז דאָ באַהאַלטענע זאַכן** [של גלות האחרון והגאולה ממנה], **ווארן ס׳איז דאָך דעמאָלטס אויך געווען גאַנץ גוט, ס׳איז דאָ אַ בֵּית הַמִּקְדָּשׁ געווען, מיט אַלדינגס, איז נאָכנישט געווען** [מנהג אֲפִיקוֹמָן, וחילוק המצה], **האָט מען דאָס נישט געמאַכט**. [אבל אצל יצחק אבינו, כשבא עתה לרמוז בברכותיו גם על זמן הגליות, נתן לו יעקב לאכול גם מצת האפיקומן, ממה שחילק והטמין מצה האמצעית].

קנ

און אפשר [טאַקע יאָ] **האָט מען דעמאָלטס** [בזמן המקדש] **אויך געמאַכט אֲפִיקוֹמָן, און מ׳האָט אויך געמאַכט דעם יַחַץ** [לחלק המצה] **און מ׳האָט אויך געמאַכט דעם צָפוּן**.

נאָר ס׳איז נישט געווען פון דער עִיקָּר הַלָּכָה, ווארן עַל פִּי הַלָּכָה איז דאָך עס זֵכֶר **לְפֶסַח. אָבער קאָן זיין מ׳האָט עס געמאַכט פונדעסטוועגן**.

ס׳וועט נישט געבראַנגט אין ערגעץ צי מ׳האָט זיך נוֹהֵג געווען דעמאָלטס מיט דעם, [שהרי] **לכאורה האָט דאָך געפעלט דער גאַנצער יַחַץ מיט דעם גאַנצן צָפוּן** [אשר יש בזה סודות ורמזים נעלמים][פג].

קנא

על כל פנים, יהיה איך שיהיה זעט דאָך אויס דאָ, אין דעם מדרש [שבקושיא יז] **זעט דאָך אויס אַז יִצְחָק אָבִינוּ האָט עס געמאַכט** [דעם מנהג האפיקומן].

און ווָאס איז עס געווען, זאָגט ער דאָך [החיד״א] **דעם רֶמֶז, אַז ס׳ווייזט אויף ׳באַהאַלטענע זאַכן׳.**

קנב

היצט איז אַזוי.

ער האָט אים געוויזן בָּא אָחִיךָ בְּמִרְמָה [כפשוטו, און אַז] **דאָס איז אַלעס בְּחָכְמַת תּוֹרָתוֹ**, [דעס וואָס] **ער האָט זיך באַהאַלטן**[פד] **.. דורכגיין אַזעלעכע זאַכן.**

און דו [עשו] **וועסט דיך אויך באַהאַלטן** [ותראה עצמך כצדיק לישב בין הצדיקים].

און די גאַנצע ׳יְשׁוּעָה׳ איז באַהאַלטן, דער גאַנצער דֶּרֶךְ [של הגאולה שלימה] **איז**

[פב] ואיתא במדרש (דלעיל בהערה יח) **שֶׁטָּעַם מכל מה שנברא בו׳ ימי בראשית, ומכל טוב שהוא מתוקן לעתיד לבא.**

[פג] ועיין ענין זה **בהגדה מהר״י ט״ב** (אות עז).

[פד] חסר כאן משהו על הריקאַרדינג.

צָפוּן וּמְכַסֶּה מִבְּנֵי אָדָם. דער בּוֹרֵא כָּל עוֹלָמִים פירט [עס] אַזוי, ס׳איז פֿאַר נִסְיוֹנוֹת גרויסע, [דעס וואָס] ס׳וועט דורכגיין די אַלע זאַכן.

און דער סוֹף וועט זיין [אַז] דער בּוֹרֵא כָּל עוֹלָמִים וועט העלפֿן אידן, [און] אידן וועלן זיין הֻוֶה גְּבִיר לְאַחֶיךָ וְיִשְׁתַּחֲווּ לְךָ בְּנֵי אִמֶּךָ, ס׳וועט מְקוּיָם וועלן די אַלע בְּרָכוֹת, און עֵשָׂו וועט נוֹפֵל זיין[פה].

קנג

דאָס האָט ער אים געוויזן אַלעס, איך קאָן דיר נישט אַלעס געבן צו פֿאַרשטיין, ער איז געגאַנגען טאַקע בִּמְרָמָה, ווייל ס׳איז געווען בְּחָכְמַת תּוֹרָתוֹ, און ער פֿאַרשטייט, מיט זיין כֹּחַ הַתּוֹרָה וויסט ער אַלעס עַד סוֹף כָּל הַדּוֹרוֹת, און דיר קאָן איך נישט אַלעס געבן צו פֿאַרשטיין, [ווייל] ס׳איז באַהאַלטענע זאַכן.

קנד

האָט ער אים געוויזן, אַ סִימָן הָאָסטוֹ, [שהרי] וואָס האַלט איך עפּעס [איין דעם מנהג האפּיקומן שהוא] ״צָפוּן״, האָט ער ״הוֹצִיא״ אֲפִיקוֹמָן, ער האָט ״אַפּירגענומען״ פון באַהאַלטן[פו], [שהרי] ס׳איז דאָך געווען פּסח, [און] ער איז דאָך [נאָך] געזעסן ביים סֵדֶר, [שהרי] ס׳איז דאָך געווען וַיְהִי אַךְ יָצָא יָצָא [וַיַּעֲקֹב וגו׳ וְעֵשָׂו אָחִיו בָּא מִצֵּידוֹ] (כז, ל), [און] תֵּיכֶף נאָכ׳ן עסן [מצידו של יעקב, שהוא] נאָכ׳ן קָרְבָּן פֶּסַח [והכין עצמו לאכילת האפּיקומן] האָט ער דאָך אים [ליעקב] געבענטשט די בְּרָכוֹת, און ער [עשו] איז תיכף אָנגעקומען [קודם האפּיקומן][פז], איז ער [נאָך] געזעסן [ביים סֵדֶר], האָט ער אים געזאָגט ״הער נאָר״, איך בעט דיך ״קוק אָן״, [און] ״הוֹצִיא״ האָט ער ״אַפּירגעשלעפּט״ דעם ״צָפוּן״, [ואמר לו, קוק אָן] איך האָב דאָ באַהאַלטן [דעם אֲפִיקוֹמָן, און] פֿאַרוואָס האָב איך דאָס באַהאַלטן, [ווייל] דאָס הייסט ״צָפוּן״, דאָס ווייזט אויף עפּעס, דאָס איז נישט בְּחִנָּם, דאָס איז דְּבָרִים צְפוּנִים, [וממילא] קאָנסטו נישט פֿאַרשטיין אַלעס וואָס ער פֿאַרשטייט בְּחָכְמַת תּוֹרָתוֹ, אויף דעם צוועק.

קנה

איז רעכט פֿאַרוואָס ער האָט אים אַרויסגענומען, אַפּירגענומען דעם אֲפִיקוֹמָן, און ער האָט אים געוויזן דאָס איז צָפוּן, דאָס איז באַהאַלטענע זאַכן וואָס דו פֿאַרשטייסט נישט, און אַזוי ברויך צו זיין [שיתברך יעקב], און אַזוי וועט זיין, אַזוי וועט בלייבן. [און] דער בּוֹרֵא כָּל עוֹלָמִים וועט העלפֿן אידן, ווען ס׳וועט זיין דער סוֹף [ויגיע הזמן] פון דער גְּאוּלָה.

[ונמצא] דאָס איז רעכט, [דשפיר שייך] דער הוֹצִיא אֲפִיקוֹמָן וְהֶרְאָה לוֹ, צו דער שַׁאֲלָה וואָס ער איז דאָ געקומען, [און] צו דעם בָּא אָחִיךָ ״בִּמְרָמָה״ וַיִּקַּח בִּרְכָתֶךָ, איז דאָס צוגעפּאַסט דער הוֹצִיא אֲפִיקוֹמָן וְהֶרְאָה לוֹ.

[פה] וכלשון שהביא רש״י בריש פרשתן (כה, כג), דכשזה קם ״זה נוֹפֵל״.

[פו] הכוונה על הלשון שאומרים בליל הסדר: צָפוּן, מ׳נעמט אַפּיר דעם באַהאַלטענעם אפּיקומן.

[פז] ולדרך זה היתה זאת קודם אכילת האפּיקומן, וכדיוקן לשון המדרש ״שהוציא׳ האפּיקומן והראה לו.

קעד

ברכת הקודש

דער בוֹרֵא כָּל עוֹלָמִים זאָל העלפן:

טאַקע [אין] זְכוּת אֲבוֹתֵינוּ הַקְּדוֹשִׁים בְּכָל דּוֹר וָדוֹר, [וואָס] פּוֹן אַבְרָהָם יִצְחָק וְיַעֲקֹב אָן הייבט זיך אָן [דער זכות אבות, וואָס] דאָס איז דער כֹּחַ [עד סוף כל הדורות].

דער בוֹרֵא כָּל עוֹלָמִים זאָל העלפן [בזכותם], מ׳זאָל זיך קאָנען ׳דערהאַלטן׳ אין דעם גָּלוּת הַמַּר וְהַנִּמְהָר[פח], אין דעם ׳חַשְׁכוּת׳ אין דעם גרויסן שִׁפְלוּת.
דער בוֹרֵא כָּל עוֹלָמִים זאָל ׳מאַיר עֵינַיִם׳ זיין.

מ׳האָט זיך נישט וואו צו קערן, און וואו צו וועגדן.
מ׳האָב מיר אָבער, איין רֶבִּי׳ן האָב מיר, דעם בוֹרֵא כָּל עוֹלָמִים אַליין!

[והבוכ״ע] זאָל מַשְׁפִּיעַ זיין אין אידישע הערצער, און אין ׳דַּעַת אַריין׳, [אַז] מ׳זאָל זיך אַזוי ׳אויפפירן׳ [אַז] מ׳זאָל האָבן חֵן ביים באַשעפער.

מ׳זאָל האָבן חֵן ביים באַשעפער.
מ׳זאָל זוֹכֶה זיין צו רַחֲמֵי שָׁמַיִם.
מ׳זאָל מיר געהאָלפן ווערן מיט כָּל מִינֵי יְשׁוּעוֹת.
מ׳זאָל נִיצוֹל ווערן מִכָּל צָרָה וְצוּקָה.

מ׳זאָל בְּמְהֵרָה זוֹכֶה זיין צו זען די יְשׁוּעָה שְׁלֵימָה, בְּכְלַל וּבִפְרַט.
בְּהִתְגַּלּוּת כְּבוֹד שָׁמַיִם עָלֵינוּ, בְּמְהֵרָה בְיָמֵינוּ אָמֵן.

[פח] הוא לשון השגור, שמקורו מלשון הפסוק בחבקוק (א, ו).